191

BULETINUL ARHIVELOR MILITARE ROMÂNE

document

AN VII, nr. 4 (26)/2004

Aliaţi şi Alianţe

- Culisele „Operaţiunii Cosma“
- Generali români în vizorul Moscovei
- Avatarurile „camaraderiei de arme“
- Dobrogea – un „măr al discordiei“ ?
- Înfruntarea mareşalilor

www.mapn.ro/arhivele_militare
www.presamil.ro

document

Buletinul Arhivelor Militare Române
AN VII, nr. 4(26)/2004

Director fondator
Prof. univ. dr. Valeriu Florin DOBRINESCU (1943-2003)

Coperta I: *„Ceremonie drapelelor" (Mons, 2004).*
Foto: *Cătălin OVREIU*

Coperta IV: *„La Stalingrad", pictură de Théo Thomas. Reproducere după* Histoire universelle des armées, *vol. 4, Paris, Robert Laffont, 1966, p. 257.*

Redactor-şef
Căpitan dr. Florin ŞPERLEA
Tel/fax 410.74.05, 314.46.10/0450
fsperlea@yahoo.com

Redactor-şef adjunct
Luminiţa GIURGIU

Secretar de redacţie
Anca Oana OTU

Redactori:
Lucian DRĂGHICI, Lenuţa NICOLESCU,
Manuel STĂNESCU, Cornel ŢUCĂ

Layout şi tehnoredactare computerizată
Nicolae CIOBANU

Consiliul Ştiinţific
Colonel (r) Eftimie ARDELEANU
Locotenent-colonel dr. Cornel CARP
Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice
„General Radu R. Rosetti"
Florin CONSTANTINIU
Membru corespondent al Academiei Române
Prof. univ. dr. Alesandru DUŢU
Universitatea „Spiru Haret"
Dinu C. GIURESCU
Membru al Academiei Române
Colonel dr. Constantin HLIHOR
Universitatea Naţională de Apărare
Colonel (r) lect. univ. dr. Gheorghe NICOLESCU
Universitatea din Piteşti
Colonel dr. Alexandru OŞCA
Serviciul Arhive şi Documentare Militară
Prof. univ. dr. Ioan SCURTU
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga"

Sumare în limbi străine
Elena MATEI (germană), Nineta NICOLAE (franceză),
Anca Oana OTU (sumar şi rezumate în limba engleză)

Procesare texte
Mirela CONSTANDA, Nicolae CIOBANU,
Eleonora DIMA, Florina PATRICHI

Fotografii
Cătălin OVREIU,
sergent-major Claudiu POPUŞOI

Distribuţie
Rodica DINCĂ
(Serviciul Difuzare al Trustului de Presă al MApN)
Plutonier adjutant Gheorghe NIŢĂ (SADM)

Adresa redacţiei:
Drumul Taberei, nr. 9-11, sector 6, cod 77305, Bucureşti,
Tel./fax 410.74.05; 314.46.10/0450

e-mail: revista_document@yahoo.com
www.mapn.ro/arhivele_militare/index.htm
www.presamil.ro

Buletinul Arhivelor Arhivelor Militare Române apare trimestrial. Publică articole pe teme de istorie universală şi românească, precum şi documente provenind din Arhivele Militare Române, dar şi din alte arhive din ţară sau străinătate.
Responsabilitatea pentru conţinutul articolelor revine autorilor. Manuscrisele nu se înapoiază. Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului şi a titulaturii revistei.

Tiparul este executat la
Centrul Tehnic-Editorial al Armatei
C. 120/2005 B 55105

SUMAR

EDITORIAL 1

Aliaţi şi Alianţe de căpitan dr. Florin Şperlea

STUDII/DOCUMENTE 2

Un raport francez despre armata română din timpul lui Cuza de Lucian Drăghici
Ofiţeri români la studii în străinătate de Manuel Stănescu
Misiuni militare străine la Marele Cartier General român de locotenent-colonel dr. Vasile Popa
Înfruntarea mareşalilor de prep. univ. Laurenţiu Constantiniu
Dobrogea, un „măr al discordiei"? de dr. Nicolina Ursu
Marele Stat Major şi normalizarea relaţiilor cu URSS de locotenent-colonel dr. Cornel Carp, Vasilica Manea
Misiunea Militară Germană în România. Preliminarii politico-diplomatice de Narcis Gherghina
Culisele „Operaţiunii Cosma" de colonel dr. Alexandru Oşca
Subliniaţi: „Umăr la umăr!" Avatarurile „camaraderiei de arme" de locotenent Dan Scutaru
Generali români în vizorul Moscovei de prep. univ. Laurenţiu Constantiniu, căpitan dr. Florin Şperlea
Controverse româno-sovietice. Războiul antihitlerist – subiect de dispută între Bucureşti şi Moscova de Oana Anca Otu

FONDURI ARHIVISTICE 44

Corespondenţa generalului Corneliu Teodorini de Carla Duţă

ACTUALITATEA ARHIVELOR 47

Convocarea arhiviştilor militari de locotenent-colonel Valentin Marin
Istoria SMG în documente şi imagini

ARHIVE MILITARE 48

Arhiviştii militari români la Deutsche Dienststelle (W.A.S.t.) de Cornel Ţucă
Arhivele Militare ale Republicii Moldova de Luminiţa Giurgiu

NOTE BIBLIOGRAFICE 50

Rubrică realizată de prep. univ. Laurenţiu Constantiniu şi căpitan Florin Şperlea

RECENZII 52

Leonid Mlecin, *Iosif Stalin, evo marşalî i generalî* de prep. Un iv. Laurenţiu Constantiniu
Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România. 1944* de Manuel Stănescu
Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicţionar de Lucian Drăghici

REVISTA REVISTELOR 56

EVOCĂRI 57

Prietenul din ceruri. Şi de lângă noi... de Mircea Suciu
In memoriam Valeriu Florin Dobrinescu

POŞTA DOCUMENT 58

SUMARUL SUMARELOR 59

SUMAR ÎN LIMBI STRĂINE 64

Aliaţi şi Alianţe

Am încercat să adunăm, în acest număr al revistei, crâmpeie de istorie, semnificative de altfel, pentru tema avută în vedere: *avatarurile cooperării armatei române, după 1859, cu alte armate*. Când Principatele Unite intrau pe făgaşul conturării statului român modern, rostul armatei sale – profund marcată de schimbările fundamentale iniţiate de Alexandru Ioan Cuza şi continuate apoi, în timpul domniei regelui Carol I –, într-o Europă aflată în permanentă transformare prin confruntare, părea să fie unul sortit cooperării, indiferent de aliaţi sau de alianţele determinate adesea de conjuncturi pe care statele mici, aruncate pe tabla de şah a lumii, le înţeleg cel mai bine, fiind nevoite, pentru a-şi împlini obiectivele, să navigheze cu maximă prudenţă şi, deopotrivă, cu abilitate şi înţelepciune, printre interesele divergente ale marilor actori de pe scena internaţională şi, adesea, în siajul acestora.

Preocupaţi, prin specificul revistei noastre, de a vă pune la dispoziţie documente inedite, am prezentat aici fragmente de istorie reprezentând un raport al maiorului de stat major Eugéne Lamy, şeful misiunii militare franceze pentru armata de uscat şi pentru flotilă, care realizează o radiografie a situaţiei în care se afla armata română în anul 1862, atitudinea conducerii Ministerului de Război de la cumpăna secolelor al XIX-lea şi al XX-lea privind trimiterea ofiţerilor la studii în instituţiile militare de învăţământ din Europa (în Austro-Ungaria şi Germania, dar şi la şcoli celebre la vremea aceea, din Franţa, Italia şi Belgia), rostul Misiunilor Militare franceză (în primul război mondial) şi germană (în al doilea război mondial) în România, dar şi strictul control exercitat asupra armatei române de consilierii militari sovietici, după 1948, în contextul intrării ţării noastre în orbita Moscovei.

Am încercat, de asemenea, să reliefăm avatarurile „camaraderiei de arme" româno-germane, până la 23 august 1944, şi româno-sovietice, după această dată, aşa cum reiese din presă, în general, care, schimbând ceea ce ar fi de schimbat, a utilizat, în esenţă, acelaşi „arsenal" de termeni şi concepte, după cum numeroasele constrângeri ideologice impuse de regimul comunist investigării ştiinţifice, mai ales în privinţa subiectelor sensibile referitoare la participarea României la cel de al doilea război mondial, se regăsesc în documentul întocmit de conducerea Ministerului Apărării Naţionale care atestă atât treptata reconsiderare a efortului românesc de război, după 23 august 1944, cât şi amploarea pe care a luat-o disputa româno-sovietică pe această temă.

Cu doctrină, organizare, ţinută şi armament adesea de împrumut, sub supraveghere franceză, germană sau sovietică – în forme diferite, cu metode şi mijloace specifice sistemului politico-militar care le-a generat – armata română a reuşit să-şi conserve identitatea, să asimileze cele mai importante învăţăminte desprinse din experienţele multiple generate de participarea la trei războaie de coaliţie de nivel regional şi mondial (războaiele de Independenţă şi Întregire Naţională şi Al Doilea Război Mondial), precum şi în timpul celui de Al Doilea Război Balcanic (1913), dar şi din participarea la convenţii, tratate şi alianţe militare, fie că s-au concretizat sau nu în documente scrise, cu obligaţii contractuale precise.

Toate acestea ar putea fi o garanţie că, deşi marcaţi de teoria maioresciană a „formelor fără fond", ne-am putea birui pe noi înşine, învăţând din trecut şi privind spre viitor. ◆

Căpitan Florin ŞPERLEA

Un raport francez despre armata română din timpul lui Cuza

Lucian DRĂGHICI

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza a reprezentat o epocă de pionierat în care s-au pus bazele statului român modern. Pe lângă lupta dusă pe plan diplomatic pentru recunoaşterea de către Marile Puteri europene a actului unirii celor două principate româneşti, în domeniul politicii interne au fost înfăptuite reforme profunde în toate instituţiile statului.

O atenţie deosebită a fost acordată armatei, considerată a fi unul din pilonii de bază ai edificiului statal. Într-o primă etapă (1859-1861) scopul principal l-a constituit unificarea celor două oştiri, munteană şi moldoveană, pentru ca, ulterior, accentul să se pună pe modernizarea cât mai rapidă a tuturor componentelor organismului militar [1]. În acest scop, domnitorul a apelat la împăratul francez Napoleon al III-lea atât pentru obţinerea sprijinului necesar pentru organizarea şi instruirea trupelor, cât şi pentru dotarea cu armament modern. Guvernul francez a trimis două misiuni militare în România, prima pentru domeniul administraţiei, condusă de subintendentul Gui Le Cler, sosită în ţară în octombrie 1860, iar a doua pentru armata de uscat şi flotilă, în frunte cu maiorul de stat-major Eugéne Lamy, în martie 1861. Cele două misiuni erau autonome, neexistând un şef comun, iar efectivul lor se ridica la 24 de ofiţeri şi subofiţeri [2].

Militarii francezi au contribuit la accelerarea procesului de modernizare a armatei şi la îmbunătăţirea calităţii instruirii trupelor, având, totodată, un rol important în reorganizarea învăţământului militar, în constituirea corpului de ofiţeri de stat-major, a corpului ofiţerilor de administraţie, a intendenţei şi a Atelierelor armatei [3].

Ofiţerii de administraţie francezi nu s-au limitat la reformarea compartimentelor specifice din armată, ci, aşa cum o arată şi un raport trimis de Gui Le Cler ministrului de Război francez, în toamna anului 1861, administraţia financiară a armatei a servit drept model şi pentru alte ministere: „În ceea ce priveşte contabilitatea generală, ea este atât de solidă şi atât de bine pusă la punct, încât celelalte ministere vin să ne ceară lecţii. (...) Exemplul nostru a constituit un răspuns triumfător dat tuturor atitudinilor ostile, tuturor obiecţiilor, iar contabilitatea noastră n-a întârziat să servească de model chiar şi Ministerului de Finanţe" [4].

Referitor la asimilarea de către ofiţerii români de intendenţă a reformelor introduse de francezi în acest domeniu, autorul raportului menţionat mai sus nu are decât cuvinte de laudă: „Consiliile de administraţie funcţionează în cunoştinţă de cauză; ofiţerii contabili prind gust de meserie; toţi înţeleg principiile regulamentelor noastre, mecanismul procedeelor şi corelarea metodelor noastre.

> **Militarii francezi au contribuit la accelerarea procesului de modernizare a armatei şi la îmbunătăţirea calităţii instruirii trupelor**

Registrele sunt bine ţinute, cu puţine excepţii, înscrisurile sunt trecute corect şi justificate aşa cum trebuie; situaţia materială a caselor este conformă datelor din registre; totul ar fi bine, dacă nu ar fi vechiul obicei înveterat de a da avansuri ofiţerilor, mai mult sau mai puţin importante" [5].

Pe de altă parte, modernizarea structurilor operative ale armatei a decurs mult mai anevoios din cauza numeroaselor probleme ce trebuiau rezolvate într-un timp foarte scurt, dar şi anumitor mentalităţi conservatoare ale ofiţerilor.

O imagine cuprinzătoare a dificultăţilor generate de procesul de înnoire a armatei române este redată într-un raport al maiorului Eugéne Lamy din 25 iulie/6august 1862 adresat ministrului francez de Război, mareşalul Jacques Randon [6], din care reproducem cele mai semnificative pasaje referitoare la instituţia militară. Dincolo de aspectele negative, semnalate în special în prima parte a documentului, se evidenţiază dorinţa majorităţii militarilor români, mai ales a tinerilor ofiţeri, de a se depăşi stadiul unei „armate de operetă", prin edificarea unui organism militar bine instruit şi capabil să-şi facă datoria la momentul oportun.

Deşi se întrevede o anumită suficienţă din partea ofiţerului francez, caracteristică, de altfel, şi conducătorilor armatei imperiale – „nu lipseşte nici măcar un nasture", declara ministrul de Război, mareşalul Leboeuf [7] (un nume predestinat!), cu numai două luni înaintea dezastrului de la Sedan, din 1870 – totuşi nu putem să nu apreciem dăruirea şi conştiinciozitatea acestuia pentru îndeplinirea misiunii sale.

Lectura documentului ne duce, inevitabil, cu gândul la teoria maioresciană a „formelor fără fond", teorie des şi monoton invocată de Casandrele de serviciu ale inteligheţiei româneşti, dar, pe de altă parte, ne putem întreba cum s-ar fi putut construi pe o terra deserta structurile complexe ale unui stat modern fără greşelile şi naivităţile inerente oricărui început.

Chiar dacă anumite probleme menţionate nu pun armata română din timpul lui Cuza într-o lumină favorabilă, considerăm că acestea nu trebuie ocultate de dragul creării unei imagini triumfaliste care apare, uneori, în evocarea trecutului glorios al oştirii române. ◆

NOTE

1. Cornel I. Scafeş, Horia Vl. Şerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeş, *Armata română în vremea lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)*, Editura Total Publishing, Bucureşti, 2003, p. 9.
2. *Ibidem*, p. 15.
3. Maria Georgescu, *Misiunea militară franceză în România*, în „Anuarul Institutului pentru Politici de Apărare şi de Istorie Militară", Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 1997, p.197.
4. Arhivele Naţionale Istorice Centrale, fond Microfilme Franţa, rola 78, c. 292.
5. Ibidem, c. 294.
6. Jacques Louis César Alexandre Randon (1795-1871), participant, ca tânăr sublocotenent, la campaniile napoleoniene din 1812-1814, mareşal al Franţei, ministru de Război în perioada 1859-1867, post din care demisionează din cauza conflictului cu împăratul Napoleon al III-lea pe tema suplimentării efectivelor armatei franceze.
7. Edmond Leboeuf (1809-1888), mareşal al Franţei, ministru de Război în perioada 21 august 1869 – 12 august 1870. Mediocru ca ministru, a fost în schimb un brav militar pe câmpul de luptă în fruntea Corpului 3 Armată francez în timpul războiului franco-prusac.

Nr. 12 Bucureşti, 25 iulie/6 august 1862

Domnule Mareşal,

(...) În armată ar fi timpul să fie restabilită disciplina şi să se ia măsuri ca să dispară multitudinea de grade care răpeşte uniformei orice prestigiu şi orice consideraţie. Date fără nici o regulă, fără drepturi, numai din capriciul unui stăpân întâmplător, gradele înalte, mai ales acelea obţinute în Moldova, nu pot avea în faţa maselor valoarea pe care ar fi avut-o dacă ar fi numai o recompensă a muncii şi meritelor. Numărul ofiţerilor, în special al celor superiori, este cu mult mai mare decât numărul locurilor.

Acum sunt şase generali de brigadă, dintre care unul singur este potrivit ca să fie folosit în mod avantajos; acesta este generalul Florescu. Fost elev al Şcolii noastre de stat-major, promotor al noii organizări a armatei, înzestrat cu o mare inteligenţă, foarte activ şi însufleţit de cea mai vie dorinţă de a fi folositor ţării sale, el şi-a consacrat timpul şi eforturile pentru a grăbi aplicarea sistemului nostru de instrucţie şi administraţie.

El este unul din puţinii boieri munteni care ne-au primit cu simpatie şi singurul pe care l-am găsit întotdeauna gata de a ajuta misiunea franceză.

Un altul are oarecare experienţă a trupei, dar gradul de general, pe care n-ar fi trebuit să-l obţină vreodată, i-a sucit capul. Rămânând un adevărat tip de caporal rus, este măcinat de ambiţie şi invidie şi nu pierde nici un prilej de a-şi manifesta împotrivirea şi reaua sa voinţă.

Ceilalţi patru nu au nici una din calităţile de comandament, sunt ignoranţi şi neînsemnaţi; ei însă se ţin deoparte, cu excepţia ultimului avansat, actualul ministru de Război, beizadeaua Ion Ghica, fiul fostului domnitor al Moldovei*. Acest general nou este un om tânăr, inteligent, dar fără vreo experienţă în problemele militare, necunoscând nici trupa, nici administraţia şi având cel mult 8 sau 9 ani de serviciu, după cum se socoteşte aici, numai pentru a fi figurat în controale. Având în vedere dispoziţia actuală a prinţului domnitor, această numire atât de recentă m-a surprins, părându-mi stranie. Continui să mă întreb sub ce influenţă şi în ce scop a fost făcută?

Coloneii sînt numeroşi. În controalele Ministerului de Război figurează patruzeci şi unu, fie ca titulari de comandamente sau de poziţii administrative, fie ca supranumerari. Aceasta depăşeşte dublul a ceea ce trebuie pentru a completa toate poziţiile acestui grad.

Avansarea celor mai mulţi dintre ei a fost demnă de semnalat.

Cu câteva rare excepţii, aproape toţi moldovenii au ajuns foarte repede de la poziţia de soldat sau de elev-ofiţer la epoletul de colonel. Sunt unii cărora nu le-au trebuit pentru aceasta decât patru sau cinci ani, altora doi ani, altora optsprezece luni; este unul căruia nu i-au trebuit decât 3 luni. Muntenia, în această privinţă, a fost mai puţin răsfăţată decât Moldova; avansările au fost mai reglementare şi mai ales mult mai lente. Astfel, cea mai mare parte dintre coloneii actuali provin din Moldova. Caimacamul Vogoride dădea grade oricui le dorea.

Numărul maiorilor este şi el mult superior numărului locurilor.

Moldovenii furnizează un mare contingent şi acestui grad şi sunt ofiţeri cărora, pentru a-l obţine, nu le-au trebuit decât trei luni sau chiar şase săptămâni.

Printre căpitani, locotenenţi şi sublocotenenţi în prezent sunt mai puţini supranumerari; se tinde a se încadra în numărul prevăzut de buget.

Poziţia de aghiotant al prinţului este efectivă sau onorifică.

După vechiul buget, din 1860, un general, 6 colonei, 6 maiori şi 6 căpitani pot fi ataşaţi pe lângă persoana suveranului şi să fie plătiţi în calitate de Stat Major Princiar. Numai câţiva dintre aceşti ofiţeri fac serviciu la Palat. Dar sunt mulţi alţii, de toate gradele, folosiţi pentru serviciu la corpuri sau fără serviciu, care primesc titlul onorific de aghiotant. Acest titlu conferă dreptul de a avea o uniformă deosebită, de a purta pe epoleţi iniţialele prinţului şi de a se bucura de anumite privilegii.

4 generali, 25 colonei şi un număr nedefinit de căpitani, locotenenţi şi sublocotenenţi sunt aghiotanţi.

Toţi ofiţerii supranumerari nu au drept la vreo plată. Mulţi dintre ei au funcţii civile, mai ales ofiţerii superiori. Ei sunt prefecţi, subprefecţi, judecători, inspectori financiari etc. Uniforma militară acoperă orice fel de profesie; aptitudinea este cea mai neînsemnată dintre condiţiile de care să se fi preocupat cineva până în prezent.

Pentru că tot semnalez rezultatele imperfecţiunilor şi viciilor fostei organizări, nu pot să trec sub tăcere ceea ce s-a petrecut anul acesta la recrutare.

Am mai spus Excelenţei voastre că recrutarea se făcea, ca şi în Franţa, prin tragere la sorţi, dar că diferitele operaţiuni de amănunt lăsau mult de dorit – datorită lipsei de oameni luminaţi şi conştiincioşi, venalităţii funcţionarilor şi lipsei de supraveghere şi represiune.

Militari din Batalionul de vânători, în uniforme de mare ţinută, cca. 1862

În Muntenia, tragerea la sorţi a avut loc în luna aprilie şi, potrivit obiceiurilor acestei ţări, numai ministrul de Interne este acela care, prin agenţii săi, procedează la tragere şi la revizie. Oamenii recrutaţi au fost îndreptaţi către corpurile lor în luna mai. I-am putut vedea în detaşamente şi constata că această recrutare a fost dintre cele mai proaste: tineri care în mod evident nu aveau nici vârsta, nici statura, oameni care în mod cert depăşiseră 30-35 ani şi diformi; foarte puţini ţărani frumoşi şi viguroşi, numai cei care, fiind foarte săraci, nu au putut să cumpere favorurile consiliului de revizie în schimbul unei anumite sume. Anul trecut au fost aici peste 90 de scutiri; anul acesta numărul acestora a fost foarte scăzut. Consiliul de revizie a primit banii. În loc să-i lase să intre în vistieria statului, a cerut, fără îndoială, o sumă mai mică decât cea fixată pentru scutiri, iar cel supus recrutării, valid şi bine legat, dar având câţiva ducaţi, a obţinut scutirea, în timp ce erau admişi ca buni pentru serviciu acei ce nu aveau nici una din calităţile cerute, dar care erau săraci. Un număr destul de mare din aceşti recruţi au trebuit sau vor urma să fie trimişi înapoi. Nu ştiu ca aceste consilii de revizie să fi fost pedepsite sau măcar mustrate. Fostul minister era de o îngăduinţă deosebită pentru toţi agenţii săi.

În Moldova s-a mers şi mai departe; nu s-au făcut recrutări. Ministrul de Interne nu a considerat că este cazul să se ocupe de aceasta şi se crede că anul acesta va trebui să se lipsească de contingentul moldovenesc, afară de cazul că noul ministru nu va repara greşeala voită a predecesorului său. Fostul minister, cu toate că era atotputernic, lăsa de o parte cu multă uşurinţă problemele importante, pentru a se ocupa de nimicuri sau de proiecte nerealizabile.

* Grigore Alexandru Ghica, domn al Moldovei între anii 1849-1853, 1854-1856.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în uniformă de general de dorobanţi de judeţe, mică ţinută, cu ulancă – una dintre ţinutele sale favorite.

Din fericire, de câtva timp s-a intrat pe o nouă cale şi este drept de notat îmbunătăţirile ce au rezultat deja din această situaţie sau care vor rezulta.

În scrisoarea mea din 3/15 mai trecut anunţam Excelenţei voastre că Alteţa sa prinţul domnitor dispusese contopirea celor două şcoli militare la Iaşi; adăugam că s-ar putea ca această dispoziţie sa nu fie menţinută, că ea urma să fie obiectul unor interpelări în Cameră şi că, probabil, va fi nevoie să se revină la textul legii votate în 1860.

Interpelările anunţate nu au avut loc. Prinţul însuşi a fost acela care, după încheierea sesiunii, a recunoscut necesitatea de a reveni asupra deciziei sale. Trei motive au contribuit la a-l convinge de inconvenientele acestei măsuri şi de avantajele contopirii la Bucureşti:

1 – fapte foarte grave de indisciplină s-au produs la Şcoala de la Iaşi şi au dus la îndepărtarea unui mare număr de elevi;

2 – s-a constatat imposibilitatea de a se găsi la Iaşi şi de a amenaja în scurt timp un local convenabil şi încăpător, în timp ce acest local exista la Bucureşti;

3 – în sfârşit, Alteţa sa, asistând la solemnitatea cu care se încheie în fiecare an cursurile Şcolii de la Bucureşti, a fost încântată de ţinuta şi exerciţiile elevilor şi şi-a manifestat pe faţă întreaga sa satisfacţie.

Câteva zile după această ceremonie, decretul de contopire la Bucureşti era publicat în „Monitor", iar directorul Şcolii de la Iaşi primea de la minister ordinul de a porni la drum cu elevii săi, pentru a ajunge în Capitală înainte de 1 septembrie, dată fixată pentru începerea cursurilor.

Sper că de data aceasta hotărârea va fi definitivă.

Tabăra stabilită pe platoul Colentinei a dat deja rezultate cu mult superioare decât acelea considerate că puteau fi sperate. Instalarea trupelor s-a făcut în mod ordonat; au fost date ordine precise pentru organizarea serviciului, pentru lucrul de fiecare zi şi aceste ordine au fost bine executate. Instrucţia la toate corpurile a început imediat, după noua metodă. Batalionul de vânători pedeştri a continuat exerciţiile sale speciale, sub conducerea căpitanului Lamy, care a ţinut în acelaşi timp ofiţerilor superiori şi căpitanilor de infanterie cursuri practice, puse de îndată în aplicare la regimente. Generalul Florescu asista la toate cursurile şi la toate exerciţiile, asigurându-se de prezenţa ofiţerilor şi îndemnându-i, prin exemplul său, să muncească cu seriozitate.

Această metodă şi-a dat roadele. Trupele de infanterie din tabără au făcut progrese foarte sensibile; ele încep să execute binişor manevrele; la închiderea taberei, instrucţia lor va fi foarte avansată, cu toate că încă nu s-au tipărit şi nu au fost distribuite ofiţerilor toate regulamentele. Fapt remarcabil este că aceşti ofiţeri, atât de puţin obişnuiţi mai înainte cu o muncă organizată, au prins gust de cursuri şi manevre şi că un mare număr dintre ei dau dovadă de un zel şi de o sârguinţă demne de laudă.

Cavaleria, care are patru escadroane în tabără, a început, de asemenea, aplicarea teoriei franceze. Un ofiţer, absolvent al Şcolii din Saumur, este însărcinat cu predarea lecţiilor şi cu formarea subofiţerilor instructori. Progrese sunt, dar ele sunt lente, mai întâi pentru că un singur ofiţer nu poate fi de ajuns pentru această instruire şi apoi pentru că acest ofiţer nu este decât sublocotenent şi nu are autoritatea necesară, cu tot sprijinul pe care îl primeşte pentru a învinge toate împotrivirile. Au mai fost în acelaşi regiment doi căpitani, absolvenţi şi ei ai Şcolii din Saumur, cu note bune, dar birourile ministerului, cu bunăvoinţa şi inteligenţa lor obişnuită, au făcut din unul dintre ei, căpitan cu îmbrăcămintea şi din celălalt, căpitan de jandarmi. Aceste greşeli nu vor întârzia să fie îndreptate din ordin superior. Se va putea atunci merge mai bine şi mai repede şi, de îndată ce primele principii vor fi bine puse şi bine înţelese, se va trece, în special, la instrucţia individuală a cavaleristului, absolut necesară aici mai mult ca oriunde în altă parte.

Artileria are doar o baterie în tabără; căpitanul care o comandă se străduie, ţinând seama, totodată, de diferenţa de material, să pună în aplicare teoriile noastre. La Bucureşti s-a înfiinţat un prim aşezământ de artilerie, o fabrică de capse şi o turnătorie de proiectile. Acest aşezământ a fost organizat de un locotenent belgian, sosit din Belgia anul trecut, cu toate maşinile şi cu mecanicii, chimiştii şi muncitorii necesari, pentru a le monta şi a le face să funcţioneze. Această lucrare este azi terminată şi fabricarea a început.

Cât despre Batalionul de geniu, în acest moment el este ocupat să continue şoseaua de la Buzău la Focşani. Voi avea prilejul să vorbesc Excelenţei voastre de munca lui la întoarcerea mea din călătoria pe care urmează s-o fac. Această călătorie nu este decât un turneu de inspecţie generală.

Domnul subintendant Le Cler tocmai şi-a terminat inspecţia administrativă şi, potrivit ordinului Alteţei sale, generalul Florescu trebuie să înceapă imediat inspecţia generală. Vom pleca în câteva zile. De data aceasta ne vom mulţumi să vedem destul de repede corpurile şi să le arătăm în ce constă această inspecţie, despre care nimeni nu are cea mai mică idee. Vom avea de strâns note asupra personalului şi de stabilit propunerile pentru avansarea la alegere şi pentru funcţii speciale. Controlul exercitat asupra şefilor de corpuri, examinarea specială a ofiţerilor, examinarea instrucţiei trupei, urmările probabile ale acestui control şi examene vor avea o mare înrâurire asupra cadrelor armatei şi vor inspira tuturor o teamă salutară.

Am terminat un regulament referitor la avansări, în concordanţă cu noile legi privind ierarhia şi avansarea şi cu vechea reglementare a poziţiei ofiţerilor. Întrucât nu erau decât trei poziţii, aceea de activitate, aceea de retragere şi aceea de în afara cadrelor, am făcut ca în aceasta din urmă să intre deosebirea de motive pentru care ofiţerii s-ar fi putut găsi în ea, în scopul de a determina, în consecinţă, condiţiile întoarcerii lor în activitate. Am toate motivele să cred că acest regulament va fi aprobat şi publicat de îndată ce se va termina traducerea sa. Dacă, mai târziu, Camera s-ar hotărî să adopte legea propusă privitoare la poziţia ofiţerilor, nu aş avea decât puţine modificări de făcut lucrării mele; îmi va fi de ajuns să schimb câţiva termeni.

Regulamentul serviciului interior a fost tipărit şi distribuit. Acela al serviciului de campanie nu va întârzia să fie şi el.

(...)

Vă rog să binevoiţi a primi, domnule mareşal, asigurarea profundului meu respect.

Şeful de escadră de stat-major, în misiune,
E. Lamy

Excelenţei sale, domnului mareşal conte Randon, ministru de Război, Paris

Sursa: Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Fond Microfilme Franţa, rola 78, cc. 282, 284-289.

Ofiţeri români la studii în străinătate

Manuel STĂNESCU

După obţinerea independenţei în urma Războiului din 1877-1878, România a încercat să-şi consolideze poziţia câştigată în arena internaţională printr-o politică de echilibru între Marile Puteri şi, mai apoi, între cele două blocuri politico-militare, Tripla Alianţă (Puterile Centrale) şi Tripla Înţelegere (Antanta). În condiţiile unei politici tot mai agresive a Rusiei ţariste, riscând o izolare în plan internaţional – ceea ce ar fi pus în pericol însăşi independenţa ţării, dobândită cu atâtea sacrificii – cercurile conducătoare de la Bucureşti au considerat oportună încheierea unei alianţe secrete cu Puterile Centrale, în toamna anului 1883. Dincolo de existenţa unui prinţ german pe tronul României, istoriografia actuală recunoaşte beneficiile pe care le-a avut alăturarea ţării la unul dintre cele două blocuri politico-militare ale continentului. Pe fondul unor creşteri economice constante, România a încercat să diminueze decalajul (politic, economic, cultural) ce o despărţea de partea occidentală a continentului.

În intervalul 1878-1914, România s-a manifestat ca un participant activ la conferinţele internaţionale prin care s-a încercat statuarea unui sistem de reglementare a modului de purtare a războiului. Cu prilejul conferinţelor de la Haga (1899 şi 1907), România a aderat la principalele documente semnate de participanţi. Ţara având capacităţi insuficiente de producţie, conducerea de la Bucureşti a fost obligată să facă masive comenzi de mijloace de luptă în exterior. Pe cât a fost cu putinţă, s-a apelat la furnizori din mai multe state europene, atât Germania, Austro-Ungaria sau Italia, de jure aliate cu România, cât şi din Franţa şi Anglia[1]*. Comenzile pentru cupole cuirasate şi tunuri destinate forturilor de la cetatea Bucureştiului, au fost repartizate uzinelor franceze* Creusot, St. Chamond *şi* Chatillon – Commentry. *În ceea ce priveşte tunurile de 105 mm, 150 mm şi 200 mm, întreaga comandă a revenit uzinelor germane* Krupp. *Majoritatea puştilor şi carabinelor au fost livrate de societatea „Osterriche Waffen Fabrik Gesselschaft Steyr" din Austro-Ungaria. În ceea ce priveşte Marea Britanie, ea a devenit, după 1883, un important furnizor pentru flotă. La firma* Armstrong *a fost contractată, în 1887, construcţia crucişătorului* Elisabeta, *iar la* Thames Iron Works *cea a canonierelor* Siretul, Oltul *şi* Bistriţa.

> Ofiţerii armatei române trebuiau să se familiarizeze cu toate armatele marilor puteri

În privinţa formării şi perfecţionării unor cadre ale armatei în şcoli de specialitate din străinătate, politica oficială a statului român a urmat o evoluţie asemănătoare, în aşa fel încât ofiţerii să fie familiarizaţi cu toate armatele marilor puteri. Atât după, cât şi înainte de aderarea la Tripla Alianţă, ofiţeri români erau trimişi la specializare în Austro-Ungaria (după cum demonstrează şi unul dintre documentele pe care le prezentăm cititorilor noştri), cât mai ales în Germania. Cursanţi români puteau fi întâlniţi la Kriegsschule, *la Şcolile de artilerie şi geniu de la Charlottenburg, la cele de trageri din Spandau şi Brück sau la Şcoala de cavalerie de la Hanovra. Concomitent, s-au trimis ofiţeri români la studiu şi în Italia, mai ales la şcolile navale de la Livorno, Genova şi Veneţia, dar şi la Şcoala de război din Torino (unde a studiat viitorul mareşal şi prim-ministru al României, Alexandru Averescu, în perioada 1884-1886)*[2].

Şi totuşi, Franţa avea să ocupe, în privinţa trimiterii ofiţerilor români la studii în străinătate, ca şi până atunci, un loc principal. Dintre aceştia, unii au frecventat Şcolile militare de la Saumur şi Saint-Cyr, cea de aplicaţie de la Fontainbleau sau Şcoala navală din Brest; alţii au făcut stagii în diferite regimente de infanterie, cavalerie şi geniu, Belgia a fost, de asemenea, un alt stat în care au studiat ofiţerii armatei române.

Documentele pe care le prezentăm detaliază modalitatea de recrutare a cadrelor, demonstrând că adaptarea la cerinţele teoretice şi practice ale artei militare a fost, este şi va fi o tradiţie pentru armata noastră. ◆

NOTE

1. *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Bucureşti, Editura militară, 1988, p. 79.
2. Colonel dr. Vasile Alexandrescu, *Unele aspecte ale pregătirii politico-militare a României în vederea desăvârşirii unificării statale (1878-1914)*, în „File din istoria militară a poporului român", vol. 7, Editura militară, Bucureşti, 1980, p. 181.

Militari români din trupele de infanterie (1891)

REGULAMENT
Relativ la trimiterea în şcolile militare din străinătate

Art. 1. Ministerul de Război poate trimite în şcolile din străinătate un număr limitat de elevi sau ofiţeri distinşi, cu scop de a ţine instrucţiunea noastră la curent cu cea din străinătate, precum şi de a forma profesori sau specialişti.

Aceste trimiteri sunt în sarcina Ministerului de Război şi se reglementează în modul următor:

Art. 2. În fiecare an se poate trimite, pentru şcolile preparatorii şi şcolile speciale de artilerie şi geniu din Franţa, câte doi elevi, unul pentru artilerie şi altul pentru geniu, ieşiţi din şcolile de fii de militari şi, anume: acei doi care vor avea cea mai mare medie la matematică în tot cursul şcolii, fără a fi mai mică de 15, şi o medie generală la terminare de cel puţin 14. În mod deosebit, ei vor fi supuşi unui examen de aptitudine asupra matematicilor şcolii.

Arhiducele Friedrich von Baden şi feldmareşalul Paul von Hindenburg

Art. 3. Pentru ofiţerii de flotilă se poate trimite la Şcoala de la Brest, în fiecare an, câte un elev ieşit din şcolile de fii de militari, şi anume: acela care va avea cele mai mari medii, după cei de sus (art. 2) fără însă a fi mai mici de 14 şi care ar avea o etate de cel mult 18 ani, în luna decembrie a anului curent, o constituţie robustă şi ar satisface la un examen asupra matematicilor şcolii.

Art. 4. Pentru Şcoala de Mecanici de Marină de la Toulon se poate trimite, la fiecare doi ani, câte un tânăr, în condiţiile următoare: 1. să aibă cel puţin 16 ani, la 1 ianuarie al anului în care se prezintă la concurs, şi cel mult 18 în cursul lunii decembrie a aceluiaşi an; 2. să posede certificat că a absolvit cu succes cel puţin 3 clase ale uneia din şcolile de meserii (Divizia de fierărie) din Bucureşti sau Iaşi; 3. să fie român, născut din părinţi români sau naturalizat român; 4. să aibă o constituţie robustă; 5. să reuşească la concursul ce se va da la materiile celor 3 clase ale şcolilor de meserii.

Art. 5. Un locotenent din flotilă, ieşit din Şcoala de Artilerie şi Geniu şi având cel puţin 2 ani de îmbarcare, în grad, poate fi trimis la Şcoala de Torpile de la Toulon. El va fi ales prin concurs asupra cunoştinţelor ofiţerului de flotilă. El trebuie să fi avut, la ieşirea din şcoală, o medie de cel puţin 14, şi să fie bine recomandat în serviciul său.

Art. 6. De asemenea, un locotenent de flotilă, în aceleaşi condiţii, poate fi trimis pentru Serviciul Hidrografic din Franţa.

Art. 7. Un ofiţer, având Şcoala Specială de Artilerie şi Geniu şi absolvent al Şcolii Superioare de Război, poate fi trimis pentru Serviciul Geografic şi Observatorul Astronomic din Franţa.

El va fi ales prin concurs asupra aptitudinii şi cunoştinţelor hotărâte de Comitetul de Stat Major.

Art. 8. În fine, un ofiţer, în aceleaşi condiţii, poate fi trimis din 5 în 5 ani, la Institutul Geografic de la Viena.

Art. 9. Trei ofiţeri ieşiţi din Şcoala de ofiţeri pot fi trimişi ca să urmeze una din şcolile de război din străinătate, în condiţiile următoare: 1. să aibă un serviciu de cel puţin 2 ani la trupă; 2. să fi fost cel dintâi clasificat în şcoală, fără a avea o medie mai mică de 15 la terminarea şcolii; 3. să fie printre cei dintâi la corp prin conduită şi serviciu; 4. să aibă o aptitudine militară vădită şi să probeze că şi-au mărit cunoştinţele printr-un examen *ad-hoc* asupra cunoştinţelor ofiţerului.

Art. 10. Ministerul poate autoriza ducerea unui număr limitat de ofiţeri în şcolile străine, întrucât vor permite locurile rămase vacante din cele acordate de şcolile străine, după ducerea celor trimişi din minister. Deosebit, aceştia nu au drept decât la solda şi accesoriile ei. Autorizarea se va da în condiţiile următoare:

Art. 11. Ofiţerii trebuie să aibă un serviciu de cel puţin doi ani la trupă cei pentru şcolile de stat major şi un an cei pentru şcolile speciale; să aibă o conduită exemplară şi un serviciu distins; să fi avut, la terminarea şcolii, o medie mai mare decât 13 şi, în fine, să reuşească la un concurs asupra cunoştinţelor ofiţerului aplicate la şcoala pentru care se destină.

Art. 12. Concursul sau examenul candidaţilor pentru şcolile străine se va ţine la data de 1 iulie, în localul şcolii de ofiţeri.

Juriul de examinare se va compune din: colonel din Comitetul de Stat-Major; ofiţeri superiori din diferite arme; profesori civili.

Pentru candidaţii din flotilă, doi dintre membri vor fi înlocuiţi cu doi ofiţeri superiori din flotilă.

Juriul se va numi din minister.

Art. 13. Examenul se va compune din proba scrisă şi proba orală.

Proba scrisă va consta în tratarea a trei subiecte din cunoştinţele care se cer candidatului, aplicate la şcoala pentru care se destină.

Proba orală va consta în examinarea cunoştinţelor indicate mai sus pentru fiecare şcoală.

Candidaţii pentru şcolile de război, de artilerie şi geniu, care nu sunt din trupele călare, se vor supune şi la o probă de călărie.

Asupra limbilor străine, ofiţerii-elevi vor fi examinaţi, mai cu seamă, asupra limbii din ţara pentru care se destină candidatul. Ofiţerii trebuie să vorbească şi să scrie curat în acea limbă.

Art. 14. Un candidat nu poate fi declarat admisibil dacă n-a obţinut media generală 15 şi la nici una din materii sau probe o notă mai mică de 13.

Art. 15. Juriul de examinare se va întruni la 1 iulie şi, după examinarea candidaţilor, se va înainta ministerului un tabel cu rezultatele examenului.

Art. 16. Rezultatele examenelor de admitere nu au valoare decât pentru anul în care s-a depus examenul.

Art. 17. Şcolile pentru care se pot trimite în străinătate, precum şi numărul elevilor sau ofiţerilor care se pot trimite sau autoriza, se prevăd în tabloul alăturat pe lângă aceasta şi de la care nu se va putea abate.

Art. 18. Trimiterea sau autorizarea de a urma o şcoală în străinătate nu se acordă ofiţerilor care ar fi făcut o şcoală similară în ţară.

Art. 19. Tinerii care ar fi să termine una din şcolile militare din străinătate, care au dreptul la obţinerea gradului de ofiţer, vor trebui să se prezinte în ţară înaintea Comitetului de Stat-Major pentru ca acesta să constate certificatele de studii, aptitudinea militară, precum şi celelalte condiţii prevăzute în legea de recrutare şi cea de înaintare.

Cei care vor dobândi gradul de ofiţer şi care ar dori a continua studiile militare în străinătate vor trebui să se conformeze şi să îndeplinească condiţiile prevăzute în regulamentul de faţă pentru ofiţerii autorizaţi să urmeze o şcoală în străinătate. Aceştia vor face, în acelaşi timp, un angajament în scris pentru a servi în armată ca ofiţer în activitate până la vârsta de 30 de ani.

Art. 20. În fiecare an se va publica, în *Monitorul Oastei*, toţi ofiţerii şi elevii din străinătate, cu mediile de promovare pe care le-au dobândit.

Art. 21. Ofiţerii şi elevii admişi să urmeze şcoli în străinătate au dreptul la un concediu egal cu durata şcolii, plus trei luni cel mult înainte de începerea şcolii.

Art. 22. Elevii destinaţi pentru flotilă se înscriu în controalele flotilei ca elevi; iar la terminarea cu succes a cursurilor se înaintează la gradele corespunzătoare prevăzute de regulamentele şcolilor respective.

Art. 23. Ofiţerii şi elevii care nu vor reuşi să fie admişi în şcoala pentru care s-au dus, se vor rechema în ţară; de asemenea, cei care n-au obţinut media de promovare după regulamentele şcolilor respective.

Se admite repetarea unei clase numai un singur an, în caz de boală, bine constatată şi când aceste cazuri au impus ofiţerului sau elevului o lipsă de la curs de cel puţin 2 luni, şi dacă se admite repetarea anului şcolar şi de către regulamentele şcolii respective.

Se vor rechema în ţară şi acei care vor contracta datorii sau vor avea o conduită rea.

Art. 24. Ataşaţii militari pe lângă legaţiile române din străinătate vor avea o continuă supraveghere asupra ofiţerilor şi elevilor aflaţi în străinătate, mai ales în timpul de preparare. În acest scop, ei se vor pune în relaţie cu direcţiile şcolilor pentru a obţine rezultatele diferitelor examene şi datele necesare asupra conduitei şi aptitudinii lor, raportând ministerului cel puţin o dată pe semestru.

Art. 25. Ofiţerii care au obţinut permisiunea să urmeze o şcoală în străinătate, după sosirea în localitate, se prezintă şefului Legaţiei române şi ataşatului militar, declarându-şi domiciliul şi calitatea de ofiţer sau elev; cere apoi să fie prezentat direcţiei şcolii unde îşi va da examenul de admitere la data fixată de şcoala respectivă.

Art. 26. Nu se mai trimit ofiţeri care să facă stagiu de instrucţie în armatele străine.

Art. 27. Ofiţerii trimişi de minister pentru studii în străinătate au dreptul, pe lângă solda şi accesoriile ei, la o subvenţie până la împlinirea sumei de 400 lei lunar, cuprinzând şi echivalentul în bani pentru ordonanţă, precum şi la transportul dus-întors. Ofiţerii care au făcut o şcoală în străinătate, trimişi sau autorizaţi, vor semna un angajament în scris pentru a servi, după întoarcere, cel puţin 6 ani în armată, în activitate.

Art. 28. Ofiţerii din ţară sau cei ieşiţi din şcoli străine, autorizaţi să urmeze una dintre şcolile militare din străinătate, nu pot interveni pentru a trece în categoria celor trimişi cu subvenţie de la minister.

Art. II. Toate dispoziţiile contrarii regulamentului de faţă sunt şi rămân desfiinţate.

Art. III. Şi cel din urmă. Ministrul nostru Secretar de Stat la Departamentul de Război este însărcinat cu executarea decretului de faţă.

Dat în Bucureşti, la 29 aprilie 1895.

Carol

Ministru de Război
General C. Poenaru

Sursa: Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola P II 1.753, cc. 4-10.

Circulară adresată de Marele Stat Major Direcţiilor din Minister

Nr. 2932 din 7 noiembrie 1903

Cu onoare vă rog să binevoiţi a avea în vedere şi pentru anul acesta Ordinul Ministerului de Război nr. 3632 din 13 decembrie 1901, relativ la trimiterea ofiţerilor pentru stagiu în armata austro-ungară al cărui cuprins se notează mai jos.

p. Şeful Statului Major General
Colonel M. BOTEANU

Copie după ordinul Ministerului de Război nr. 3632 din 13 decembrie 1901 către Comandamentele Corpurilor de Armată

Ca şi în trecut, se va trimite în anul viitor, o nouă serie de 12 ofiţeri de trupă, pentru a fi ataşaţi pe lângă regimentele imperiale şi regale austro-ungare, pe o perioadă de doi ani, precum şi 6 ofiţeri de stat major pentru a fi ataşaţi pe lângă comandamentele austriece pe o perioadă de 10 luni.

Este bine de înţeles că aceşti ofiţeri sunt comandaţi în interesul serviciului nostru, pentru a-şi completa, într-o armată a unei puteri mari, instrucţia pentru practica militară. Prin urmare, din acest punct de vedere veţi face această alegere.

Prima condiţie este să aibă o constituţie robustă şi bine conturată pentru a putea lua parte la întreg serviciul de trupă, oricât de obositor ar fi.

A doua condiţie este să fie de o puritate exemplară, atât ca om, cât şi ca militar, pentru ca astfel să susţină cu demnitate onoarea şi prestigiul armatei române în străinătate. Prin urmare, ofiţerii aleşi trebuie să prezinte garanţii serioase din punct de vedere al caracterului şi atitudinii lor militare, pentru ca să-şi atragă buna apreciere a superiorilor şi simpatia egalilor lor.

A treia condiţie este să cunoască îndeajuns limba germană, pentru ca să înţeleagă ceea ce aud şi să-şi exprime gândirea, astfel încât să fie înţeleşi.

Este, de asemenea, bine de înţeles că stagiul fiecăruia în serviciul armatei austriece fiind fixat, nu va fi îngăduit nici unuia dintre ofiţerii trimişi să ceară sau să provoace rechemarea înainte de a fi îndeplinit termenul serviciului comandat. Orice abatere va fi înscrisă ca o notă rea în memoriul ofiţerului din punct de vedere disciplinar.

Numărul ofiţerilor ce vor trebui propuşi se fixează pentru fiecare corp de armată în următoarele condiţii: 3 ofiţeri de infanterie, 1 ofiţer de cavalerie, 1 ofiţer de artilerie, 1 ofiţer de geniu.

Ofiţerii aleşi pentru a fi trimişi vor trebui să mai îndeplinească şi următoarele condiţii:

1. să fie locotenent pentru stagiul la regimente şi cel mult căpitan pentru stagiu la statul major;
2. să nu fie mai mare de 35 de ani;
3. să nu fie însurat.

Ofiţerilor aleşi veţi face să li se pună în vedere, de către şeful direct imediat, că vor avea să treacă în luna februarie viitor un examen de limba germană.

Propunerile Domniei Voastre în această privinţă, însoţite de memoriile originale ale ofiţerilor propuşi şi foile lor de sănătate, veţi binevoi a le înainta Ministerului (Marele Stat Major) cel mai târziu până la 15 ianuarie viitor.

p. MINISTRU
Colonel-adjutant Constantin Coandă

p. Şeful Statului Major General
Colonel M. Boteanu

Misiuni militare străine la Marele Cartier General român

Locotenent-colonel dr. Vasile POPA
Directorul Muzeului Militar Naţional

Din momentul declarării beligeranţei României şi până la sfârşitul războiului, relaţiile militare dintre aceasta şi aliaţi urmau să se desfăşoare în conformitate cu prevederile Convenţiei militare semnată la 4/17 august 1916, la Bucureşti, de către ataşaţii militari aliaţi şi premierul român Ion I. C. Brătianu.

Un „comandament unic"?

Analiza prevederilor convenţiei permite evidenţierea a trei direcţii distincte în structurarea acestor raporturi, în funcţie de partenerii care urmau să coopereze: între România şi Rusia, între România şi aliaţii occidentali şi între aceştia şi Rusia. Din perspectiva acţiunilor specifice prin care s-a realizat cooperarea, pot fi identificate, de asemenea, trei componente: a *acţiunii militare comune pe câmpul de luptă*, prin sprijinirea frontului românesc cu trupe ruseşti; componenta care viza *asigurarea logistică şi perfecţionarea pregătirii tactice*, în spiritul războiului modern, realizată cu ajutorul Misiunii Militare Franceze şi, în final, componenta de cooperare generală, care viza *discutarea în comun a planurilor de acţiune militară*, sincronizarea unor acţiuni strategice, optimizarea transportului materialelor de război etc.

Poziţia militar-strategică avantajoasă a României conferea acesteia un rol deosebit de important în desfăşurarea viitoare a războiului, fapt care l-a determinat pe aliaţi să consimtă la asumarea unor responsabilităţi militare mari în raport faţă de ea, ce-i drept, şi în urma insistenţelor premierului român, care s-a dovedit a fi inflexibil în formularea cererilor sale.

Potrivit prevederilor Convenţiei, cooperarea militară dintre România şi aliaţi urma să înceapă chiar înainte de intrarea acesteia în război, fiecăruia dintre semnatari revenindu-i obligaţii concrete, care trebuiau îndeplinite fie individual, pe fronturile unde armatele erau deja angajate, fie în comun, pe noul front românesc şi pe cel din Macedonia.

Dacă ne referim la cooperarea româno-rusă, în conformitate cu prevederile articolelor 2 şi 3, pe durata mobilizării şi concentrării armatei române, armata imperială trebuia să acţioneze „în mod deosebit de energic" pe întreg frontul austriac. Acţiunea acesteia trebuia să fie deosebit de ofensivă şi viguroasă în Bucovina, urmând să-şi menţină atât poziţiile pe care se afla la momentul respectiv, cât şi efectivele angajate.

Flota rusă trebuia să asigure securitatea portului Constanţa începând cu 12 august 1916, şi, de asemenea, să împiedice orice incursiune inamică pe Dunăre, în amonte de gurile fluviului.

O dată cu mobilizarea armatei

> „Berthelot e bun, dar dacă nu-i însoţit de 500 de tunuri grele, n-avem a ne îngrijora de el"
>
> General Erich von Falkenhayn

române, Rusia se obliga să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie şi una de cavalerie pentru a coopera împotriva armatei bulgare.

În ceea ce-i priveşte pe aliaţii occidentali, aceştia se angajau (ca şi Rusia, de altfel) să furnizeze României muniţii şi materiale de război, într-un flux continuu de 300 tone pe zi şi, „în limita posibilului", cai, anvelope, medicamente, articole de subzistenţă şi de dotare, pe care ea le va cere, în cantităţile şi categoriile ce urmau a fi stabilite de comun acord.

De asemenea, aliaţii trebuiau să pună la dispoziţia României personalul tehnic necesar pentru fabricarea în ţară a unor categorii de muniţii şi materiale de război.

Cooperarea generală, care includea activităţile de pe frontul româno-rus şi de pe cel de la Salonic, urma să capete un caracter permanent prin măsuri care trebuiau convenite prin discuţii de coodonare interaliată.

Momentul semnării Convenţiei militare dintre România şi Antantă ar fi putut constitui un bun prilej pentru instituirea a ceea ce analiştii militari denumesc „comandament unic", instituţie care ar fi asigurat unitatea de comandă a tuturor forţelor aliate şi, în acest fel, o eficacitate sporită a acţiunilor lor. Dintr-o prudenţă excesivă, care decurgea, probabil, din individualizarea scopurilor urmărite în mod distinct în planul viitoarelor zone de influenţă la nivel european şi mondial, aliaţii occidentali şi Rusia au preferat reglementarea cooperării comune prin intermediul unei convenţii în care obligaţiile aveau mai mult o tentă morală decât una juridică. „Cooperarea Armatelor Aliate – era prevăzut la articolul 8 al Convenţiei – nu presupune subordonarea uneia din părţile contractante celeilalte; ea nu presupune decât libera acceptare a dispoziţiilor şi a modificărilor determinate de situaţia generală, de necesităţile impuse de scopul urmărit şi de camaraderia de arme".[1]

Dacă ne referim în mod concret la relaţiile româno-ruse la nivel de comandament, convenţia prevedea că trupele regale române şi cele imperiale ruse „Îşi vor păstra comandamentul lor propriu, zona lor de operaţiuni distinctă şi o independenţă totală în conducerea operaţiunilor".[2]

Era prevăzut, totuşi, că trupele ruse, destinate să coopereze cu armata română (conform articolului 3), se vor afla sub ordinele Comandamentului Suprem al armatei române.

În practică, însă, s-a dovedit că fiecare dintre partenerii din alianţă şi-a exprimat puncte de vedere diferite în legătură cu marile probleme generate de desfăşurarea acţiunilor de luptă, fapt care a necesitat întâlniri şi discuţii la cele mai înalte eşaloane militare, dar şi politice, fără a se ajunge de fiecare dată la concluzii şi, implicit, la acţiuni comune.

Încercarea generalului Porro, şeful Statului Major General al armatei italiene, de a obţine, încă de la mijlocul lunii iulie 1915, un plan comun de operaţiuni cu armata franceză a eşuat.[3] Iniţiativa, potrivit opiniei generalului Averescu, era înţeleaptă, dar pentru a obţine coordonarea eforturilor, ar fi fost nevoie „să

se creeze un organ central, pentru a stabili linia comună de conduită şi partea fiecărei armate în acordul ce s-ar hotărî".[4]

Cu toate acestea, la momentul respectiv, aliaţii „erau împărţiţi în patru grupe *(fără a-i lua în calcul pe sârbi – n.n.)*, fără nici o legătură între ele, fiecare lucrând pe socoteala sa, lăsându-se a fi călăuzite, se pare, numai de interesele proprii locale".[5]

Aşa cum anticipa generalul român, „la o coordonare a sforţărilor Aliaţilor nu se va ajunge dacă nu se va organiza conducerea superioară în aşa mod ca sforţările din diferite părţi ale teatrului întreg de război să se însumeze «în timp»".[6]

În tabăra inamică, această problemă fusese deja rezolvată, ceea ce-l îndreptăţea pe energicul general român să afirme că „austro-germanii pot fi consideraţi ca o singură armată, cu un singur comandament suprem, deci cu o unitate de concepţie şi execuţie asigurată".[7]

Rezultatele de pe fronturi, cel puţin până la momentul respectiv, evidenţiau avantajele „comandamentului unic", dar asta nu i-a determinat pe membrii Antantei să procedeze în acelaşi mod.[8]

România... „aliată"!

Revenind la raporturile de comandament dintre Rusia şi România, reglementate prin prevederile articolelor 2 şi 9 din Convenţia militară, se poate formula teza conform căreia premierul român, din teama că aliatul rus ar fi încercat să impună propriile reguli de joc pe acest front, uzând de calitatea sa de mare putere, a insistat pentru o reglementare minuţioasă a acestor raporturi şi a reuşit să obţină acordul aliaţilor faţă de punctul său de vedere. Este posibil ca această inflexibilitate a premierului român să fi produs o atingere supărătoare a orgoliului de mare putere al Rusiei care, în următoarea perioadă a războiului a acţionat, exclusiv aşa cum îi dictau propriile interese şi nu cum îi solicitau regele, guvernul şi şefii militari români, invocând prevederile convenţiei.

Spre sfârşitul anului 1916, după ce România „aliată" pierduse aproximativ două treimi din teritoriu şi populaţie şi ajunsese, prin retrageri succesive, pe un aliniament care corespundea întru totul concepţiei generalului Alekseev, conducerea politico-militară imperială a devenit mai receptivă la solicitările de ajutorare a României şi a introdus pe teritoriul său forţe impresionante.

Joncţiunea dintre cele două armate române[9] şi cele patru armate ruse, dispuse alternativ, de la nord la sud (în ordine, Armata a 8-a rusă, Armata a 1-a română, Armata a 9-a rusă, Armata a 4-a rusă, Armata a 2-a română, Armata a 4-a rusă, Armata a 6-a rusă), în primăvara anului 1917, impunea instituirea unui for de dirijare şi coordonare a acestor forţe numeroase.

Este momentul când tendinţa autorităţilor ruse de a prelua comanda tuturor acestor trupe devine tot mai manifestă, deşi convenţia militară nu prevedea acest lucru. Problema comenzii „frontului român" a fost rezolvată în cele din urmă, într-o manieră conciliantă, prin atribuirea conducerii supreme suveranului român, ajutat de două state majore, rus şi român, dar faptul că insistenţele pe această chestiune s-au accentuat în momentul în care componenta rusă a frontului din România devenise preponderentă, evidenţiază faptul că Moghilev nu se putea împăca uşor cu un loc secund în mecanismul exercitării comenzii, chiar dacă semnase amintita convenţie.

Dialogul româno-rus nu a fost lipsit nici de momente tensionate, prilejuite de exprimarea dorinţei Rusiei ţariste ca armata şi autorităţile politice supreme române să se replieze în adâncimea teritoriului rus, pentru refacere.

Această chestiune, care a polarizat atenţia aliaţilor occidentali, ai Rusiei şi României, a reprezentat un nou prilej pentru exprimarea unor puncte de vedere diferite, semn al abordărilor încă diverse a problemelor cooperării româno-ruse şi chiar ruso-aliate.

Reiterarea cererii ruse de transferare în teritoriul dintre Nistru şi Bug a armatei române a avut sprijinul guvernelor englez şi francez şi doar atitudinea fermă a responsabililor politici şi militari români a împiedicat materializarea unui asemenea proiect. Demn de remarcat, generalul Berthelot a fost şi el, în toată această perioadă, de partea României, opunându-se, atât cât o putea face, transferării armatei, în care îşi punea încă mari speranţe, în Rusia. Acceptul occidentalilor pentru o asemenea măsură era o nouă dovadă că menajarea orgoliilor Rusiei era pentru ei mult mai importantă decât o problema demnităţii româneşti, Rusiei putându-i fi înţelese unele excese, în detrimentul aliatului mai mic.[10]

În lipsa unui comandament unic, coordonarea acţiunilor militare şi a măsurilor care urmau a se lua pentru punerea în aplicare a prevederilor Tratatului politic şi a Convenţiei militare, urma să se facă prin intermediul şi pe baza datelor furnizate de misiunile militare, acceptate reciproc pe lângă ma-rile cartiere generale ale armatelor ţărilor membre ale Antantei.

Misiunile militare aliate în România vor desfăşura acţiuni şi activităţi complexe, mergând până la îndeplinirea în comun, alături de trupele române, a unor misiuni militare.

Pentru armata română, prezenţa unor ofiţeri aliaţi la cartierele generale ale marilor unităţi operative era o necesitate care nu mai trebuia demonstrată.

Războiul adusese pe câmpul de luptă arme şi muniţii noi, cu performanţe ridicate, a căror utilizare era total necunoscută. Principiile şi normele ope-rativ-tactice cunoscuseră şi ele noi forme de exprimare, iar armatele marilor puteri adversare dobândiseră, în cumplitele încleştări de pe frontul de

Grup de militari români şi ruşi, pe frontul din Moldova, în primul război mondial

vest şi de pe cel oriental, o experienţă pe care neutrii nu aveau de unde să o cunoască. Din acest unghi de vedere, armata română care, de peste patruzeci de ani, se instruise cu armament provenind din ţările Triplei Alianţe, după regulamente şi instrucţiuni germane, era total nepregătită, având în vedere că de aici înainte avea să lupte chiar împotriva aliatului tradiţional.

Problema misiunilor militare, deosebit de importantă pentru războiul de coaliţie, a fost reglementată prin art. 13 al Convenţiei militare care prevedea: „Pentru a coordona acţiunile armatelor române, ruse şi aliate şi pentru a atinge mai sigur scopurile militare, un reprezentant al armatei române trebuie să se găsească la cartierele generale rus şi aliat[11], în momentul începerii operaţiunilor militare române. De asemenea, reprezentanţii armatelor rusă şi aliată trebuie să se găsească la cartierul general al armatei române. Cartierele generale ale armatelor coo-perante trebuie să se informeze reciproc şi în timp util asupra acţiunilor militare, repartiţiei forţelor şi mersului operaţiunilor".[12]

Prevederile acestui articol nu au fost respectate însă, nici din punctul de vedere al termenelor şi nici al competenţelor şi numărului de ofiţeri reciproc admişi la Marile Cartiere Generale aliate, în funcţie de evoluţia evenimentelor şi a sarcinilor care au trebuit să fie rezolvate în comun, competenţele şi numărul ofiţerilor „ataşaţi" fiind amendate de mai multe ori, fără a se depăşi, totuşi, cadrul principial convenit.

Colonelul Rudeanu îşi depăşeşte mandatul

O chestiune insuficient prezentată şi neclarificată nici de istoriografia românească şi nici de cea străină, este aceea a iniţierii măsurilor de cunoaştere şi sprijin reciproc între aliaţi, în cadrul războiului de coaliţie, prin intermediul ofiţerilor de legătură, sau, aşa cum literatura de specialitate a consacrat deja, al misiunilor militare.[13]

Există aserţiunea conform căreia, după dezastrul de la Turtucaia, primul ministru a conştientizat, mai mult decât oricând, necesitatea şi oportunitatea unei misiuni militare franceze, care să ne ofere sprijinul necesar pentru depăşirea situaţiei create şi reluarea iniţiativei. Aşa cum remarca I.G. Duca, în memoriile sale, „(...) din cele petrecute în primele zile ale intervenţiei noastre, Brătianu şi-a putut da seama că una din marile noastre inferiorităţi era necunoştinţa pe care ofiţerii noştri o aveau despre războiul modern",[14] în condiţiile în care atât pe frontul rusesc, cât şi pe cel occidental, combatanţii se rodaseră, într-un război desfăşurat după principii tactice moderne şi cu mijloace, de asemenea, moderne.

Prin urmare, acesta „se gândise, deci, să facă apel la sprijinul francezilor spre a le cere o misiune militară care să ajute comandamentele noastre cu sfaturile şi cu experienţa ei".[15]

Pe de altă parte, colonelul Vasile Rudeanu, trimis în misiune specială în Franţa, şi aflat la Marele Cartier General francez, îşi aminteşte că, a doua zi după întâlnirea sa cu generalul-şef Joffre, la 16 septembrie 1916, locotenent-colonelul Billote i-a spus că generalul-şef acceptase să trimită o misiune militară franceză în România, dar avea nevoie de acordul premierului Brătianu.[16]

Rezultă, aşadar, că cel care a cerut Marelui Cartier General francez trimiterea unei misiuni militare în România a fost colonelul Rudeanu, fără să fi avut mandat în acest sens din partea premierului român. Anunţat imediat, acesta şi-a dat acordul pentru primirea unei asemenea misiuni, ceea ce înseamnă că problema misiunii militare nu era o noutate, şi despre aceasta se iniţiaseră deja discuţii la Bucureşti. Generalul Pétin îşi aminteşte şi el că, în cursul lunii septembrie 1916, guvernul român a cerut celui francez „să detaşeze pe lângă Comandamentul de căpetenie român, un ofiţer general calificat, care şi-ar spune, la faţa locului, punctul său de vedere şi ar colabora în direcţiunea operaţiilor".[17]

O opinie diferită de cele exprimate deja este formulată de însuşi preşedintele Consiliului de Miniştri francez (şi ministru de Externe, deopotrivă), Aristide Briand, care, interpelat de deputatul Emile Constant (Gironde), în cadrul şedinţei Camerei Deputaţilor, la 28 noiembrie 1916,[18] pe marginea ajutorului pe care Franţa l-a acordat României, în perioada premergătoare intrării sale în război, a dat următorul răspuns: „(...) Franţa, în toate clipele, a făcut totul spre a satisface cererile României. La un moment dat, chiar de la început de tot, către luna iunie, presimţind că poate câteva informaţiuni bune ce ni se dădeau asupra armatei române – care şi-a făcut probele la alte epoci şi care este formată din oameni valoroşi – ar fi putut fi greşite, asupra unor oarecari puncte, că condiţiile brutale şi excepţionale ale acestui război modern aşa de teribil prin materialul întrebuinţat, ar fi putut să aibă oarecari repercusiuni asupra operaţiunilor unei armate intrată proaspăt în război, oferisem cu insistenţă domnului Brătianu să-i trimit o misiune militară, în fruntea căreia intenţionam să pun omul, militarul excelent şi ferm, care, pe frontul nostru a făcut probă de ingeniozitate şi de curaj, ale cărui calităţi militare sunt recunoscute de către toţi (...), pe generalul Mondesir,[19] care, cu misiunea sa, a realizat acolo *(În Balcani – n.n.)* minuni de reconstituire cu armata sârbească".[20]

Afirmaţiile premierului francez par mai aproape de adevăr, cel puţin sub două aspecte. În primul rând, este foarte probabil ca, pe parcursul negocierilor şi

Generalul Berthelot la un dejun. Oneşti, 1917.

discuţiilor care au avut loc între partea română şi cea franceză, pentru intrarea României în război, Brătianu să fi invocat chestiunea nivelului scăzut de pregătire tactică modernă şi de înzestrare tehnică a armatei române şi să fi sugerat necesitatea unei astfel de

Generalul Berthelot felicită pe un militar român

soluţii, respectiv trimiterea în România a unei misiuni militare franceze. Pe de altă parte, prevederea expresă din articolul 13 al Convenţiei militare, semnată la 4/17 august 1916, evidenţiază clar că, până la acest moment, fie la sugestia aliaţilor, fie la cererea României, problema fusese discutată şi, prin urmare, convenţia nu a făcut altceva decât să consacre în scris concluziile care se desprinseseră pe timpul discuţiilor.

Răspunzând interpelării făcute, Briand nu ezita să prezinte şi un alt fapt interesant şi anume, starea de angoasă a guvernului român, în legătură cu primirea unei misiuni militare franceze pe lângă M.C.G. român. Reţinerea manifestată de acesta era explicată de premierul francez prin teama permanentă a omologului său român, că doar simpla prezenţă a misiunii franceze în România ar supăra atât Rusia, cu care se desfăşurau tratative pentru intrarea în război, cât şi Austria şi Germania, care ameninţau că vor „deconspira" conţinutul tratatului pe care-l aveau cu România, încă din 1883. „În acest moment *(iunie 1916 – n.n.)* – afirma A. Briand –, starea spiritelor în România era astfel încât d-l Brătianu mă roagă insistent, cu tot tactul şi toată delicateţea ce pot fi întrebuinţate de la guvern la guvern când refuzi un dar, de a nu trimite o misiune aşa de importantă, spunându-mi că-i recunoştea folosinţa, dar că numai prin singur faptul că ar sosi în România, ar deştepta bănuieli de temut şi ar provoca ţării sale pericole grave".[21]

Şi în ceea ce priveşte numirea şefului misiunii au fost unele discuţii, generate în special de afinităţile interpersonale ale celor care trebuiau să hotărască asupra acestui lucru. Astfel, premierul Briand, aşa cum reafirma şi în şedinţa Comitetului secret francez, îl dorea în această funcţie pe generalul Mondesir, bazat fiind în alegerea sa, pe succesele acestuia în acţiunea de reorganizare a armatei sârbe, în timp ce generalul-şef Joffre „ţinea să fie numit un amic al său, generalul Berthelot, pe care-l considera un foarte dibaci împăciuitor, în stare să potolească divergenţele ce era informat că se iveau mereu între înaltele comandamente rus şi român".[22]

Solicitarea colonelului Rudeanu pentru ca în fruntea acestei misiuni să fie numit generalul Castelnau, căruia îi recunoştea calităţi militare de excepţie – şi cu care deja discutase în acest sens – nu a putut fi satisfăcută, pe motiv că generalul-şef Joffre „ţinea să nu se despartă" de acest general.

Pentru funcţia de şef de stat major al misiunii a fost nominalizat colonelul Victor Pétin, „un ofiţer distins din toate punctele de vedere".

Misiunea Militară Franceză în România

Desigur, trimiterea reciprocă de misiuni militare pe lângă înaltele comandamente aliate nu s-a realizat imediat după semnarea convenţiei. Discuţiile au continuat în sensul clarificărilor asupra necesităţii acestora, a componenţei, rolului şi a altor probleme de detaliu. Este însă cert că, din momentul intrării României în război, dialogul dintre Palatul Sturdza şi Quai d'Orsay s-a intensificat, dintr-o necesitate practică, sesizată şi de Maurice Despres, ataşatul militar francez la Bucureşti, care, la sfârşitul lunii august 1916, îşi informa superiorii cu privire la necesitatea ca Parisul să trimită imediat o misiune militară în România[23], ceea ce însemna că încă se mai purtau discuţii la acea dată.

În acelaşi sens, ministrul francez la Bucureşti, contele de Saint-Aulaire, informa direct pe generalul Berthelot, la mijlocul lunii septembrie 1916, că premierul I.I.C. Brătianu şi fratele său, Vintilă Brătianu, ministrul de Război, au adresat o cerere guvernului francez pen-

Misiunea Militară Franceză

Condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, misiunea a ajuns în România la 15 octombrie 1916, două zile mai târziu fiind primită la Paris, într-o atmosferă entuziastă, la sediul Marelui Cartier General român.

Personalul misiunii a fost repartizat la comandamente, formaţiuni şi servicii, începând cu Marele Cartier General şi mergând până la nivelul regimentelor de infanterie, cavalerie şi artilerie, precum şi în aviaţia şi apărarea antiaeriană, marina militară sau la structurile tehnice din armata română.

Personalul misiunii a fost suplimentat continuu, astfel încât, la începutul lunii februarie 1917, efectivul acesteia a ajuns la 1.580 de membri, dintre care 430 de ofiţeri de diferite arme.

O analiză a raporturilor dintre România şi Franţa, în general, dintre membrii Misiunii Militare Franceze şi comandamentele române, în special, relevă multiplele beneficii pe care le-au avut atât armata română, cât şi Antanta în urma acestei colaborări. Neînţelegerile şi unele disfuncţiuni care au apărut, la un moment dat, în aceste raporturi nu sunt decât episoade inerente oricărei colaborări, care nu au alterat cooperarea româno-franceză.

Dar cum aprecierile cele mai frumoase pot veni, de obicei, chiar din partea inamicului, este de remarcat raportul ofiţerului cu informaţiile al Armatei a IX-a Germane: *„Este indiscutabil meritul Misiunii Franceze că a ridicat încrederea în comandanţii lor* (ai românilor – n.n.) *şi în posibilităţile proprii, că a ameliorat pregătirea de luptă individuală, dotarea materială şi organizarea (...). Numeroase ordine şi instrucţiuni demonstrează grija şi priceperea numeroşilor instructori francezi, care oferă experienţa lor de război de pe frontul de vest, instruirii şi întăririi disciplinei în rândul armatei române"* (Arhivele Militare Române, fond Armata a IX-a Germană, dosar 53).

Şeful Misiunii Militare Franceze şi membrii Misiunii au primit, în semn de apreciere şi recunoştinţă din partea Guvernului român, numeroase ordine şi distincţii româneşti: „Ordinele „Mihai Viteazul" şi „Steaua României" şi medaliile „Virtutea militară" şi „Bărbăţie şi credinţă". ◆

tru trimiterea în România a circa 20 de ofiţeri de arme diferite, care să aibă experienţa războiului.[24]

Această cerere a fost analizată şi soluţionată favorabil, astfel că la 20 septembrie 1916, ataşatul militar francez la Bucureşti era informat asupra deciziei de a se trimite la Bucureşti o misiune militară în următoarea compunere:

- şef al misiunii – general de divizie Berthelot;
- patru ofiţeri de stat major – adjutanţi ai şefului misiunii;
- un ofiţer pentru Biroul 1 (organizare-mobilizare);
- un ofiţer pentru Biroul 3 (operaţii);
- doi ofiţeri pentru seviciul căilor ferate;
- nouă ofiţeri instructori de infanterie (patru locotenent-colonei, doi maiori, trei căpitani);
- un ofiţer superior – instructor de cavalerie;
- cinci ofiţeri superiori de artilerie;
- un locotenent pentru serviciul cifru.[25]

La 16 septembrie 1916, la sediul Înaltului Comandament francez de la Chantilly, imediat după numirea în funcţie a generalului Berthelot, s-au purtat discuţii asupra cadrului general şi a parametrilor în care urma să se desfăşoare activitatea Misiunii. La 28 septembrie, generalul primea ultimele instrucţiuni şi detalii asupra activităţilor pe care urma să le desfăşoare în România.

În spiritul acordului convenit între cele două guverne, pe lângă calitatea de şef al misiunii, generalul Berthelot avea să îndeplinească şi rolul de consilier pe lângă comandantul superior al armatei române, în probleme de conducere a acţiunilor militare.[26]

Desigur, războiul de coaliţie la care armata română urma să ia parte, impunea o corelare complexă a tuturor măsurilor şi acţiunilor care urmau să se desfăşoare individual sau în comun. Referitor la stabilirea rolului misiunii în ansamblul său, nu trebuia să se omită faptul că armata română, ca dispunere, reprezenta de fapt o prelungire a aripii sudice a frontului oriental. Totodată, în Dobrogea, ea acţiona în comun cu forţele ruse dislocate aici, iar acţiunile acestei grupări de forţe româno-ruse trebuiau corelate ca desfăşurare şi scop, cu cele ale grupării aliate de la Salonic.

Într-un asemenea context complex, misiunile fiecărui participant trebuiau astfel stabilite încât să se ajungă la o unitate de acţiune, din care să rezulte maximă eficienţă în îndeplinirea scopurilor operativ-strategice stabilite de aliaţi.

Realizarea acestor deziderate impunea ca acţiunea generalului Berthelot să se desfăşoare în corelaţie directă atât cu cea a M.C.G. rus – pe lângă care fusese ataşat colonelul francez Janin –, cât şi cu cea a comandamentului trupelor aliate de la Salonic, al generalului Sarrail. Prin misiunea generalului Berthelot, Franţa dorea să creeze o punte de legătură între frontul din Macedonia şi cel ruso-român, care, pe moment, ar fi dus la scoaterea din război a Bulgariei şi Turciei, iar în perspectivă, ar fi creat premise favorabile pentru îndeplinirea intereselor franceze în Balcani, împotriva unei Rusii interesată de unitatea panslavistă şi de stăpânirea exclusivă a Strâmtorilor.

Regele Ferdinand, Albert Thomas, Prinţul Carol şi generalul Henri Berthelot

Conform precizărilor, în calitatea sa de reprezentant al generalului-şef al armatei franceze, generalul Berthelot „va trata cu M.C.G. român în numele guvernului francez şi, după instrucţiunile sale, toate chestiunile interesând războiul de coaliţie, dus contra puterilor din Europa Centrală şi a aliaţilor lor (condiţiile de acţiune ale armatelor Antantei, ajutorul mutual între acestea, planurile de operaţii, efective, situaţia aprovizionărilor, misiunile militare)".[27]

Unul din interesele majore ale premierului Brătianu – în legătură cu misiunea militară franceză – era ca aceasta să consilieze tehnic Înaltul Comandament român. În spiritul acestei idei, şeful misiunii trebuia situat alături de rege – în calitatea sa de şef suprem al armatei – împreună cu un stat major, care să poată armoniza şi soluţiona problemele generate de desfăşurarea războiului, de pe cea mai înaltă poziţie. Această componentă a responsabilităţii generalului Berthelot, era văzută de generalul-şef Joffre prin prisma calităţii relaţiilor interpersonale pe care va reuşi să le stabilească cu autorităţile române. „Rolul pe care îl va avea de jucat – sublinia Joffre – depinde, în esenţă, de situaţia personală pe care şi-o va crea, de tactul şi discreţia pe care el le va putea dovedi în relaţiile cu autorităţile militare române. Dacă primele sale sfaturi vor fi urmate de efecte pozitive, influenţa sa va fi considerabil crescută, şi el va putea, astfel, să ajungă să deţină – ceea ce trebuie să fie scopul său – un rol preponderent în direcţionarea operaţiunilor armatei române".[28]

În legătură cu rolul pe care fiecare dintre componentele misiunii militare franceze le-a avut, pe parcursul întregii perioade cât s-a aflat pe lângă M.C.G. român şi cartierele generale ale marilor unităţi, documentele de arhivă[29] ne permit să facem o delimitare destul de clară asupra diferitelor etape parcurse.[30]

Într-o primă etapă, corespunzătoare fazei de început a campaniei armatei române (august-noiembrie 1916), membrii misiunii au jucat rolul de ofiţeri de legătură între structurile pe lângă care au fost acreditaţi şi M.C.G. român, asigurând transmiterea informaţiilor de pe teren către organul de decizie.

Într-o a doua etapă, corespunzătoare perioadei cuprinsă între decembrie 1916 şi mijlocul anului 1917, misiunea franceză s-a implicat direct şi a acţionat nemijlocit pentru reorganizarea armatei române şi instruirea acesteia într-o concepţie nouă, în spiritul învăţămintelor şi experienţei deprinse pe frontul occidental. Aceasta a fost, de altfel, cea mai importantă componentă a activităţii misiunii militare franceze, iar rezultatele ei au fost cu adevărat remarcabile.

Începând cu a doua parte a anului 1917, ofiţerii misiunii şi-au extins rolul. Atunci când a fost cazul, ei au participat chiar la acţiuni militare. În rest, evaluau evoluţia armatei române în urma vizitelor sau inspecţiilor efectuate în diferite zone ale frontului.

Desigur, acolo unde au acţionat, activitatea acestora s-a desfăşurat sub semnul înţelegerii situaţiilor şi stărilor de fapt, încercându-se, atât cât se putea face în cadrul fiecărei arme, să se aducă corectivele de rigoare şi să se promoveze relaţii corecte între membrii misiunii şi ofiţerii români, într-un efort comun, spre a realiza victoria împotriva adversarului. ◆

Generalul Berthelot în mijlocul ofiţerilor francezi şi români

NOTE

1. Serviciul istoric, *România în Războiul Mondial 1916-1919*, vol. 1, Documente– Anexe, fl. 11-14.
2. *Ibidem.*
3. Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din război*, vol. 1, *Neutralitatea*, Bucureşti, Editura militară, 1992, p. 67.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 68.
6. *Ibidem.*
7. În realitate, unitatea de comandament în tabăra Puterilor Centrale s-a realizat, la 6 septembrie 1916, prin convenţia semnată de Germania şi Austria, la care au aderat Bulgaria şi Imperiul Otoman. S-a constituit un stat major *(Oberste Kriegsleitung)*, împuternicit cu elaborarea directivelor strategice general valabile pentru toate trupele, iar împăratul Wilhelm al II-lea a fost recunoscut comandant suprem al forţelor armate germane, austro-ungare, bulgare şi turce.
8. Antanta şi-a constituit comandamentul unic mult mai târziu, în luna mai 1918, când generalul francez F. Foch a fost învestit cu conducerea strategică a operaţiilor din Occident, având în subordine pe comandanţii armatelor aliate din Franţa şi Italia (franceză, general Pétain; engleză, general Haig, americană, general Pershing şi italiană, general Diaz), precum şi armata aliată din Balcani. În acelaşi timp, s-a constituit şi un stat major interaliat, avându-l în frunte pe generalul francez Weigand, alcătuit dintr-un nucleu francez şi reprezentanţi ai statelor majore ale celorlalte armate aliate.
9. De fapt, Armata 1 română se afla dispusă pentru refacere într-o zonă mai retrasă faţă de linia frontului, la nord de Bacău.
10. Emblematică pentru caracterizarea acestei stări de fapt este remarca generalului Castelnau, făcută cu ocazia discuţiei pe care a purtat-o cu generalul Berthelot, la 17 februarie 1917, în timp ce se aflau la Petrograd. „Nu trebuie totuşi – spunea Castelnau – să ne punem în cârcă Rusia din cauza României". O zi mai târziu, M. Paleologue – ambasadorul francez la Petrograd – se exprima în acelaşi sens: „Suntem într-un impas şi nu ne putem certa cu Rusia de vreme ce, chiar în România nu este aprobată întotdeauna acţiunea dumneavoastră", Henri Berthelot, *Jurnal şi corespondenţă, 1916-1919*, Iaşi, Editura Cronica, 1997, pp. 126-127.
11. Reprezentanţii Marelui Cartier General român pe lângă Înaltele Comandamente aliate au fost: generalul de divizie adjutant Constantin Coandă, la Stavka; generalul de divizie adjutant Leon Mavrocordat, la Comandamentul armatelor de la Salonic; generalul Perticari, la Statul Major General italian; colonelul Vasile Rudeanu, la Înaltul Comandament francez şi generalul de divizie adjutant George Georgescu, la Statul Major General britanic.
12. Dumitru Preda, *România şi Antanta*, Iaşi, Institutul European, 1998, p. 8.
13. Formula „misiuni militare" este unanim acceptată în literatura militară de specialitate şi reflectă mai corect rolul şi funcţiunile acestora.
14. I.G. Duca, *Memorii*, vol. 3, Timişoara, Editura Helicon, p. 37.
15. *Ibidem.*
16. General Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace şi război*, ed. Dumitru Preda şi Vasile Alexandrescu, Bucureşti, Editura militară, 1996, p. 313.
17. Mareşal Alexandru Averescu, *op. cit.*, vol. 2, *Războiul nostru*, p. 269.
18. În cadrul acestei şedinţe, în Camera Deputaţilor a Franţei s-a constituit un Comitet secret, premierul fiind solicitat să răspundă unor interpelări ale deputaţilor, referitoare, printre altele, şi la „insuficienţa acordurilor strategice care au precedat concursul loial adus de România cauzei justiţiei şi dreptului".
19. Generalul de Mondesir a condus Misiunea Militară Franceză, care s-a ocupat şi a sprijinit refacerea armatei sârbe, învinsă şi dezorganizată, la sfârşitul anului 1915, şi care a fost evacuată pentru refacere în insula Corfu.
20. *Trădarea Rusiei ţariste. Documente oficiale cu o prefaţă de un diplomat*, Bucureşti, p. 14.
21. *Ibidem.*
22. General Vasile Rudeanu, *op.cit.*, p. 313.
23. General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 21.
24. Emilia Poştăriţă, Lelia Gămulescu, *Documente din arhivele franceze referitoare la primul război mondial. Repertoriu*, Bucureşti, 1983, p. 80.
25. Arhivele Naţionale, fond Microfilme Franţa, rola 177, c. 76.
26. *Ibidem*, c. 106.
27. *Ibidem*, c. 101.
28. *Ibidem*, c. 103.
29. Documente semnificative referitoare la Misiunea Militară Franceză se găsesc la Arhivele Militare Române, fondurile Marele Cartier General, Marele Stat Major, Secţia Operaţii, Serviciul istoric.
30. O astfel de etapizare asupra rolului Misiunii Militare Franceze în România face şi mareşalul Averescu. De pe poziţia-l cunoscută, el insistă mai mult asupra raporturilor dintre ofiţerii români şi cei francezi, acuzându-i, pe aceştia din urmă, de tendinţa de a-şi subordona actul de comandă, fără asumarea corespunzătoare a responsabilităţilor. Vezi Alexandru Averescu, *op. cit*, vol. 2, pp. 150-151.

Foreign Military Missions at the Romanian Headquarters

The author analyses the context in which developed, at the beginning of the First World War, the military cooperation among the allied states. It is pointed out the context in which French Military Mission, led by the General Henri Mathias Berthelot, arrived in Romania, and its role in reorganization of Romanian Army, after the military failures from the autumn of 1916 and the retreat in Moldavia.

Înfruntarea mareşalilor

Prep. univ. Laurenţiu CONSTANTINIU
Facultatea de Istorie
Universitatea din Bucureşti

Scrisoarea generalului Dmitri Şcerbacev [1], adresată generalului Prezan – şi pe care o publicăm în continuare, în traducere după originalul francez –, este o nouă mărturie a relaţiilor tensionate dintre viitorii mareşali ai României: Alexandru Averescu şi Constantin Prezan. Notiţele zilnice din război[2] *ale celui dintâi cuprind numeroase referiri la conflictul care îl separa pe cei doi.*

Disputa dintre generalul Alexandru Averescu şi generalul Constantin Prezan este generată, în primul rând, de modul diferit în care cei doi militari au gândit acţiunile armatei române în timpul primului război mondial. Generalul Constantin Prezan a fost adeptul ideii că România trebuia să-şi concentreze forţele sale armate pe frontul principal din Carpaţi şi s-a opus angajării unor operaţii în Balcani.

Generalul Averescu a crezut în superioritatea ofensivei, socotind că ofensiva „poate fi sigură de reuşită, oricare ar fi beneficiile ce ar oferi terenul defensivei". El este autorul celebrei „Manevre de la Flămânda"[3] *(18 septembrie/1 octombrie – 22 septembrie/5 octombrie 1916) prin care un grup de divizii din Muntenia trebuia să forţeze Dunărea şi să înainteze în estul Bulgariei pentru a prinde într-un cleşte, împreună cu armata româno-rusă de la sud de linia Cernavodă-Constanţa, grosul forţelor inamice de sub comanda feldmareşalului August von Mackensen, supranumit „spărgătorul de fronturi". Planul a eşuat însă, ca urmare a vremii nefavorabile şi a reacţiei violente a inamicului.*

Îndată după intrarea sa în viaţa politică, generalul Alexandru Averescu începe să publice în ziarul „Îndreptarea" (organul de presă al noului Partid al Poporului) o suită de articole pe care le va reuni sub titlul Răspunderile[4]. *El solicita stabilirea răspunderilor pentru înfrângerea României, consfinţită prin prevederile draconice ale păcii impuse de învingători la Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918). Generalul Alexandru Averescu încerca să stabilească principalele cauze ale eşecurilor înregistrate de România şi să fixeze răspunderile care reveneau clasei politice, pentru că România dorise să intre în război, alesese ziua deschiderii ostilităţilor şi, la început, acestea se desfăşuraseră după planul elaborat de Marele Stat Major român.*

Mareşalii Constantin Prezan şi Alexandru Averescu la o ceremonie oficială

Înfrângerile ulterioare, considera viitorul mareşal, nu puteau fi justificate în asemenea condiţii.

Intrat însă în viaţa politică, generalul Alexandru Averescu va dovedi că un om politic ştie să uite atunci când interesele de partid i-o cer... „Răspunderile" va rămâne, de aceea, doar un text pentru posteritate.

Însă generalul Prezan trebuie să fi considerat necesar să se „înarmeze" în vederea unor posibile atacuri, cărora, desigur, ar fi trebuit să le dea o replică. El s-a adresat generalului Şcerbacev, în acest context, pentru a-i furniza probe documentare, în măsură să-i îndreptăţească deciziile.

Scrisoarea generalului Şcerbacev oferă date valoroase privind discuţiile din Înaltul Comandament Român, în perioada bătăliilor de la Mărăşti şi Mărăşeşti. Este de prisos să spunem că informaţiile din această sursă trebuie confruntate cu cele din alte izvoare, în primul rând cu însemnările zilnice ale generalului Averescu. ◆

„Dosarele Curţilor Marţiale şi acelea ale diferitelor instanţe judecătoreşti sunt pline de chemări la răspundere pentru unele greşeli, aproape de nimic, şi atunci când este vorba de greşeli – fie ele chiar presupuse – care au dus la ciuntirea ţării şi au pus în joc existenţa ei chiar, are cineva dreptul să strige împotriva dorinţei de a se chema vinovaţii la răspundere?
Este ceva de neînchipuit şi strigătele acestea nu pot fi decât o dovadă şi mai mult că stabilirea răspunderilor este imperios necesară
şi că vinovaţii sunt, nu vinovaţi presupuşi, ci vinovaţi reali. Strigătele de indignare îi denunţă. (...)

Bacău, 1 aprilie 1918"

Mareşalul Alexandru Averescu, *Răspunderile*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, ediţie îngrijită şi note de Constantin Schifirneţ, Bucureşti, Editura Albatros, 1999, p. 22.

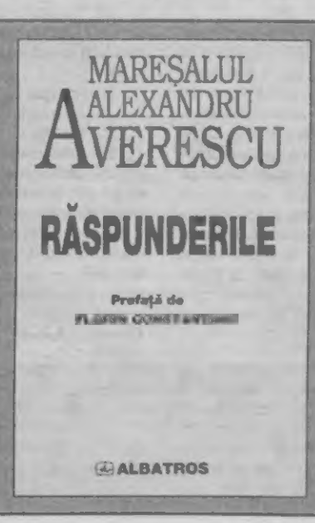

Unul dintre modelele de baston de mareşal al României

❑ Nota mareşalului Constantin Prezan pe scrisoarea generalului Dmitri Şcerbacev

***Această scrisoare-document mi-a fost adresată în timpul guvernului Marghiloman, pe când generalul Tscherbatcheff se găsea la Gădiuţi, lângă Roman* (1918).**

General Prezan

❑ Rezoluţia şefului Marelui Stat Major, generalul Nicolae Samsonovici, pe scrisoarea generalului Dmitri Şcerbacev

Domnul Mareşal Prezan a binevoit să-mi încredinţeze această scrisoare spre a fi păstrată ca document la Serviciul Istoric al Marelui Stat Major. Dl. Mareşal Prezan va primi o copie certificată după această scrisoare.

**Şeful Marelui Stat Major,
General Samsonovici**

Excelenţă,

Mă grăbesc să răspund scrisorii Dvs. şi să vă comunic că posed toate actele discuţiilor şi hotărârilor luate în diferitele consilii de război, care au fost ţinute, dar ele au fost trimise în Rusia.

Cu toate acestea, îmi amintesc bine de ceea ce s-a petrecut la cele două consilii care vă interesează: unul în luna iunie, ţinut puţin înainte de ofensiva proiectată pentru primele zile din luna iulie 1917, şi al doilea în luna iulie. La primul consiliu, ţinut la Marele Cartier General român, au asistat: generalii Averescu, Christescu[5], Golovin[6], Dumneavoastră şi eu, sub preşedinţia Înaltului Comandament. Dumneavoastră, luând primul cuvântul, aţi făcut un expozeu al planului ofensivei – care fusese deja admis de către generalul Alexieff[7], cu prilejul vizitei noastre la Stavka – şi a cărei lovitură principală trebuia să se producă la Năməloasa. Este de remarcat că pregătirile pentru această ofensivă, fiind aproape terminate în acel timp, cea mai mare parte a trupelor şi artileria grea fuseseră transportate deja în împrejurimile Năməloasei.

Apoi, generalul Averescu a luat cuvântul şi a susţinut că ofensiva trebuia să se producă pe frontul Armatei a II-a Române – ea urma să fie împinsă prin traversarea munţilor până la Quesdyr-Wasarhely şi să revină apoi în ţară prin Valea Buzăului, traversând din nou munţii pentru a învălui şi a învinge inamicul la Focşani.

Generalul Averescu a fost combătut în mod unanim de toţi generalii prezenţi *(sic!)* şi, în cele din urmă, s-a hotărât ca ofensiva să aibă loc tot la Năməloasa.

A doua convorbire a avut loc la Palat unde au asistat: generalul Averescu, Dvs. şi eu.

Acest consiliu a fost determinat de cererea generalului Averescu ca Marele Cartier să revină asupra ordinului pe care îl primise de a retrage o parte a frontului pe o nouă linie. Ordinul îi fusese dat întrucât frontul Armatei a II-a Române era prea înaintat în raport cu frontul general şi exista un real pericol de a vedea retragerea tăiată, dacă bătălia de la Mărăşeşti ar fi fost câştigată de inamic.

În afară de aceasta, retragerea pe o nouă linie, care era mult mai scurtă, permitea constituirea de rezerve, ceea ce lipsea complet Armatei a II-a. Cu ocazia acestei discuţii, Dvs. aţi atras atenţia generalului Averescu că el trebuia să-şi creeze rezerve proprii, întrucât era probabil să fie atacat în curând, la care el a răspuns: «Să vină!».

Cu toată opoziţia Dvs. şi a mea, cererea lui a fost acceptată, dar, puţin timp după aceea, generalul însuşi s-a văzut forţat să ordone retragerea.

În sfârşit, tot în acel consiliu, generalul Averescu susţinea că atacul care se declanşase la Mărăşeşti, era secundar şi că atacul principal se va produce pe frontul armatei sale, iar Dvs. aţi susţinut contrariul, că atacul principal este cel început la Mărăşeşti şi că cel care se va produce, cu siguranţă, în curând, împotriva Armatei a II-a Române, va fi secundar.

Primiţi, vă rog, Excelenţă, expresia celei mai înalte consideraţii,
D. Tscherbatcheff.

Sursa: Arhivele Militare Române, Fond Microfilme, rola P II 5,170, cc. 560-562.

NOTE

1. Dmitri Grigorovici Şcerbacev, general rus, şeful Armatei ruse de pe teritoriul României.
2. Mareşal Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din războiu (1916-1918)*, ed. a III-a, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, f.a.
3. Vezi General Alexandru Averescu, *Operaţiile de la Flămânda*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, f.a
4. Mareşal Alexandru Averescu, *Răspunderile*, ediţie şi note de Constantin Schifirneţ, Bucureşti, Editura Albatros, 1999.
5. Constantin Christescu, general român, în timpul evenimentelor relatate în document a deţinut funcţia de subşef al Marelui Cartier General.
6. Nikolai Nikolaevici Golovin, general rus, şeful de Stat Major al Armatei ruse de pe frontul roman.
7. Mihail Vasilievici Alekseev, general rus.

The Marshalls Confrontation

The dispute between the future Marshalls Alexandru Averescu and Constantin Prezan is emphasized also by the letter of General Scerbacev send to General Constantin Prezan. The document highlights the discussion from the Romanian Headquarters, during the Marasti, and Marasesti battles (1917).

Dobrogea, un „măr al discordiei" ?

Dr. Nicolina URSU
Depozitul Intermediar de Arhivă
de pe lângă Statul Major al Forţelor Navale

La 6 noiembrie 1918, guvernul filo-german al lui Alexandru Marghiloman a fost înlocuit cu un altul, sub conducerea generalului Constantin Coandă, iar regele Ferdinand a ordonat mobilizarea armatei române şi reintrarea României în război, la 10 noiembrie 1918. Între timp, trupele generalului Berthelot au ajuns la Giurgiu, de unde acesta a adresat un apel românilor, care se găseau încă sub ocupaţia germană, pentru a se ridica împotriva invadatorilor.

Comitagii în acţiune

Reintrarea armatei române în acţiune, alături de Aliaţi, aducea speranţa în restabilirea situaţiei politico-teritoriale a ţării, precum şi anularea „păcii" de la Bucureşti din mai 1918. Situaţia s-a complicat însă neaşteptat de mult, atât pe planul relaţiilor României cu Aliaţii, cât şi cu statele inamice – Ungaria şi Bulgaria – care, odată intrate în posesia unor teritorii româneşti, în condiţiile ocupaţiei şi ale „păcii" de la Bucureşti, nu înţelegeau să renunţe la acele teritorii. Mai mult, aceste state ignorau cu desăvârşire propria lor răspundere în izbucnirea războiului şi ororile săvârşite, încercând să păstreze, chiar cu preţul unor mari concesii către puterile victorioase, acele posesiuni.

În contextul evenimentelor din vara anului 1918, Bulgaria, care nu renunţase la visurile sale san-stefaniste, a încercat să obţină recunoaşterea unor „drepturi" teritoriale în Dobrogea. Astfel, în Franţa şi Anglia, se vehicula formula că Dobrogea ar trebui înapoiată României, iar Dobrogea de Sud (Cadrilaterul) cedată Bulgariei şi, eventual, păstrată Silistra[1]. Această atitudine a încurajat Bulgaria să concentreze forţe armate sporite în Dobrogea chiar şi după capitularea sa, din 29 septembrie 1918. Convenţia de armistiţiu, încheiată de către Marile Puteri Aliate cu Bulgaria, la Salonic, fără participarea României, a lăsat Dobrogea la discreţia guvernului de la Sofia. Armistiţiul nu conţinea nici o menţiune specială cu privire la statutul juridic al Dobrogei şi nu arăta care erau graniţele valabile, cele din 1913 sau cele stabilite la Buftea-Bucureşti, în mai 1918[2]. Conform armistiţiului, unităţile militare bulgare urmau să efectueze apărarea teritoriului propriu şi al Dobrogei. Potrivit acestor prevederi, din punct de vedere juridic, Dobrogea era considerată încă parte componentă a statului bulgar. Acest fapt a permis Bulgariei să menţină în stare de luptă un însemnat potenţial militar comparativ cu România care, după estimările vremii, ar fi fost suficient pentru a tulbura pacea în toată zona balcanică. La 7 noiembrie 1918, în zona Cernavodă se aflau două divizii bulgare care, în aceeaşi zi, au fost îndreptate una spre Constanţa şi alta spre Babadag[3]. Mai mult, populaţia de origine bulgară din provincie a fost înarmată, iar în armata bulgară au fost încorporaţi dezertorii români şi bulgari din Dobrogea. Rezerviştii bulgari demobilizaţi şi-au păstrat echipamentul militar complet, fapt care a înlesnit formarea bandelor de comitagii.

> „Valoarea geostrategică a ţinutului dintre Dunăre şi Mare era deosebit de importantă pentru noile aranjamente frontaliere dintre Marile Puteri"

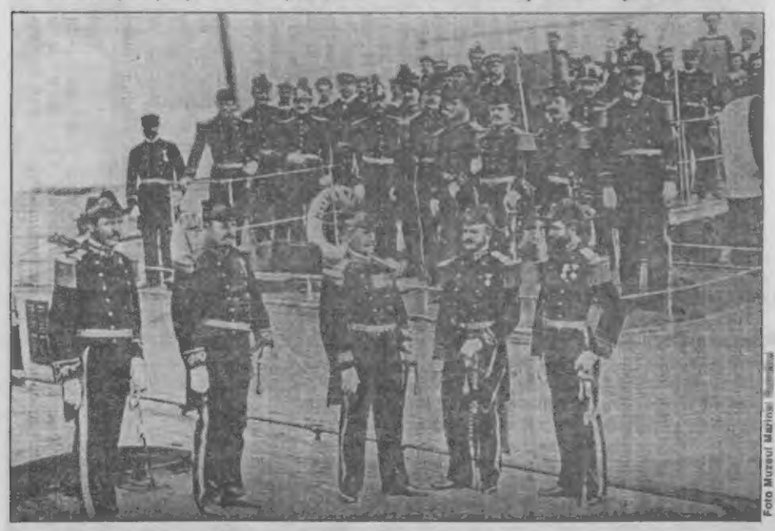

Foto Muzeul Marinei Române

Grup de ofiţeri ai Marinei Militare Române pe nava „România"

Dobrogea sub ocupaţie

După reintrarea României în război alături de aliaţi, în noaptea de 10/11 noiembrie 1918, Marele Cartier General a încercat trecerea unor subunităţi şi a unui corp de grăniceri pentru a prelua provincia dobrogeană rămasă sub ocupaţie bulgară. Forţele armate bulgare din regiunile Isaccea, Tulcea, Mahmudia şi Babadag erau formate din elemente bolşevice hotărâte să lupte pentru păstrarea Dobrogei. Profitând de retragerea armatei germane, trupele bulgare au ocupat pe lângă zona de nord şi zonele dobrogene administrate de Comandamentul german (Cernavodă-Medgidia-Constanţa). Toate aceste fapte dovedeau intenţia Bulgariei de a păstra întreaga provincie dobrogeană, punând comunitatea internaţională în faţa faptului împlinit. La această situaţie s-a ajuns deoarece, prin armistiţiul general din 11 noiembrie 1918, nu s-a cerut trupelor bulgare retragerea la sud de frontiera din 1913.

Administraţia română nu a avut permisiunea de a se reinstala imediat în teritoriul dobrogean, iar armata română a fost oprită să treacă Dunărea în provincie[4]. În acest sens, la 12 noiembrie 1918, Clemenceau a trimis o telegramă generalului Franchet d'Esperay în care ordona să fie ocupată Constanţa de către forţele aliate în cel mai scurt timp posibil. Se făcea precizarea că Dobrogea, care, oficial, este românească datorită anulării păcii şi a tratatului de la Bucureşti, va fi „supusă" *(soumise)* Conferinţei de Pace de la Paris. Clemenceau considera că, la momentul respectiv, era oportun, pentru menţinerea ordinei, să se dea ocupaţiei din Dobrogea un „caracter provizoriu şi internaţional, din care să fie excluşi atât bulgarii singuri, cît şi bulgarii şi românii".[5] Aceste evenimente au fost posibile deoarece Puterile Aliate au garantat guvernului de la Sofia că trupele române nu vor avea permisiunea să treacă în Dobrogea până la încheierea păcii generale. Pentru a se evita apariţia oricăror probleme, administraţia bulgară a fost subordonată Comandamentului Armatei de Dunăre şi generalului Henri Berthelot. Confuzia produsă prin ambiguitatea celor două convenţii[6] a creat statului român două mari probleme: problema în litigiu cu Bulgaria, pentru graniţa româno-bulgară din Dobrogea, şi problema noilor puncte de vedere ale foştilor aliaţi, dictate de interesele de moment ale Marilor Puteri. Situaţia se datora poziţiei adoptate de S.U.A. faţă de Bulgaria şi a unor rezerve manifestate de Anglia şi Italia. Toate aceste state considerau că frontiera româno-bulgară, în sectorul dobrogean, trebuia să revină la traseul din anul 1878.

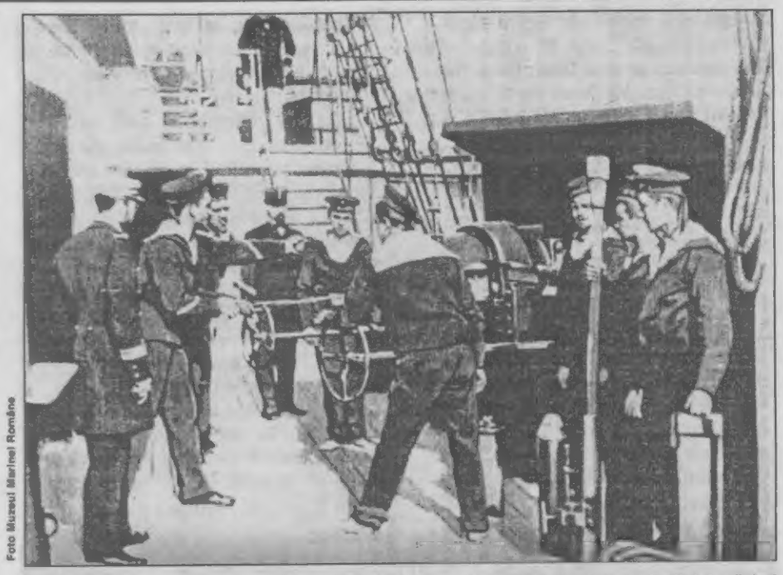

Foto Muzeul Marinei Române

Crucişătorul „Elisabeta", navă maritimă din dotarea flotilei de război

Surprins de evoluţia evenimentelor, regele Ferdinand a primit asigurări de la Saint Aulaire că situaţia este creată de armata bulgară aflată în retragere.[7] La 13 noiembrie 1918, a avut loc întâlnirea dintre generalul Prezan şi generalul Berthelot – comandantul trupelor aliate de la Dunăre –, unde s-au dezbătut problemele referitoare la misiunea armatei române în Transilvania, Basarabia şi Dobrogea.[8] În problema Dobrogei, în baza ordinului dat de Clemenceau, Henri Berthelot a somat Bulgaria să evacueze Dobrogea până la termenul-limită 5 decembrie 1918.[9] Iniţial, armata bulgară trebuia să ajungă la 12 km sud de linia ferată Cernavodă-Constanţa, până la 28 noiembrie, iar până la 3 decembrie 1918, în spatele liniei Tratatului de la Bucureşti din 1913, respectiv Turtucaia-Balcic.[10] La 19 noiembrie 1918, Comandamentul militar interaliat a cerut retragerea armatei bulgare, Dobrogea urmând să fie ocupată de trupele engleze şi franceze de pe frontul din Balcani.[11] Termenul-limită stabilit de generalul Berthelot pentru evacuarea Dobrogei de către autorităţile militare bulgare era 6 decembrie 1918.[12] Retragerea bulgară, desfăşurată într-un ritm anevoios, a început la 25 noiembrie 1918 şi s-a încheiat la 19 ianuarie 1919, când ultimii soldaţi bulgari au părăsit provincia.

Marile Puteri au hotărât ca, până la Conferinţa de Pace, provincia să fie ocupată de trupele aliate şi se

Copie
No. 1017 din 5.XII.1918.
Marele Cartier General
Biroul Operaţiilor

Către:

Comandamentul Trupelor
din România şi Rusia meridională

Starea de spirit a populaţiunei bulgare, devine din zi în zi mai îngrijorătoare, pentru viaţa şi avutul locuitorilor, cât şi pentru siguranţa autorităţilor care până la 13 decembrie curent, se vor găsi la posturile lor.

Astfel ni se comunică:

la Adamclisi şi Ghevil-Punar, Divizia 26 britanică, semnalează omoruri şi revolte;

Corpul III Armată raportează că, în comuna Cerna, o patrulă română a fost atacată, în cursul nopţii, de populaţiunea bulgară înarmată, capturând un jandarm şi 3 soldaţi;

Pentru liniştirea spiritelor în comunele din nordul Dobrogei, până la Babadag, comandantul companiei franceze din Tulcea a fost nevoit să trimită posturi de infanterie, însoţite de jandarmi români, care să ocrotească viaţa şi avutul locuitorilor contra bandelor de comitagii bulgari care se dedau la jafuri.

Dată fiind această stare de lucruri, şi în baza înţelegerilor avute, rog cu insistenţă, a interveni, ca să fim autorizaţi a trimite trupe în Dobrogea, pentru siguranţa autorităţior şi garantarea vieţii şi avutului locuitorilor.

Şeful Statului Major General al Armatei

General PREZAN

interzicea intrarea armatei române, făcându-se abstracţie de dreptul istoric al României asupra Dobrogei şi de faptul că aceasta făcea parte din statul român. Practic, o dată cu prăbuşirea Puterilor Centrale, Dobrogea a intrat sub regimul de ocupaţie al Marilor Puteri, acolo stabilindu-se trupele aliaţilor.

Românii în primejdie

Comandamentul Armatei Aliate de Orient a ordonat ca o parte din trupele engleze să fie deplasate de urgenţă în Dobrogea. Concomitent, guvernul bulgar a fost avizat ca, imediat după sosirea trupelor britanice în Dobrogea, să-şi retragă unităţile militare pe vechile poziţii, respectiv la sudul liniei de demarcaţie stabilită în anul 1913. După sosirea trupelor engleze în Constanţa, la 25 noiembrie 1918, trupele bulgare au început retragerea. În oraş au rămas câţiva ofiţeri bulgari cu două companii la dispoziţia trupelor aliate.[13] Generalul Ross, comandantul trupelor engleze, aducea la cunoştinţa Comandamentului Interaliat problemele complexe pe care le implica menţinerea ordinei şi administrarea provinciei, şi era conştient că situaţia era încordată la nivel interetnic datorită excesele practicate de trupele bulgare din timpul războiului. Pentru a face faţă agresivităţii manifestate de bulgari la adresa românilor şi pentru menţinerea ordinei, ofiţerul englez recomanda ca detaşamentul francez de marină ce urma să sosească în oraş să aibă un efectiv puternic, de cel puţin 400-500 de oameni. Dar, cu toate măsurile luate, trupele aliate nu au reuşit să facă faţă întotdeauna actelor de brigandaj bulgare.

De fapt, măsurile de evacuare a Dobrogei au fost luate în funcţie de interesul operaţiunilor militare aliate, România primind asigurări din partea Aliaţilor că nu are motive de alarmare[14], chiar dacă s-a ordonat ca Dobrogea să fie evacuată numai de trupele bulgare, nu şi de autorităţile civile bulgare.[15] Generalul Berthelot a protestat împotriva acestor măsuri pe lângă Clemenceau, informându-l despre actele de „ocupaţiune şi suveranitate" ale bulgarilor în Dobrogea, în timp ce României i se ceruse „abţinerea de la orice act" asupra Dobrogei. Şi Legaţia franceză de la Bucureşti aprecia ca „bine întemeiată" solicitarea guvernului român de a introduce trupe pe pământul dobrogean, pentru că anularea clauzelor Tratatului de la Bucureşti cu Puterile Centrale făcea *„ipso facto* suveranitatea română asupra Dobrogei să fie repusă în drepturi".[16]

Foto Muzeul Marinei Române

Ridicarea pavilionului român pe submarinul „Delfinul" (9 mai 1936, Fiume)

Această poziţie franceză, exprimată de Berthelot şi Saint-Aulaire, nu era însă acceptată în întregime de ceilalţi aliaţi. În aceste condiţii, la 2 decembrie 1918, la cererea lui Berthelot, generalul Prezan, şeful Statului Major General, a ordonat retragerea trupelor române din Dobrogea până la luarea unei hotărâri de Comitetul Interaliat asupra Dobrogei.[17] Dar, îngrijorat de situaţia populaţiei româneşti, care era ameninţată de actele de banditism bulgăreşti, la 5 decembrie 1918, generalul Prezan solicita Comandamentului trupelor aliate autorizarea de a trimite neîntârziat trupe române în Dobrogea, care să ocrotească viaţa şi avutul locuitorilor români contra pornirilor războinice ale populaţiei bulgare înarmate. Acest lucru se impunea ca o necesitate în condiţiile reinstalării autorităţilor administrative româneşti, care aveau nevoie de ocrotire. Generalul Prezan dădea asigurarea că pentru prevenirea oricărui contact cu trupele bulgare în retragere, trupele române vor păstra fâşia de teren de 1-2 km la frontiera de sud cu Bulgaria.[18] Deoarece situaţia a rămas neschimbată, la 19 decembrie generalul Prezan a revenit asupra cererii sale, prezentând generalului d'Esperay starea dificilă a populaţiei din Dobrogea.[19] Datorită ordinelor stricte primite de la Clemenceau, răspunsul lui Berthelot a fost ambiguu, acesta considerând participarea trupelor române la ocuparea Dobrogei ca fiind indispensabilă pentru moment. Totodată, asigura că va interveni pe lângă guvernul bulgar pentru calmarea spiritelor şi pentru dezarmarea neîntârziată a populaţiei bulgăreşti de către trupele engleze.[20] În încheiere, Berthelot menţiona că va decide intrarea trupelor române în Dobrogea numai dacă guvernul de la Sofia nu se va supune unei noi intervenţii aliate.

Populaţia dobrogeană pribeagă, dornică de a reveni acasă, precum şi cea rămasă sub ocupaţia străină, a fost nemulţumită şi nedumerită faţă de hotărârile luate de Aliaţi în Dobrogea. Rapoartele primite de Marele Cartier General Român menţionau atmosfera încordată care se crease în Dobrogea la începutul lui decembrie 1918, deoarece locuitorii sperau că, odată războiul terminat, vor scăpa de prezenţa militară în provincie, chiar dacă aceasta aparţinea Aliaţilor. Trupele aliate aveau misiunea de a asigura ordinea în provincie şi de a sprijini reinstalarea administraţiei civile româneşti în cele patru judeţe dobrogene. Din cauza condiţiilor complexe nu au acţionat totdeauna prompt şi eficient, reuşind cu greu să-şi îndeplinească rolul pe care şi l-au asumat, de „jandarmi" ai Marilor Puteri în faţa revizionismului bulgar. Numărul insuficient al soldaţilor francezi şi englezi nu a reuşit totdeauna să oprească jafurile, contrabanda, atacurile comitagiilor, manifestările naţionalist-şovine bulgare faţă de reinstalarea autorităţilor administrative române. Aceste neajunsuri nu i-au determinat pe foştii aliaţi să permită intrarea trupelor române în Dobrogea, pentru a instaura calmul şi ordinea într-un teritoriu românesc, aşa cum ar fi fost firesc.

Refuzul aliaţilor de a nu recunoaşte ca valabile convenţiile din august 1916[21] a creat greutăţi pentru evacuarea totală a Dobrogei de către bulgari şi a întârziat instalarea autorităţilor militare române. Deşi statu-quo-ul provinciei fusese stabilit prin tratatele semnate la Berlin (1878) şi Bucureşti (1913), potrivit cărora Dobrogea făcea parte integrantă din statul român la data izbucnirii războiului, Dobrogea era socotită o provincie în litigiu, iar situaţia graniţei sudice era considerată provizorie până la hotărârile Conferinţei de la Paris. Deşi România a denunţat dictatul impus la Bucureşti, la 7 mai 1918, şi a reluat lupta, Puterile Aliate au considerat că ea a capitulat şi că prin aceasta fusese anulat Tratatul din august 1916. În această chestiune trebuie avut în vedere faptul că în Convenţiile din august 1916 exista angajamentul României să nu încheie pace separată. Acest lucru a fost invocat de Aliaţi pentru nerecunoaşterea valabilităţii convenţiilor din august, după ce România a semnat pacea de la Bucureşti din 7 mai 1918. Până la fixarea statutului definitiv al provinciei au fost instalate, în regim de ocupaţie militară, trupele aliate.

Clemenceau se explică

Deşi, în ianuarie 1919, factorii politici de decizie ai Antantei au recunoscut dreptul ţării noastre de putere aliată şi au acceptat s-o trateze ca atare la Conferinţa de Pace de la Paris, totuşi staţionarea trupelor aliate în Dobrogea s-a prelungit aproape un an.[22] În această perioadă, în Dobrogea s-a ajuns, de nenumărate ori, la situaţii tensionate provocate de măsurile luate de trupele aliate sau de atitudinea acestora faţă de autorităţile româneşti. Acţiunile întreprinse de guvernul român pentru a aplica şi în Dobrogea măsurile legislative şi administrative româneşti (rechiziţiile de produse pentru armată, concentrarea contingentelor militare, organizarea alegerilor locale) au provocat nemulţumirea guvernului bulgar, care se bucura de sprijinul generalului Chretien, comandantul trupelor de ocupaţie aliate.

MARELE CARTIER GENERAL
Secţia Operaţiilor

TELEGRAMA
Colonelului Dumitrescu Toma
Salonic

Rog comunicat, Generalului Franchet d'Esperey următoarele

In Dobrogea, marea majoritate a autorităţilor româneşti s-au dus la posturile lor.

Aceste autorităţi nu pot îşi să funcţioneze, în bune condiţii, din cauză că în regiune nu domneşte ordine, linişte şi siguranţă.

Trupele aliate atlate actualmente în Dobrogea, nu pot domina situaţiunea, din cauză că sunt insuficiente.

Situaţiunea aceasta tulburătoare este provocată de trupele şi autorităţile bulgare care cu ocazia retragerii lor, pe de o parte, au ridicat toate vitele şi ultimele rezerve alimentare ce se găseau în Dobrogea, iar pe de alta parte au distribuit arme populaţiunei de origine bulgară.

Prin ridicarea tuturor disponibilităţilor alimentare populaţiunea suferă şi este ameninţată de foamete, astfel încât, o mare nemulţumire şi agitaţie domneşte în mase, iar prin armarea populaţiunei de origine bulgară, s-a dat acesteia putinţa să teroriseze şi să jefuiască şi acum populaţia română

Ce este mai mult, în Dobrogea de sud sunt abandonate cu vite continuă încă pe o scară foarte mică să bande bulgăreşti armate trecătoare din Bulgaria în Dobrogea, unde prada şi devastează.

Trupele britanice, în nepatinţă de a împiedica aceste jafuri, au cerut, prin generalul Berthelot, să trimită pe frontiera de sud a Dobrogei 3 companii de grăniceri

Comandamentul francez de aici a luat avizul generalul Clrctien, care a răspuns oficial ca guvernul bulgar se opune la această măsură

Ne ne explicăm, întrucât era necesar avizul guvernului bulgar în această privinţa, fiindca acest guvern nu are calitatea de a se amesteca intr-o chestiune interna românească, care nu poate privi decat Statul român şi pe aliaţii noştri.

Prin armistiţiul impus germanilor, tratatul de la Bucureşti a fost slăştat.

Astfel fiind, Dobrogea în întregime revine de drept României

În aceste condiţiuni, cererea avizului guvernului bulgar, într-o chestiune pur românească, recunoaşte continuarea pentru noi a regimului din timpul ocupaţiei germane, când umilinţele cele mai dureroase constituiau singurele roade ale unor suferinţe şi sacrificii extrem de dureroase

Astfel fiind, cerem încă o data, cu toată insistenţa:

a) să nu se mai ia avizul guvernului bulgar în chestiunile referitoare la Dobrogea, deoarece ea legalmente aceasta regiune face parte integrantă din Regatul român. Orice procedare contrarie este o ştirbire dureroasă şi gratuită a suveranităţii noastre;

b) să fim autorizaţi a trimite imediat unităţile de grăniceri pe frontiera de sud a Dobrogei, fiind astfel, pe de o parte, autorităţile vamale, deja instalate la posturile lor, nu-şi pot îndeplini misiunea, iar pe dealta parte, jafurile şi actele banditeşti actualmente zilnic semnalate, vor continua;

şi, în fine,

c) să se ridice restricţiunea de a nu trimite trupe române în Dobrogea, fiindcă numai astfel se va putea pune cu un minut mai devreme capăt anarhiei şi evita o revoltă generală a populaţiei.

În legatură cu aceasta, comunicăm ca în armată domneşte o mare surescitare, prin faptul că soldaţi originari din Dobrogea nu pot merge în concedii să şi vadă casa şi familia lor. (...)

În consecinţă, căutaţi şi obţineţi:

a) autorizaţia de a trece trupele române în Dobrogea şi imediat grănicerii Despre aceştia, veţi trage atenţia că, împreuna cu jandarmii, fac parte integrantă din administraţiune, şi

b) să împingem trupele noastre, fără întârziere, până la linia Careii Mari Oradea Mare-Arad.

Orice întârziere în această privinţă dă ungurilor posibilitatea să secătuiască complet regiunea şi să provoace anarhia

Confirmaţi primirea şi comunicaţi grabnic rezultatul.

ŞEFUL DE STAT MAJOR GENERAL AL ARMATEI
General
s.s. Prezan
şeful Biroului Operaţiilor
Lt-Colonel,
s.s.
No. 1420 din 19 Decembrie 1918

Modul în care acţionau Marile Puteri în ceea ce priveşte România a produs nedumerire chiar şi în rândul prietenului fidel al acesteia, generalul Berthelot, care s-a adresat în multe rânduri Parisului, atrăgând atenţia asupra situaţiei create în spaţiul românesc prin atitudinea „bizară a guvernului Clemenceau faţă de România".[23] Schimbul de telegrame pe această temă dintre Berthelot şi Clemenceau, de la începutul anului 1919, a condus la răspunsul celui din urmă, la 15 ianuarie 1919, care preciza: „Guvernul francez a urmat faţă de România o politică inspirată, în acelaşi timp, de situaţia juridică, de prietenia noastră tradiţională pentru poporul român şi de necesitatea de a rămâne întru totul de acord cu Aliaţii şi de a nu sacrifica nici unul din drepturile lor (...). În orice caz, România este asigurată de sprijinul activ al Franţei în privinţa scopurilor ei esenţiale".[24]

Într-adevăr, valoarea geostrategică a ţinutului dintre Dunăre şi Mare era deosebit de importantă pentru noile aranjamente frontaliere dintre Marile Puteri, iar revenirea acesteia la România s-a făcut numai în anumite condiţii impuse şi acceptate în conformitate cu noul echilibru de forţe european. În urma hotărârilor luate de Conferinţa de Pace de la Paris, la sfârşitul lunii decembrie 1919, s-a restabilit complet suveranitatea statului român asupra Dobrogei.[25] ◆

Foto Muzeul Marinei Române

Ridicarea pavilionului la bordul unui monitor (1917)

NOTE

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita M.A.E.) , fond 71, E 2, partea I, vol.177, f. 168 (telegrama lui Radu R. Rosetti adresată Preşedintelui Consiliului de Miniştri, la 19 noiembrie 1918, din Giurgiu).

2. Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare se va cita A. N. I. C.), fond Microfilme, Franţa, rola nr. 177, c. 626.

3. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A. M. R.), fond Marele Cartier General (MCG), dosar 2186, Buletin de informaţiuni, nr. 9 din 6/19 noiembrie 1918.

4. M. A. E., E 2, partea I, vol., 177, p. 87. Scrisoarea din 30 octombrie 1918 (stil vechi) adresată de M.C.G. Preşedintelui Consiliului de Miniştri.

5. A. N. I. C., fond Microfilme Franţa, rola 177, c. 626. Telegramă adresată de Clemenceau generalui Franchet d'Esperay, la 12 noiembrie 1918.

6. Este vorba de întocmirea neclară a Convenţiei de armistiţiu cu Bulgaria, din 29 septembrie 1918, şi a Convenţiei de armistiţiu cu Germania, din 11 noiembrie 1918.

7. M. A. E., fond 71, E 2 , partea I, vol. 177, f. 171, telegrama lui Saint Aulaire trimisă, la 10 noiembrie 1918, Ministerului de Externe francez.

8. A. M. R., fond M. C. G., dosar 2582, ff. 32-33. Vezi Anexa nr. 1.

9. M. A. E., fond 71, E 2, partea I, vol. 177, f. 173. Scrisoarea colonelului Radu R. Rosetti, adresată, la 21 noiembrie 1918, din Giurgiu, Preşedintelui Consiliului de Miniştri.

10. A. M. R., fond M. C. G., dosar 2103, f. 5. Raport săptămânal trimis de locotenent-colonelul D. Căpităneanu, la 24 noiembrie/7 decembrie 1918, din Rusciuk, Marelui Cartier General.

11. Ibidem, dosar 2002, f. 8.

12. Ibidem, dosar 2582, f. 32.

13. M. A. E., fond 71, E 2, partea I, vol. 177, f. 185. Raportul generalului englez J. W. Ross, din 27 noiembrie 1918.

14. M. A. E., fond 71, E 2, partea I, vol. 177, f. 85. Scrisoarea generalului Franchet d'Esperay trimisă, la 20 noiembrie 1918, din Salonic, ministrului francez la Iaşi.

15. *Ibidem*, f. 86. Telegrama colonelului Radu R. Rosetti trimisă, la 27 noiembrie 1918, din Giurgiu, Marelui Cartier General.

16. *1918 la români. Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român, Documente externe, 1916-1918*, vol. 2, documentul 452. Scrisoarea din 7 ianuarie 1919 adresată de Legaţia franceză din Bucureşti guvernului francez.

17. A. M. R., fond M. C. G., dosar 2002, f. 30.

18. Ibidem, dosar 2741, f. 13, Anexa nr.1.

19. Ibidem, dosar 2091, ff. 45-48, Anexa nr.2.

20. Ibidem, f. 7.

21. *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Bucureşti, Editura militară, p. 384. Tratatul politic, semnat la 4/17 august 1916, precum şi Convenţia militară încheiată între Antanta şi România garantau, prin articolul 1, „integritatea teritorială a regatului României în toată întinderea fruntariilor sale".

22. Nicolina Ursu, *Dobrogea în timpul ocupaţiei trupelor aliate (noiembrie 1918-decembrie 1919)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române", 2000, tom III/2, pp. 173-179.

23. *General Henri Berthelot and Romania*, ed. Glenn E. Torrey, New-York, 1987, p. 205.

24. A.N.I.C., fond Microfilme Franţa, rola 182, c. 411. Telegramă adresată de preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, George Clemenceau, generalului Henn Berthelot.

25. Nicolina Ursu, *Dobrogea în faţa Conferinţei de Pace de la Paris (1918-1919)*, în „România în ecuaţia păcii şi dictatului", Piteşti, Editura Paralela 45, pp. 111-122.

Dobroudja - "An Apple of the Discord" ?

The Romanian land between the Danube and the Black Sea was the controversial subject between Romania and the great powers at the end of the First World War. Although, the Entente determinant political factors admitted the right of our country as a allied state, the allied troops stayed in Dobroudja for over an year after the ending of the war. Their presence led very often, to tensions provoked by the measures taken by the allied troops or by their attitude towards the Romanian authorities.

Marele Stat Major şi normalizarea relaţiilor cu URSS

Locotenent-colonel dr. Cornel CARP,
Vasilica MANEA
Centrul de Studiere şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice
„General Radu R. Rosetti", Piteşti

Reluarea relaţiilor diplomatice cu Rusia sovietică, întrerupte la 13/26 ianuarie 1918, prin nota transmisă Guvernului român de către Consiliul Comisarilor Poporului, şi aşezarea lor într-un cadru de normalitate şi bună vecinătate s-au situat printre obiectivele constante ale Guvernului României şi, implicit, ale diplomaţiei româneşti în primul deceniu postbelic şi în perioada imediat următoare.

În vizor: recunoaşterea unirii Basarabiei cu România

Momentul 27 martie/9 aprilie 1918, când Sfatul Ţării de la Chişinău proclama unirea Basarabiei cu România, act istoric nerecunoscut de către guvernul sovietic, potrivit declaraţiei din 5/18 aprilie 1918, a dus la tensionarea relaţiilor cu vecinul de la Răsărit. Nici schimbul de radiograme din lunile februarie-martie 1920, dintre Gheorghi V. Cicerin, comisarul poporului pentru Afacerile Externe al Rusiei Sovietice, şi Alexandru Vaida-Voevod, preşedintele Consiliului de Miniştri al României, în legătură cu iniţierea tratativelor pentru restabilirea relaţiilor diplomatice între cele două ţări, nu s-a bucurat de finalizarea scontată.

> **Marele Stat Major a susţinut cu promptitudine şi profesionalism eforturile diplomaţiei române**

Semnarea Protocolului de la Paris, la 28 octombrie 1920, dintre Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia, pe de o parte, şi România, pe de altă parte, prin care se recunoştea suveranitatea României asupra teritoriului „cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar"[1], accentua răcirea raporturilor de bună vecinătate cu Rusia Sovietică, îndepărtând momentul intrării acestora pe un făgaş de normalitate.

Defilare a militarilor români (1935)

Traseul ameliorării şi restabilirii relaţiilor diplomatice dintre cele două ţări a fost lung şi sinuos, punctat de divergenţe şi tergiversări, „mărul discordiei" constituindu-l aşa-numita „problemă basarabeană".

În intervalul 1920-1921, „guvernul sovietic s-a arătat mai conciliant în problema recunoaşterii apartenenţei Basarabiei la România şi în cea a restituirii tezaurului (...), când s-au desfăşurat războiul sovieto-polonez şi negocierile dintre Varşovia şi Bucureşti în problema semnării tratatului de alianţă". La acea dată, acesta era dispus să recunoască actul unirii Basarabiei cu România, condiţionându-l de neîncheierea alianţei cu Polonia. „De îndată ce campania Armatei Roşii împotriva Poloniei a eşuat şi alianţa româno-polonă a fost încheiată, guvernul sovietic a revenit la poziţia sa rigidă de revendicare a Basarabiei"[2]. „Cu atu-uri de mare putere, purtate mereu în bagajul diplomatic, în condiţiile în care li s-a părut că «vânturile» încep să fie prielnice, sovieticii, treptat-treptat, devin mai indiferenţi, mai rigizi, mai aroganţi în relaţiile cu România"[3], împingând *sine die* actul recunoaşterii unirii Basarabiei cu România, aşteptând maximum de concesii din partea guvernului român.

Constituirea ca stat a URSS, la 30 decembrie 1922, şi recunoaşterea ei de către mai multe state, tratatul germano-sovietic de la Rapallo (1922), precum şi complicarea situaţiei internaţionale au influenţat restabilirea raporturilor diplomatice cu statul sovietic, diplomaţia română reluând tratativele cu cea sovietică în timpul conferinţelor de la Lausanne, din anul 1923, şi Viena, în aprilie 1924. La această ultimă rundă de convorbiri, delegaţia română, condusă de Langa-Răşcanu, a respins cererea sovietică de a organiza un plebiscit în Basarabia, motivând că „acest fapt ar pune în discuţie înseşi tratativele de pace în ansamblu"[4].

Propunerile Secţiei 3 Operaţii pentru soluţionarea problemelor de legături impuse de reluarea relaţiilor diplomatice cu Rusia sovietică

I. Pentru legături feroviare:

Liniile c.f. ce pot fi utilizate sunt: Cetatea Albă, Ovidiopol, Odessa, Tighina, Traspol, Razdelnaia, Mateuţi, Rabnita, Slobodzeia, Atachi, Moldovei, Sturdza.

Până la 1918 existau toate aceste legături. Astăzi [illegible] sunt distruse.

Singura linie cu randament bun este Tighina, Chişinău, Ungheni, Iaşi, pentru care Direcţia Generală C.F.R. este de acord pentru o singură legătură cu Rusia şi numai prin Tighina.

Ca legătură rutieră, Secţia 3 propune şoseaua Tighina, Bolgrad, Galaţi.

II. Pentru legăturile telefonice şi telegrafice:

1) **Legăturile telefonice**. Sunt trei posibilităţi:

• pe la Tighina, utilizând cele trei circuite telefonice prin Chişinău. Soc. Telefoane a luat măsuri pentru racordarea lor;

• la Cetatea Albă, există posibilitatea de a face spre Galaţi legătura telefonică în bune condiţiuni.

Racordarea este mai grea, întrucât traversarea Limanului Nistrului, necesită întinderea unui cablu sub apă.

Pentru o eventuală legătură telefonică la Rezina ar urma ca între Balţi şi Rezina să se construiască noi linii telefonice.

Propunem ca, deocamdată, să se facă racordarea numai la Tighina.

2). **Legăturile telegrafice**: Sunt posibile racordări în trei puncte: Tighina, Cetatea Albă, Rezina, eventual şi Soroca.

Dir. P.T.T. a luat măsuri şi a întins liniile de la Tighina până la malul Nistrului astfel că racordarea se poate face într-o zi.

Propunem: să se facă, deocamdată, legătura telegrafică numai la Tighina pentru a se exercita şi un control mai serios al telegramelor, rămânând ca racordarea în celelalte puncte să se facă ulterior.

Pentru schimbul de corespondenţă poştală, propunem a se face, tot la Tighina, pentru a se putea exercita o supraveghere eficace.

III. Pentru legături fluviale (navigaţia pe Nistru şi pe Limanul Nistrului*).

Dată fiind reţeaua redusă de c.f. din Basarabia reluarea navigaţiei, pe Nistru, ar folosi mult populaţiei. Sunt însă unele inconveniente:

• lipsa unui port maritim bine utilat la gura Nistrului, va face ca produsele noastre din Basarabia destinate exportului să se îndrepte spre Odessa, deci în dauna porturilor noastre dunărene,

• nu avem interes să aducem pe Nistru material flotant numeros, deoarece riscăm să-l pierdem în caz de război;

• în anii care urmează, va fi nevoie să facem mari sacrificii băneşti pentru obţinerea unei bune ieşiri la Mare prin gurile Dunării şi îmbunătăţirea navigaţiei pe Prut.

Ambele aceste nevoi primează.

În concluzie:

• nu avem interes să deschidem navigaţia pe Nistru şi să păşim la internaţionalizarea lui, dar nu ne vom putea opune la aceasta;

• deocamdată, să se ia în considerare numai navigaţia de la Tighina la Bugaz;

• să se instituie o comisiune, la Cetatea Albă, în felul celei de la Porţile de Fier, afară numai de cazul când interese politice cer admiterea şi a Poloniei în această comisiune;

• Inspectoratul Marinei să studieze organizarea sectoarelor fluviale pe Nistru şi a materialului flotant de poliţie fluvială (şalupe armate de patrulare). →

* Înainte de război, Nistrul era navigabil de la Bugaz la Tighina în bune condiţii, iar de la Tighina la Soroca pentru vase cu pescaj mai mic. Tratatul de la Barcelona (1921) impunea internaţionalizarea Nistrului cu anumite avantaje pentru coriverani, dacă sunt numai doi, adică dacă se consideră navigabilă numai porţiunea dintre România şi Rusia.

Simultan cu eforturile diplomaţiei româneşti, analizând posibilităţile de apărare a *statu-quo*-ului teritorial, conducerea Marelui Stat Major considera, în 1924, că „România întregită se găseşte într-o situaţie mult mai dificilă ca în trecut, căci frontierele sale sunt în întregime ameninţate de statele ce o înconjoară. Această ameninţare se datorează fie dorinţei de revanşă din partea Ungariei şi Bulgariei, care nu pot concepe deposedarea lor de unele teritorii ce le-au stăpânit, fie din cauza tendinţei de propagandă a regimului bolşevic, care vrea să-şi extindă influenţa cât mai la vest"[5].

În privinţa capacităţii militare a statelor vecine, Marele Stat Major aprecia că „cel mai periculos adversar pentru noi este Rusia. Ea poate acţiona singură, găsindu-se în situaţia de a duce o operaţiune cu propriile ei forţe, în vreme ce Ungaria şi Bulgaria nu pot acţiona decât în cadrul alianţelor, găsindu-se în stare de inferioritate faţă de România, chiar dacă ea n-ar beneficia de convenţiile ce are cu Iugoslavia şi Cehoslovacia"[6]. Prin urmare, strategii militari considerau că se impunea întărirea capacităţii operative a armatei şi realizarea unor alianţe politice şi militare care să asigure apărarea suveranităţii ţării la momentul oportun*.

În perioada anilor 1927-1934, dialogurile româno-sovietice în problema normalizării relaţiilor diplomatice – etichetată de Nicolae Titulescu** drept „o necesitate vitală pentru România"[7] – au fost purtate de către acesta cu Maxim Litvinov, comisarul poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S.

„Nu putem pune în pericol unitatea naţională"

Un prim pas în direcţia destinderii relaţiilor româno-sovietice s-a realizat la 3 iulie 1933, la Londra, când cele două ţări s-au regăsit pe poziţii asemănătoare la semnarea Convenţiei de definire a agresorului şi a agresiunii, urmat de *gentleman's agreement*-ul verbal convenit între Titulescu şi omologul său sovietic, prin care „se angajau să păstreze şi să adopte în relaţiile lor diplomatice, indiferent de împrejurările în care s-ar afla, o asemenea atitudine încât să permită repunerea în discuţie a principalului diferend, adică problema Basarabiei"[8].

De la această dată, diplomaţia românească, în acord cu cea a celorlalte state membre ale Micii Înţelegeri, a căutat noi forme şi căi de acţiune care să accelereze normalizarea relaţiilor diplomatice cu Rusia Sovietică.

La 22 ianuarie 1934, Consiliul Permanent al Micii Înţelegeri, întrunit la Zagreb, constata, în unanimitate, la propunerea lui Nicolae Titulescu, oportunitatea realizării acestui deziderat „de îndată ce vor fi reunite condiţiile diplomatice şi politice impuse de interesele fiecăreia dintre cele trei ţări"[9].

În ceea ce priveşte factorul militar, Secţia 3 Operaţii din Marele Stat Major, în studiul din 21 februarie 1934, solicitat de şeful MStM, generalul Ion Antonescu*, ajungea la concluzia că „ciocnirile tot mai accentuate între diferitele naţiuni apropie perspectiva unor conflicte serioase", împunându-se, cu acuitate, „să examinăm în ce măsură (...) le putem face faţă", situaţia internaţională conţinând „riscuri pe care nu le putem accepta, fără a ne pune totodată în pericol unitatea naţională, atât de greu realizată"[10]. Luând în considerare situaţia financiară grea, datorată gravelor consecinţe ale crizei economice, se conchidea că una dintre măsurile absolut necesare, fără de care „într-un eventual război nu ne putem nici măcar menţine până ce aliaţii ne-ar veni în ajutor", era sporirea numărului de mari unităţi mobilizate la cel puţin 40 divizii de infanterie şi a patru divizii de cavalerie şi înzestrarea corespunzătoare a armatei.

Contrar celor prevăzute de Marele Stat Major, în luna aprilie a aceluiaşi an, la Conferinţa şefilor guvernelor statelor membre ale Micii Înţelegeri s-a adoptat hotărârea de a se proceda la reducerea efectivelor militare ale României, de la graniţa cu URSS, şi ale Iugoslaviei, de la graniţa cu Bulgaria. În consecinţă, Marele Stat Major român a redus la jumătate numărul diviziilor de la frontiera de est[11].

Fiind întrunite toate condiţiile necesare trecerii la nota de normalitate

* În cursul aceluiaşi an, în luna septembrie, s-a desfăşurat şi călătoria de comandament în zona Bălţi cu tema *Un atac rus cu grosul forţelor la nordul Basarabiei, concentrarea română fiind aproape terminată*, condusă de şeful Marelui Stat Major.

** Ministru de Externe în anii 1927-1928, 1932, 1936, şi ministru al României la Londra între anii 1921-1927 şi 1928-1932.

* Numit la comanda Marelui Stat Major la 1 decembrie 1933.

→

IV. Pentru legături maritime:

Sunt posibile prin: Constanţa, Sulina şi Vâlcov.

Legătura maritimă cu Rusia, prin Constanţa şi Sulina, se poate face imediat. Sunt necesare ca măsuri de pază:

• un serviciu de siguranţă în porturile Constanţa, Sulina, Galaţi, Brăila;

• prezenţa unei nave armată capabilă să asigure o poliţie vigilentă în apele teritoriale;

• Marina Regală să organizeze un serviciu de poliţie fluvială teritorială între Sulina şi Brăila.

Legătura prin Vâlcov prezintă oarecare dificultăţi.

Înainte de război, braţul Chilia era scos de sub jurisdicţiunea CED** şi era rezervat navigaţiei ruseşti cu condiţiunea ca rușii să menţină la gură o adâncime mult inferioară celei de la Sulina.

Actualmente, braţul Chilia prezintă la gură adâncimi mai mici de 3 metri şi pentru a-l reda navigaţiei ar fi nevoie de lucrări de dragare, balizaj, serviciu de pilotaj, poliţie, vama, Serviciul Sanitar (la Vâlcov).

Prin tratatele de pace s-a extins dreptul de jurisdicţiune al CED şi asupra braţului Chilia. De îndată ce se va pune în discuţie utilizarea acestui braţ ca legătură maritimă, Comisiunea urmează a aplica dreptul acordat prin tratate.

Or, Comisiunea nu are interes să facă cheltuieli pentru amenajarea şi întreţinerea Gurii Chilia. Dacă noi le vom face, CED va percepe totuşi taxe.

În fine, din punct de vedere militar, ar fi bine să ţinem pe ruşi departe de Baia Jibrieni şi Gura Chilia.

Propunem deci să se limiteze legătura maritimă la: Constanţa şi Sulina, aplicându-se măsurile de siguranţă menţionate la paragraful IV.

În cazul când s-ar constata ulterior încercări de propagandă comunistă în porturi, vor trebui să ia atunci măsuri speciale de siguranţă, interzicându-se eventual echipajului legătura cu uscatul.

V. Pentru legăturile aeriene:

Până la ratificarea de către Rusia a Convenţiunei Internaţionale de Navigaţie Aeriană***, avioanele ruseşti nu ar putea pătrunde pe teritoriul nostru, decât în urma unei autorizaţiuni speciale şi temporare, acordată de noi pe cale diplomatică pentru fiecare aeronavă în parte.

În cazul când Rusia nu ar adera la această Convenţiune şi ne-ar cere să încheiem o alta, în principiu suntem liberi a o admite, cu rezerva de a nu-i acorda mai mult decât e prevăzut în Convenţiunea din 1919 pentru statele semnatare a acestei convenţiuni şi ca regulele ce vom stabili să fie conforme celor stabilite prin această convenţiune internaţională.

Această convenţiune bilaterală poate statua orice restricţiuni, dar credem că Rusia nu va accepta uşor un regim inegal cu a celorlalte state (Franţa, Italia, Polonia, Elveţia, Grecia etc.).

Într-o altă ipoteză, când Rusia, ar cere o convenţiune pentru exploatarea de linii aeriene regulate ce ar trece peste teritoriul nostru, noi am putea-o încheia în două moduri:

• pe baza unei convenţiuni de navigaţie aeriană, ca mai sus, în care s-ar fixa regulile generale de administraţie şi circulaţie pe teritoriul nostru;

• sau înserând în acea convenţiune de exploatare şi condiţiunile generale de survol şi anume numai pentru aeronavele liniilor regulate.

În acest din urmă caz, avioanele particulare vor trebui să ceară pentru fiecare zbor o autorizaţie specială şi temporală.

Orice cerere de exploatare de linii aeriene regulate credem că nu trebue să întâmpine la noi restricţiuni prohibitive, pentru că altfel aceste linii ar fi obligate să ocolească ţara noastra şi nu e interesul nostru de a îndepărta un trafic aerian îndreptat prin ţara noastră spre ţările din Sudul, Centrul sau Vestul Europei.

Zonele accesibile acestor linii aeriene, cât şi avioanelor particulare sunt acelea hotărâte de Marele Stat Major în 1934 şi indicate în schiţa anexă (nu se publică).

Ca locuri de prim aterizaj obligatoriu lângă frontieră, propunem aerodromurile de la Cetatea Albă şi Chişinău.

Punctele de vedere în chestiunile arătate mai sus, urmează a fi susţinute în şedinţa plenară ce va avea loc la 7.XI. a.c., la Ministerul Afacerilor Străine.

În acest scop, propunem a participa din partea Marelui Stat Major: şefii Secţiilor 3 şi 6, comandorul Georgescu I., lt. comandor Vasiliu şi lt. colonel Teodorescu Gh.[18]

** Comisia Europeană a Dunării

*** Din 13 octombrie 1919, Convenţie ratificată de România în 1924

În relaţiile dintre România şi URSS, la 9 iunie 1934 au fost reluate relaţiile diplomatice româno-sovietice, acordul asupra acestui act materializându-se într-un schimb de documente diplomatice, la Geneva, între Nicolae Titulescu şi Maxim Litvinov, urmat de acreditarea reciprocă de trimişi extraordinari, care s-a produs la începutul lunii decembrie, în acelaşi an, Mihail Ostrovski fiind trimis la Bucureşti şi Edmond Ciuntu la Moscova[12]. Această acţiune diplomatică n-a fost însă urmată şi de recunoaşterea frontierei pe Nistru de către guvernul URSS.

Se încheia, astfel, o perioadă dificilă şi îndelungată, în care, aşa cum se pronunţa Nicolae Titulescu, „noi nu am avut nici un fel de relaţii cu ruşii. Eram ca nişte oameni care trăiau pe două planete diferite"[13].

Când un acord diplomatic îi pune în alertă pe militari

La 15 octombrie 1934, a avut loc, la Bucureşti, la sediul Ministerului Afacerilor Străine, şedinţa Comisiei interdepartamentale la care au participat şi delegaţi ai Secţiei 2 Informaţii din Marele Stat Major, pentru a fi înştiinţaţi asupra problemelor deschise de această acţiune diplomatică, probleme care interesau, firesc, şi apărarea naţională. Cu acest prilej, s-au discutat chestiuni de comunicaţii, de legături feroviare, telefonice, poştale (directe şi tranzit), fluviale (navigaţia pe Nistru şi Limanul Nistrului), de legături maritime şi aeriene care se puteau stabili cu acest stat[14].

Pe materialul prezentat de Secţia 2 Informaţii, referitor la problemele discutate la şedinţa din 15 octombrie, generalul Ion Antonescu, şeful MStM, punea următoarea rezoluţie:

„a) Legăturile de C.F., poştă şi vamă să se facă, deocamdată, într-un singur loc. De preferat la Tighina. După un timp de experimentare a consecinţelor restabilirii acestor legături să se decidă dacă se mai restabilesc şi altele în lungul Nistrului.

În toate cazurile, în această chestiune trebuie să începem cu prudenţă şi, deci, încet şi succesiv.

b) Legăturile maritime se pot lua pe la Vâlcov, Sulina şi Constanţa.

c) Internaţionalizarea Nistrului trebuie studiată pe toate feţele. Se vor arăta avantajele (eventuale) şi inconvenientele (mai ales)"[15].

Conţinutul rezoluţiei era adus la cunoştinţa şefului Secţiei 3 Operaţii din Marele Stat Major, pentru ca imediat să se analizeze aceste chestiuni în corelaţie cu studiile Secţiei 4 Dotare, Secţiei 6 Transporturi şi ale autorităţilor civile, de al căror resort tehnic aparţineau. Rezultatul acestor studii trebuia prezentat şefului Marelui Stat Major cel mai târziu până la 30 octombrie. După ce generalul Antonescu hotăra asupra propunerilor, delegatul Secţiei 3 trebuia să susţină, până la 1 noiembrie, punctul de vedere al Marelui Stat Major într-o nouă şedinţă plenară la Ministerul Afacerilor Străine, această dată fiind în strânsă legătură cu plecarea ministrului nostru la Moscova[16].

O comisie constituită din şase ofiţeri a analizat studiile făcute de către secţiile Marelui Stat Major „în spiritul rezoluţiei şefului Marelui Stat Major, generalul Antonescu", propunerile finale fiind centralizate de Secţia 3 Operaţii şi prezentate la 5 noiembrie[17].

Pentru soluţionarea problemelor de legături impuse de reluarea relaţiilor diplomatice cu Rusia sovietică, această secţie, în acord cu Secţiile 4 şi 6 din Marele Stat Major şi Comandamentul Forţelor Aeriene, a făcut unele propuneri (vezi caseta).

Generalul Ion Antonescu aproba aceste propuneri şi pe delegaţii nominalizaţi, subliniind că „aceştia trebuie să meargă la comisie foarte bine documentaţi"[19].

La şedinţa plenară finală pentru discutarea chestiunilor tehnice în legătură cu reluarea relaţiilor cu Rusia sovietică, care a avut loc la Ministerul Afacerilor Străine, la 9 noiembrie, a luat parte şeful Secţiei 3, colonelul Gh. Rozin, însoţit de personalul tehnic strict necesar[20].

Armata îşi spune punctul de vedere

La 3 decembrie, s-a ţinut, în cadrul aceleiaşi instituţii, şedinţa Comisiei interdepartamentale, cu o ordine de zi similară, la care au participat următorii delegaţi[21]:

Pentru C.F.R.- director Mereuţă;
- Comunicaţii pe apă - ing. Saligny;
- Legături telefonice – Miclescu;
- Legături telegrafice – ing. Pitulescu;
- Legături aeriene – ing. Constantinescu;
- Legături vamale – delegatul Ministerului de Finanţe;
- Chestiuni economice – Cristu (de la Ministerul de Externe);

Marele Stat Major:
- colonel Gh. Rozin de la Secţia 3;
- lt. col. Traian Georgescu de la Secţia 2;
- lt. comandor Georgescu I. de la Marină;
- lt. col. Teodorescu Gh. de la Transmisiuni;
- lt. comandor Răcăşanu de la Aviaţie;
- lt. col. Idieru de la Transporturi.

În cursul discuţiilor, care au fost conduse de Arion, secretar general, secondat de ministrul Ciuntu, s-a expus la fiecare chestiune punctul de vedere

Aici şi în paginile 25 şi 26, antrenamente ale militarilor dintr-un regiment de călăraşi

al MStM cu care atât ministrul Ciuntu, cât şi Comisia, au fost de acord[22].

În privinţa reluării legăturilor pe calea ferată – deoarece ruşii doreau să repare podul metalic de la Tighina în şase luni, costul urmând să fie suportat de ambele ţări, iar partea română îşi manifesta dorinţa să execute această lucrare, în interval de un an – „chestiunea a rămas să fie tratată din nou, principial de domnul Ciuntu, după care o Comisiune tehnică va studia la faţa locului, întocmind devize de detaliu"[23]

În ceea ce priveşte reluarea legăturilor pe şosea, se propunea ca Marele Stat Major „să aprobe detaşarea unei companii de poduri de echipaj, la Tighina, care să întindă un pod provizoriu până când se va repara podul metalic. Totodată, prin unităţile militare, să se repare actualul pod metalic – deschiderea căzută în apă de la malul românesc (...). S-a intervenit la Ministerul Apărării Naţionale, pentru ca această chestiune să fie supusă guvernului"[24].

Referitor la restabilirea legăturilor telegrafice, ministrul Ciuntu a comunicat că „domnul Ostrovski a arătat că Sovietele au venit până la Tighina cu trei fire telegrafice şi sunt gata de racordare. Direcţia P.T., de asemenea a întins patru fire până la pod". S-a stabilit ca, la 10 decembrie 1934, să se reia comunicaţiile telegrafice şi cele telefonice, tot prin Tighina[25].

Pentru corespondenţa poştală, punctul de trecere s-a fixat la Tighina. Până la repararea podului, corespondenţa, cu începere de la 10 decembrie, era trecută cu o barcă sub controlul Siguranţei Generale a Grănicerilor[26].

În legătură cu reluarea legăturilor aeriene, s-a prezentat punctul de vedere al Marelui Stat Major şi s-a stabilit ca în cazul în care ruşii aderau la Convenţia internaţională să se aplice aceleaşi măsuri. În cazul în care nu aderau, urma să se încheie „o convenţie bilaterală în care li se vor acorda aceleaşi avantaje ca cele prevăzute în Convenţia internaţională sau în cea bilaterală, care este în studiu cu turcii şi bulgarii"[27].

La întrebarea ministrului Ciuntu dacă nu s-ar putea deschide sovieticilor, la cererea acestora, o legătură ce ar merge de la Moscova, direct prin Cernăuţi, la Bucureşti, trecând peste zona interzisă, reprezentanţii Marelui Stat Major au răspuns că această permisiune nu se poate acorda, întrucât zonele interzise

erau obligatorii pentru toate statele semnatare ale convenţiei şi nu se putea face o excepţie pentru nimeni[28].

În problema reluării legăturilor maritime şi fluviale, ministrul Edmond Ciuntu a arătat că partea rusă considera că nu prezintă urgenţă, urmând să se reia cu alt prilej. Delegaţii Marelui Stat Major au insistat ca, în eventualitatea discutării la Moscova a acestei chestiuni, braţul Chilia să nu fie redat navigaţiei, iar navigaţia să se reia numai prin Sulina şi Constanţa[29].

În ceea ce priveşte reluarea legăturilor vamale, delegatul Ministerului de Finanţe a arătat că este gata să se înfiinţeze, la Tighina, o vamă cu personalul necesar, atunci când vor fi reluate comunicaţiile"[30].

Referitor la măsurile de siguranţă şi informaţii, partea militară a cerut Direcţiei Poştă Telegraf (P.T.) ca la reluarea legăturilor telefonice să se aibă în vedere ca „personalul de serviciu de la Oficiul Tighina şi Chişinău să fie pur românesc; de asemenea, să fie controlat ca să nu transmită camuflat anumite informaţii, în timpul nopţii, prin aparatele ce le avea la dispoziţie", urmând să fie controlat îndeaproape de către Siguranţa Generală pentru a i se urmări activitatea[31].

Deoarece apropierea îngheţului nu mai permitea executarea unor lucrări, s-a convenit ca „trecerea să se facă cu bacul plutitor construit şi deservit de către Ministerul Comunicaţiilor, iar propunerea de a construi şi deservi un pod de trupele de pontonieri să nu rămână decât ca o soluţie extremă, la maximum de urgenţă"[32].

În final, secretarul general Arion adresa şefului Secţiei 3 Operaţii rugămintea de a examina de urgenţă această problemă foarte importantă, subliniind că „avem tot interesul ca să nu se producă din partea noastră nici un fel de întârziere în restabilirea efectivă a legăturilor care s-au luat cu ruşii, deoarece aceştia sunt foarte susceptibili şi bănuitori"[33].

Pe nota de prezentare a problemelor discutate la această şedinţă, înaintată de şeful Secţiei 3 Operaţii generalului Ion Antonescu, şeful Marelui Stat Major, acesta punea următoarea rezoluţie, care exprimă cât se poate de clar punctul de vedere al Marelui Stat Major[34]:

„Chestiunea priveşte Guvernul.

Deci, raport prin MApN în care se vor arăta toate chestiunile discutate, care a fost punctul de vedere al MStM, ce s-a admis, ce se cere.

În privinţa podului, nu sunt de părere a utiliza mijloacele militare, decât numai dacă Guvernul, apreciind urgenţa măsurii şi nota de bunăvoinţă pe care vrea să o marcheze faţă de Rusia, ar dispune aceasta.

Interesele Armatei şi de siguranţă ar reclama o reluare de legături cât mai tardivă, interesele politice însă predominând rămâne ca cei responsabili să decidă, să ordone şi noi vom executa".

În final, problema reluării legăturilor de comunicaţii pe la Tighina a fost discutată din nou, fiind cerută de ministrul URSS la Bucureşti, Mihail Ostrovski, care solicita ca „o delegaţie de specialişti români să meargă la Moscova, la 10 ianuarie 1935, pentru a trata reconstruirea podului de la Tighina, dorind ca lucrările să înceapă chiar în cursul iernii. Ministerul Comunicaţiilor a dat deja aviz favorabil,

transbordare să fie la Tighina, pentru avantajele materiale ce le-ar prezenta". Marele Stat Major şi-a menţinut, în această privinţă, punctul de vedere exprimat în şedinţa din 3 decembrie, în sensul că a cerut ca „linia noastră ferată să traverseze podul până la Tiraspol, pentru ca transbordarea să se facă acolo; avantajele din punct de vedere operativ fiind mult mai mari pentru noi în acest caz. Credem că aceste avantaje ar trebui să prevaleze asupra celor de ordin material pe care le invocă Ministerul de Comunicaţii pentru o transbordare la Tighina. Nu trebuie să existe linie largă (rusă) pe pod. De asemenea, cu personal sovietic (ceferist, vamă, poliţie) pe teritoriul Basarabiei, e mult mai greu de supravegheat, decât cu personal redus românesc, care ar funcţiona la Tighina"[36]. În cursul anului, podul dintre Tighina şi Tiraspol a fost construit şi redat circulaţiei, uşurând transporturile de pasageri şi mărfuri între cele două ţări.

Conştient de importanţa geopolitică şi strategică a stabilirii şi menţinerii unor bune relaţii cu puternicul vecin de la răsărit, Marele Stat Major a susţinut cu promptitudine şi profesionalism eforturile diplomaţiei româneşti din toată această perioadă. Direct interesat în a-şi realiza strategiile în funcţie de derularea evenimentelor, acesta şi-a mobilizat rapid şi eficient resursele, devenind o componentă de primă mărime a mecanismului complex pus în mişcare de Ministerul Afacerilor Străine în rezolvarea dificilelor probleme impuse de procesul de normalizare a relaţiilor româno-sovietice din perioada interbelică. ◆

NOTE

1. Petre Bărbulescu, Ionel Cloşcă, *Repere de cronologie internaţională. 1914-1945*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 102.
2. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999, pp. 328-329.
3. Emilian Bold, Ilie Seftiuc, *România sub lupa diplomaţiei sovietice (1917-1938)*, Iaşi, Editura Junimea, 1998, p. 25.
4. *Reprezentanţele diplomatice ale României. 1911-1939*, vol. II, Bucureşti, Editura Politică, 1971, p. 14.
5. *Istoria Românilor*, vol VIII, partea a II-a, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 432.
6. *Ibidem*.
7. Nicolae Titulescu, *Politica externă a României*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994, p. 101.
8. Emilian Bold, Ilie Seftiuc, *op. cit.*, p. 102.
9. Petre Bărbulescu, Ionel Cloşcă, *op. cit.*, pp. 256-257.
10. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond 5418, dosar 1397, ff. 5; 37-54 .
11. Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare naţională a României în contextul european interbelic, 1919-1939*, Bucureşti, Editura Militară, 1981, p. 187.
12. *Reprezentanţele diplomatice...*, pp. 285-286.
13. Nicolae Titulescu, *op. cit.*, p.104.
14. AMR, fond 5418, dosar 1375, p. 45.
15. Ibidem.
16. Ibidem.
17. Ibidem, f. 46.
18. Ibidem, ff. 37-43.
19. Ibidem, f. 37.
20. Ibidem, f. 27.
21. Ibidem, ff. 26 ; 7-8 ;11.
22. Ibidem, f. 22.
23. Ibidem, ff.11-12.
24. Ibidem, f. 12.
25. Ibidem, ff.12-13.
26. Ibidem, f. 13.
27. Ibidem.
28. Ibidem.
29. Ibidem, ff. 13-14
30. Ibidem, f. 14.
31. Ibidem.
32. Ibidem, f. 24.
33. Ibidem.
34. Ibidem, f. 37.
35. Ibidem, ff. 20-21.

Romanian General Staff and the Normalization of the Relations with the Soviet Union

Aware of the geopolitical and geostrategical importance of establishing and maintaining of good relations with Soviet Union, the General Staff promptly and professionally supported the effort of Romanian diplomacy in the second interwar decade. The General Staff summoned rapidly and efficiently its resources, becoming a prime component in the complex mechanism set in motion by the Ministry of External Affairs, for solving the difficult problems raised by the process of normalization of the relation between Romanian and Soviet Union, in interwar period.

Misiunea Militară Germană în România

Preliminarii politico-diplomatice*

✎ Narcis GHERGHINA

În istoria naţională, raporturile româno-germane concretizate prin încheierea de acorduri sau tratate nu au fost numeroase, iar atunci când aceste relaţii au fost mai apropiate România s-a găsit mereu într-o grea conjunctură politico-diplomatică şi militară.

Germania nazistă are răbdare...

Dincolo de relaţiile oficiale, întemeiate pe acorduri şi tratate, de-a lungul secolelor mulţi români s-au instruit în Germania (precum Eminescu, Maiorescu, Kogălniceanu) sau, pur şi simplu, au îmbrăţişat Germania cu tot ceea ce înseamnă ea (cum au fost Caragiale şi P. P. Carp). Până în 1914, formarea elitelor române în Germania a luat amploare, dar acest fenomen va fi stopat de declanşarea primului război mondial[1].

În 1940, România, în urma unor grave greşeli politice, lipsită de ajutorul aliaţilor tradiţionali, şi, mai ales, expusă pretenţiilor revizioniste ale vecinilor săi, a fost nevoită să aleagă calea alianţei cu Germania. Ministrul României la Berlin, Alex Romalo, într-o scrisoare din 9 iulie 1940, adresată lui Mihail Manoilescu, caracteriza situaţia astfel: „Nesiguranţa despre intenţiile Rusiei şi frica oarbă că ea nu se va opri la Prut ne-a făcut, în disperarea noastră, să alergăm la Germania, dându-i ajutor şi oferind colaborarea noastră cu Axa (...). Aveam, pe de o parte, nevoie absolută de protecţia Germaniei pentru a ne putea salva existenţa ca stat şi nu puteam obţine uşor protecţia decât supunându-ne orbeşte aşa-ziselor sfaturi ale Reich-ului"[2].

Acordul germano-român din 23 martie 1939 şi Pactul petrol-armament din 27 mai 1940, în plan economic, şi renunţarea la garanţiile franco-britanice, la 1 iulie 1940, alcătuirea unui guvern filo-german, la 4 iunie 1940 – în frunte cu Ion Gigurtu – şi ieşirea din Liga Naţiunilor, la 11 iulie 1940, în plan politico-diplomatic, au fost decizii ce au jalonat noua traiectorie a României în circumstanţele create de noua configuraţie a puterii în Europa.

Din cauza grelei conjuncturi politice în care se găsea România – fiind prinsă

> **Misiunea Militară Germană trebuia să coopereze pentru reorganizarea, dotarea şi instruirea armatei române**

ca într-un cleşte între Rusia (care răpise deja statului român, în temeiul ultimatumurilor din 26-28 iunie 1940, Basarabia, ţinutul Herţa şi nordul Bucovinei) şi puterile fasciste – Carol al II-lea îi adresa lui Hitler, la începutul lui iulie 1940, propunerea de a trimite o misiune militară în România. La mijlocul anului 1940, conducerea politică şi militară a Germaniei era puţin interesată de România. Reputatul istoric german Andreas Hillgruber, atent observator al relaţiilor româno-germane, remarca: „Privind retrospectiv istoria trimiterii Misiunii Militare Germane în România, ceea ce frapează pentru perioada de până în noiembrie 1940 este faptul că partea germană nu se grăbea deloc să dea curs propunerilor române" [3].

Dacă oferta de colaborare extinsă, inclusiv în domeniul militar, nu a stârnit interesul lui Hitler, în partea a doua a anului 1940 evoluţia evenimentelor din vestul şi centrul Europei au impus Berlinului două obiective în sud-estul european: petrolul românesc şi liniştea în Balcani.

În 1938, România era singura ţară exportatoare de petrol din interiorul Europei, cu o producţie de aproximativ 6 milioane de tone pe an. Toată industria de prelucrare românească, printre cele mai dezvoltate din lume, avea 28 de rafinării şi o capacitate de prelucrare de 10-12 milioane de tone pe an[4], ceea ce făcea ca România să înceapă să capete importanţă în planurile Germaniei naziste.

În ceea ce priveşte liniştea Balcanilor, aceasta era de maximă importanţă pentru planurile operaţionale germane. Intenţiile revizioniste ale Ungariei şi Bulgariei contraveneau, din acest punct de vedere, obiectivelor Reich-ului; de aceea, Hitler, într-o scrisoare către Carol al II-lea, din 15 iulie1940, formula, pe lângă promisiunea unei mai strânse colaborări, şi o vagă angajare întru garantarea frontierelor după realizarea unei înţelegeri paşnice cu vecinii[5].

Înaintarea Rusiei pe teritoriul României, care se putea transforma într-o ameninţare pentru zona

Regele Carol al II-lea salută ataşaţii militari în România, cu prilejul unei ceremonii oficiale

* Autorul mulţumeşte doamnei Elena Matei (Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „*General Radu R. Rosetti*" din Piteşti) pentru sprijinul acordat în traducerea unor documente.

petroliferă românească, a determinat Germania, la 2 septembrie 1940, să dea curs propunerii din iulie a regelui Carol al II-lea privind trimiterea unei Misiuni militare germane.

Venirea la putere a generalului Ion Antonescu a influenţat desfăşurarea ulterioară a relaţiilor româno-germane. Deşi francofil prin formaţie, Antonescu a jucat cartea alianţei cu Germania realizând că aceasta era unica posibilitate de a-şi vedea ţara reîntregită. La 5 septembrie 1940, el reînnoieşte cererea regelui Carol, pentru ca două zile mai târziu, în cursul unei întrevederi cu ataşatul militar german pentru forţele aeriene la Bucureşti, colonelul Alfred Gerstenberg, să declare că „România doreşte ofiţeri

Generalul Petre Dumitrescu decorează un ofiţer german

germani ca profesori la Şcoala Superioară de Război şi în şcolile militare, trimiterea de trupe motorizate germane şi de unităţi de aviaţie militară, precum şi livrarea de material de război, îndeosebi tancuri şi tunuri antiaeriene"[6].

La cererea lui Antonescu şi la ordinul lui Hitler, la 14 septembrie 1940, sosea la Bucureşti generalul-locotenent Kurt von Tippelskirch, şeful Cartierului General IV al Statului Major al Trupelor de Uscat, responsabil cu zona sud-estului european. La 15 septembrie, aveau loc primele convorbiri, din partea română participând generalii Antonescu şi Rozin, iar din partea germană generalul-locotenent von Tippelskirch, colonelul Gerstenberg şi căpitanul von Zichlberg. La întrevederea din 16 septembrie erau prezenţi şi generalul Alexandru Ioaniţiu, şeful Marelui Stat Major, colonelul Gheorghe Jienescu, subşeful Subsecretariatului de Stat al Aerului, şi generalul Dobre, subsecretarul de stat pentru înzestrarea Armatei. Reprezentanţii Reich-ului au solicitat expunerea detaliată a punctului de vedere românesc cu privire la necesitatea prezenţei în ţară a unei misiuni militare germane şi au luat act de gravele probleme cu care armata română se confrunta în acea perioadă.

În cadrul întâlnirii, Antonescu a cerut ca, în cazul trupelor germane ale misiunii, să fie făcută deosebirea între două aspecte: dacă Germania înţelegea numai să-i garanteze graniţele sau dacă privea totul ca pe o alianţă militară. În ultimul caz, nu ar fi existat nici o limită în privinţa numărului trupelor germane pe teritoriul României, aceasta bucurându-se de statutul de aliat.

România avea, în privinţa misiunilor militare, experienţa celei franceze din 1917, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, misiune care îşi atinsese scopul şi de care românii fuseseră foarte mulţumiţi. Despre misiunea sa, Berthelot îi declara lui Brătianu: *„Va fi ceea ce voi fi şi eu"*.

Militarii germani iau calea României

Scopul Misiunii Militare Germane, în concepţia românească, era să colaboreze cu Comandamentul Român la reorganizarea, dotarea şi instruirea armatei române, pe baza experienţei armatei germane în campaniile din Polonia şi Franţa.

Pentru aceasta, Comandamentul german urma să trimită în România specialiştii necesari şi unităţi destinate a arăta întrebuinţarea tehnico-tactică a mijloacelor moderne de luptă. În *Propunerile Guvernului Român pentru trimiterea unei Misiunii Militare Germane*, se arăta că „Guvernul român doreşte ca după terminarea instrucţiunii, armamentul modern al acestor unităţi să rămână armatei române, caz în care acesta va fi plătit de România"[7].

În urma întâlnirii dintre generalii Antonescu şi von Tippelskirch, Hitler a primit raportul care l-a determinat, la 19 septembrie 1940, să decidă trimiterea unei Misiuni militare în România. Regulamentul acestei misiuni fusese deja stabilit, la 14 septembrie 1940, de către Înaltul Comandament al Wehrmacht-ului (OKW) şi Ministerul de Externe al Reich-ului.

Rezultatul acestor convorbiri s-a concretizat într-un protocol de principiu, semnat la 22 octombrie 1940, prin care era stabilit cadrul general al tratării aspectelor ţinând de: aprovizionarea cu hrană (art. 1), cazare (art. 2), stabilirea modalităţilor de transport pe căile ferate române pentru militarii germani şi a materialelor de orice fel aparţinând armatei germane aflate în România, inclusiv aprovizionarea cu carburanţi (art. 3), transmisiuni telegrafice cu fir şi transmisiuni radio (art. 4), traficul poştal telegrafic (art. 5), chestiuni de vamă (art. 6) şi drept (art. 7).[8]

Semnatarii au fost generalul Gheorghe Tătăranu (pentru partea română) şi Dr. Lohmann (pentru partea germană).

Într-o declaraţie făcută Conducătorului Statului, generalul Ion Antonescu, Dr. Lohmann, membru al Legaţiei Germane, afirma că „Guvernul Reich-ului, apreciind spiritul convorbirilor purtate de generalul Ion Antonescu şi ministrul plenipotenţiar Dr. Clodius, este de acord ca aportul statului român pentru întreţinerea trupelor germane din România să se limiteze la cheltuielile de cantonare a acestor trupe şi a materialelor şi la plasarea unei sume efective lunare de 100.000.000 lei"[9].

S-a convenit ca toate cheltuielile de instalare a Misiunii Militare Germane să fie suportate de guvernul român, urmând ca materialele ce rămâneau în urma instalării să revină statului român după plecarea acesteia. Totodată, pentru întreţinerea misiunii şi a trupelor militare germane, statul român contribuia cu o sumă forfetară de 100 de milioane de lei lunar, cheltuielile suplimentare fiind suportate de guvernul german, dintr-un fond deschis la Banca Naţională a României (în lei), completat lunar[10].

Toate cererile Misiunii Militare Germane urmau să fie satisfăcute prin Biroul de Legătură cu misiunea germană, creat special de Marele Stat Major. *Statul Major Economic în România*, care făcea parte din Misiunea Militară Germană s-a transformat, începând cu 22 ianuarie 1941, în *Misiunea Militară Economică Germană*, astfel încât să poată colabora direct cu autorităţile superioare militare şi civile române în privinţa chestiunilor economice.

Pe fondul relaţiilor tensionate dintre Berlin şi Moscova, încă din luna august 1940, Hitler ordonase măsuri preventive menite să contracareze orice surpriză sovietică ţinând de zona petroliferă românească. Astfel se explică deplasarea a două divizii de tancuri în extremitatea sud-estică a Guvernământului General al Poloniei şi gruparea unor unităţi rapide în jurul Vienei care, în caz de necesitate, ar fi ajuns în Muntenia în trei zile, conform planurilor întocmite la nivelul OKW.

Denumirea generică de Misiune Militară a implicat, în fapt, trei misiuni cărora, din februarie 1941, li s-a adăugat o a patra. La 12 octombrie 1940, soseau în România generalul Erik Hansen, ca şef al Misiunii Militare pentru Trupele de Uscat, şi generalul-locotenent Wilhelm Speidel, ca şef al Misiunii Militare Aero. Conform instrucţiunilor de serviciu, întocmite la nivelul OKW-ului, aceste compartimente erau strict delimitate, fiecare subordonându-se Înaltului Comandament al Trupelor de Uscat, respectiv Înaltului Comandament al Aerului, Misiunea Militară a Marinei fiind coordonată, la rându-i, de către Înaltul Comandament al Marinei Militare"[11].

Până la 20 octombrie 1940, toate statele majore din organigrama misiunii se aflau la Bucureşti. La sosirea în Gara de Nord a Eşalonului I condus de generalul Hansen, au asistat, din partea statului român, generalii Jienescu, Dobre, Pantazi, Tătăranu, Ioaniţiu, Şteflea şi membri ai Subsecretariatului General – Modolea, Biriş şi Vântu. Din 24 octombrie 1940, au început să sosească şi unităţile.

Au fost luate măsuri pregătitoare pentru cazarea comandamentelor şi a trupelor germane, ofiţerii germani din misiune fiind cazaţi în hotelurile *Athenée Palace*, *Splendid Parc* şi în *Căminul ofiţerilor 3*, iar subofiţerii şi trupa în localul I.N.E.F. şi în cazarma Regimentului de Gardă „Mihai Viteazul"[12].

În noiembrie 1940, în planul relaţiilor Berlin-Moscova, tensiunile atingeau cota maximă după vizita lui Molotov în Germania. Încercarea lui Hitler de a transforma Pactul Tripartit într-unul cvadripartit, prin atragerea U.R.S.S. în alianţă, eşuase. La 18 decembrie 1940, Hitler semna Directiva nr. 21 – *Operaţiunea Barbarossa*.

Cu prilejul vizitei făcute la Berlin, între 21 şi 24 noiembrie 1940, generalului Antonescu i s-a adus la cunoştinţă intenţia germană de a se trimite în România o nouă divizie de blindate, sub pretextul instruirii efectivelor armatei române. Cum aceaste noi efective nu făceau parte din Misiunea Militară Germană, ele urmau să fie întreţinute de statul german.

La mijlocul lunii decembrie 1940, sosea în ţară Divizia 16 Tancuri, aflată sub comanda generalului-locotenent Hans Hube. Zona de dislocare era cea a Sibiului unde va rămâne până în martie 1941. În intervalul 3-4 ianuarie 1941, sosea aşa-numitul *Eşalon I*, anunţat generalului Antonescu de către generalul Hansen încă din 21 decembrie 1940. Din structura acestuia făceau parte Înaltul Comandament al Armatei a XII-a, Gruparea I Tancuri, trei detaşamente de geniu, opt divizii şi trupe de uscat. La 2 ianuarie 1941, era anunţat *Eşalonul II*, alcătuit dintr-un detaşament de geniu, patru divizii şi trupe de uscat. În intervalul 14 ianuarie – 5 februarie 1941, toate aceste efective fuseseră instalate strategic pe teritoriul românesc.

Italia nu se lasă mai prejos

Fără a viza rolul de vioară întâi, Italia şi-a menţinut poziţia secundă în cadrul Axei în privinţa trupelor prezente în România. „Din considerente de prestigiu – arată Jürgen Föster – Italia a trimis, la rându-i, un mic număr de ofiţeri din arma vânătorilor de munte ca instructori în România pentru a apăra ideea de axă politică, precum şi pentru a linişti opinia publică italiană (...) Când Antonescu – la cererea italienilor – a invitat o misiune militară navală, la mijlocul lunii februarie 1941, a fost dat startul şi pentru trimiterea unor ofiţeri de stat major ai marinei militare germane"[13].

Ca şi în cazul celorlalte trei misiuni (a trupelor de uscat, a aviaţiei militare şi a economiei de război) şi Misiunea Militară a Marinei, aflată sub comanda viceamiralului Fleischer, şi-a coordonat activitatea conform unui plan oficial de instruire a efectivelor marinei militare române, în fapt întreaga energie fiind destinată împlinirii planului real – asigurarea protecţiei frontierei pe Dunăre şi la Marea Neagră împotriva agresiunii din partea unei terţe puteri.

La sfârşitul anului 1940, efectivul german în România se situa în jurul cifrei de 70.000 de oameni. Divizia motorizată era concentrată în zona Braşov-Câmpina-Ploieşti-Bucureşti-Târgovişte[14], în timp ce toate centrele de instrucţie se aflau în punctele strategice ale teritoriului: la Sibiu (Centrul de Instrucţie al Cavaleriei), la Făgăraş şi Roman (Centrul de Instrucţie al Infanteriei), la Râmnicu-Vâlcea (Centrul de Instrucţie Geniu/Transmisiuni), la Ghimbav-Braşov (Centrul de Instrucţie Motomecanizat), la Mihai Bravul (Centrul de Instrucţie al Artileriei), şi la Chitila (Centrul de Instrucţie Căi Ferate).

Numărul mare al soldaţilor germani în România, în special înainte de campania împotriva U.R.S.S., a ridicat o diversitate de probleme de ordin financiar, dar şi în privinţa cazării şi a armamentului.

Din această cauză, generalul Antonescu, pe raportul din 23 octombrie 1940 punea o rezoluţie, referitoare la condiţiile colaborării cu Misiunea Militară Germană în România: „Principiul fiind a nu transforma o bună intenţie politică şi militară într-o ruină financiară şi economică pentru România. Suntem destul de secătuiţi ca să mai putem continua procedeul"[15].

Misiunea Militară Germană în România, necesară, în egală măsură, atât părţii germane, cât şi celei române, fiecare proiectând-o pe direcţia propriului interes stringent, a fost segmentul ce a dat concretete colaborării româno-germane fiind un factor esenţial în pregătirea şi desfăşurarea primei etape a campaniei germane în Est. ◆

NOTE

1. Lucian Boia, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, p. 192.
2. Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45*, Iaşi, Editura Junimea, p. 33.
3. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţii româno-germane, 1938-1944*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, p. 139.
4. Horia Brestoiu, *op. cit.*, p. 34.
5. *Scrisoarea lui Hitler către Regele Carol al II-lea*, din 15 iulie 1940,
6. Andreas Hillgruber, *op. cit.*, pp. 133-134.
7. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond 5423, dosar 1, ff. 2-8.
8. Ibidem, ff. 5-19.
9. Ibidem, dosar 26, f. 94.
10. Ibidem, f. 98.
11. Arhivele Militare Germane, RH/2954.
12. AMR, fond 5423, dosar 14, f. 21.
13. Jürgen Föster, *Rümaniens Weg in die deutsche Abhängigkert. Zur Role der deutschen Militär Mission 1940-1941*, în M.M.G./19, p. 61.
14. AMR, fond 5423,dosar 10, ff. 27-38.
15. AMR, fond 5432, dosar 26, f. 22.

German Military Mission in Romania

The author discuss the circumstances in which Romania requested, through the political factors, the presence of a German Military Mission in Romania underlining this role in preparing and developing the first stage of the Eastern German campaign.

Culisele „Operaţiunii Cosma"

Colonel dr. Alexandru OŞCA

La 24 iunie 1944, Marele Stat Major român avea o imagine exactă asupra trupelor germane aflate pe teritoriul românesc[1]. Evident, o asemenea situaţie nu era uşor de realizat şi nici nu putea fi motivată şi explicată aliatului german, astfel că cei intersaţi au optat pentru întocmirea ei printr-o operaţiune discretă, deşi extrem de complexă. Această operaţiune secretă, cu numele de cod „Cosma", a fost încredinţată Secţiei a VII-a a Marelui Stat Major (la îndeplinirea ei a contribuit şi Inspectoratul General al Jandarmeriei). Şeful secţiei, colonelul Nicolae Băiculescu, se achită de sarcina primită, raportând subşefului Marelui Stat Major, generalul Ioan Arhip, la sfârşitul lunii iunie 1944, că trupele germane din România însumează 647.932 de oameni, dislocaţi astfel: 430.000 în zona operaţiilor, 159.194 în zona etapelor şi 57.838 în regiunea interioară[2]. Generalul Arhip nu se mulţumeşte însă doar cu cifrele care îi sunt aduse la cunoştinţă şi cere, la 6 iulie 1944, ca „lucrarea despre efectivele germane să fie completată cu date despre ce fac trupele germane din zona interioară (aviaţie, porturi, ateliere etc.)"[3].

Care fusese însă scopul acestei operaţiuni secrete?

Despre „Operaţiunea Cosma" au ştiut destul de puţini înainte de 23 august 1944, aşa cum este firesc pentru o acţiune de asemenea anvergură, considerată secretă.

După 23 august 1944, acţiunea întreprinsă de Marele Stat Major nu numai că nu mai trebuia să rămână secretă, dar noul ministru de Război din cabinetul Petru Groza, generalul Constantin Vasiliu Răşcanu, constituie, la 12 mai 1945, o comisie a cărei principală sarcină era aceea de a întocmi documentarea necesară sprijinirii cauzei României la Conferinţa Păcii[4].

În consecinţă, secţiile Marelui Stat Major au fost angajate în elaborarea unui plan de lucru care conţinea punctele ce trebuiau avute în vedere la elaborarea studiilor cerute.

> **„Operaţiunea Cosma» a ieşit «la lumină» mai devreme decât s-ar fi aşteptat mulţi"**

Secţiei a II-a a M.St.M i-a revenit sarcina analizării momentelor premergătoare actului de la 23 august 1944 şi a acţiunilor armatei române atât înainte, cât şi după 23 august. Toate acestea erau menite să demonstreze aliaţilor, care aveau să se întrunească, prin reprezentanţii lor, la Conferinţa Păcii, voinţa României de a se alătura Naţiunilor Unite, cu mult timp înainte de evenimentele de la 23 august 1944 – printr-un efort de sabotare a acţiunii militare a partenerilor germani –, astfel încât intensele pregătiri anterioare contribuiseră la succesul operaţiunii de schimbare a orientării politico-militare a României, în beneficiul aliaţilor. Printre punctele care figurau în planul de lucru al Secţiei a II-a Informaţii şi care trebuiau însoţite de documente relevante[5] se numărau[6]: ordinul de identificare a forţelor germane de pe teritoriul ţării, în iunie 1944; sabotarea trimiterii recruţilor contingent 1946 pe front; camuflarea efectivelor armatei române; ordine verbale, date încă de la începutul anului 1943, de a se furniza armatei germane informaţii false cu privire la dotarea materială a armatei române; întârzierea mobilizării şi concentrarea forţelor de acoperire din Moldova, la 1 martie 1944.

Acribia în elaborarea acestui studiu avea să se dovedească a fi o adevărată piatră de moară pentru Secţia a II-a, pentru că eforturile de identificare a ordinelor care au stat la baza „Operaţiunii Cosma" au fost zadarnice, deşi trecuse numai un an de la acele evenimente.

Documentele pe care vi le prezentăm arată că în arhivele Secţiilor I, a II-a, a III-a şi a VII-a nu se păstrase un ordin precis, semnat de un responsabil militar prin care să se solicite identificarea efectivelor germane aflate pe teritoriul românesc. Dar situaţiile privind trupele germane şi rapoartele înaintate Marelui Stat Major arată că un ordin în acest sens existase. O confirmă, în noiembrie 1945, generalul Constantin Sănătescu, fostul mareşal al Palatului[7] (iunie 1944) care relatează că a fost contactat de şeful Marelui Stat Major, generalul Ilie Şteflea, care i-ar fi comunicat „în mod foarte confidenţial" situaţia forţelor germane din întreaga ţară, cu scopul de a ajuta „acţiunea noastră", adică a forţelor politice din jurul regelui Mihai I, care pregăteau desprinderea de Germania nazistă. Şeful Biroului 5 Legături din Secţia a II-a a Marelui Stat Major arată chiar că „Operaţiunea Cosma" fusese „minuţios pregătită", la o conferinţă secretă, convocată de regele Mihai I, la care participase şi subşeful Marelui Stat Major, generalul Ioan Arhip, când s-ar fi luat decizii importante în această privinţă. Marele Stat Major aflase, cu surprindere, cu prilejul desfăşurării acţiunii, că în diferite zone ale ţării (mai ales în Arad şi Timiş) erau dislocate unităţi germane care nu aveau aprobarea forului militar superior al armatei române de a se stabili în acele locuri[8].

În jurnalul său[9], generalul Sănătescu notează, la 4 august 1944 (spre deosebire de declaraţia din noiembrie 1945), că generalul Şteflea i-ar fi spus de

Generalul Ilie Şteflea primeşte defilarea trupelor germane (Berlin, 1943)

operaţiunea identificării forţelor germane din România „din ordinul Mareşalului", pentru a avertiza grupul din jurul regelui că ar fi bine să renunţe la orice acţiune de desprindere a României de al III-lea Reich, datorită efectivelor germane numeroase aflate pe teritoriul ţării. Este puţin probabil însă ca mareşalul Ion Antonescu să fi declanşat o asemenea operaţiune de anvergură doar pentru a-i speria pe conspiratorii de la Palatul Regal.

Documentele păstrate la Secţia a II-a Informaţii arată că regele (şi, probabil, generalul Sănătescu, în calitate de mareşal al Palatului, deşi nu lasă să se înţeleagă aceasta în jurnalul său) nu era deloc străin de conţinutul „Operaţiunii Cosma", dacă nu fusese cumva chiar printre iniţiatorii acesteia.

Chiar dacă pare dificil de stabilit astăzi cu precizie cine a fost iniţiatorul acţiunii secrete de identificare a trupelor germane dislocate în România, în iunie 1944, este cert că rezultatul acesteia era extrem de util atât regelui Mihai I şi celor din jurul său, care pregăteau desprinderea de Germania nazistă, cât şi mareşalului Ion Antonescu, în acelaşi scop, cu toate diferenţele „de calendar" ale celor două grupuri în privinţa momentului trecerii de partea Naţiunilor Unite.

„Operaţiunea Cosma" a ieşit însă „la lumină" mai devreme decât s-ar fi aşteptat mulţi, pentru că ea părea să fie, printre altele, un bun argument la Conferinţa Păcii pentru a demonstra voinţa României, cu mult înainte de actul de la 23 august 1944, de a se desprinde de Germania nazistă pentru a se alătura aliaţilor. ◆

NOTE

1. Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 106.
2. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond microfilme, rola P II 1. 1442, c. 529.
3. Ibidem, c. 553.
4. Ibidem, rola P II 1.483, cc. 371-372.
5. În nota Secţiei a II-a se preciza: „Aceste lucrări de documentare, având un caracter statistic, trebuie să fie precise şi fondate (cifre calculate cu grijă, verificate şi arătat numărul documentului respectiv la observaţiuni sau în anexă)". Ibidem, c. 384
6. Ibidem, c. 379.
7. Alesandru Duţu, Florica Dobre, Drama generalilor români (1944-1964), Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 271.
8. AMR, fond 948, Secţia VII, dosar 380.
9. *Jurnalul generalului Sănătescu*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, p. 158.

Marele Stat Major
Secţia a II-a
Biroul 5 Legături cu Armatele Aliate

NOTĂ

1. Operaţiunea „Cosma" a fost proiectată pentru data de 12 iunie 1944.

Din arhivă nu rezultă motivele pentru care această dată a fost amânată.

2. În vederea pregătirii acestei operaţiuni, a avut loc la Marele Stat Major o conferinţă, probabil în baza unui ordin superior. Din arhiva Secţiei a 7-a (a Marelui Stat Major, n.n.), de asemenea nu se vede cine a participat la această conferinţă şi ce s-a discutat.

3. Operaţiunea „Cosma" a fost pregătită minuţios de M.St.M., care, prin ordine, a cerut şi a ţinut la curent situaţia efectivelor şi dislocarea trupelor germane pe teritoriul României.

Din documentele anexate rezultă că efectivele trupelor germane, dislocarea lor, precum şi orice schimbare a acestor date a fost cunoscută precis de M.St.M. cu începere de la 12.VI.1944.

4. În arhiva Secţiei a 7-a nu există nici un ordin scris din care să rezulte că executarea operaţiunii a revenit M.St.M.

5. Se anexează*

• situaţia numerică a efectivelor germane în data de 15.VI.1944 zona operativă; zona etapelor; zona interioară.

• schiţă de dislocarea acestor efective pe teritoriul României.

Şeful Biroului 5 Legături cu Armatele Aliate
Căpitan
Popescu Em.

* Nu se publică.

Marele Stat Major
Secţia a II-a
Biroul Contrainformaţii

NOTĂ

În legătură cu găsirea ordinului pentru identificarea forţelor germane pe teritoriul României în iunie 1944 (Operaţiunea „Cosma") am onoare a refera:

Colonelul Ilie Şteflea la Divizia de Gardă (1933)

1. La Secţia a 3-a (Dl. major Stănescu) nu există nici un document în legătură cu această operaţiune.

2. La Secţia 1 (Dl. locotenent-colonel Pescariu), idem.

3. La Biroul 5 din Secţia a II-a (fosta Secţie a 7-a) am găsit schiţa şi un dosar cu forţele germane în iunie 1944 pe teritoriul nostru.

Informându-mă la acest birou, am aflat că aceste documente au fost executate fără să se ştie de existenţa unui ordin scris de către Inspectoratul General al Jandarmeriei, în urma unei conferinţe secrete la care au participat:

• Domnul general Arhip
• Domnul general Topor,
• Domnul colonel Băiculescu.

Conferinţa a fost provocată de M.S. Regele.

Propunem ca întreaga documentaţie să fie făcută de Biroul 5 din Secţia a II-a care cunoaşte întreaga chestiune.

Şeful Biroului 2
Maior
N. Florescu

Sursa: Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola P II 1.483, cc. 427 428.

„Subliniaţi: *umăr la umăr!*"

Avatarurile „camaraderiei de arme"

Locotenent Dan SCUTARU
Trustul de Presă al Ministerului Apărării Naţionale

Lupta militarilor români în al doilea război mondial, alături de alte armate, a impus o anumită conduită a acestora faţă de aliaţi, reglementată prin norme militare (întreţinute de disciplina militară), relaţii interpersonale între militarii aflaţi pe front şi, nu în ultimul rând, ilustrată de propaganda vremii.

Presa din acea perioadă a jucat un rol important în crearea unor disponibilităţi de comunicare între militarii diferitelor armate. Cazul românesc este unul aparte, dar nu cu totul neobişnuit în evoluţia celui de al doilea război mondial. Vechii camarazi devin, la un moment dat, duşmani, după cum foştii inamici se transformă, peste noapte, în aliaţi. Cum va fi reacţionat soldatul român la aceste schimbări?

Eternul ... „umăr la umăr"

Într-un raport al Direcţiunii Presei din Ministerul Propagandei Naţionale, din iulie 1941, se preciza: *„S-au dat presei următoarele normative: 1. să se comenteze pasagiul din comunicatul Führerului în care se afirmă că armatele române şi cele germane au trecut la ofensivă «umăr la umăr». Să se sublinieze cuvintele «umăr la umăr» şi importanţa lor"* [1]

Peste mai bine de trei ani, cel de-al patrulea număr al foii de front *La arme* consemna: **„Umăr la umăr** *cu ostaşii armatei sovietice, soldatul român a pornit năvalnic să dezrobească locurile de leagăn ale românismului, cuiburi sfinte în care vreme de sute de ani s-a urzit istoria poporului nostru"* [2]. „Umăr la umăr" – o formulă dragă propagandiştilor vremii, bună de utilizat în orice circumstanţe, dacă nu cumva reflecta o amarnică sărăcie de idei...

> **Vechii camarazi au devenit, la un moment dat, duşmani, după cum foştii inamici s-au transformat peste noapte, în aliaţi**

Ambele materiale de propagandă urmăreau însă realizarea unei coeziuni de luptă, atât de necesare pe front. *Umăr la umăr* şi cu ruşii şi cu germanii?

Militarii români au fost în ipostaza de a lupta pe două fronturi, împotriva a doi duşmani diferiţi: împotriva Uniunii Sovietice, alături de germani, până la 23 august 1944, şi contra Germaniei naziste, alături de sovietici, după aceea, până la încheierea celui de al doilea război mondial. Imperativele momentului au dus la apariţia în toate publicaţiile importante a unor articole mobilizatoare care să reflecte *camaraderia de arme*. Românii au avut, pe rând, doi prieteni: Axa şi Aliaţii. Iar acest lucru a fost reflectat atât în presa vremii, cât şi în directivele *centrale*.

Militari români şi sovietici închinând un pahar în cinstea „camaraderiei de arme"

Este interesantă evoluţia în timp, în funcţie de evenimentele de pe front, a felului în care erau concepute articolele. Deseori, acestea au căpătat nuanţe care vizau crearea unui anumit comportament pe front, dar şi în spatele acestuia. Finalitatea: o atitudine binevoitoare faţă de acţiunile aliaţilor.

Cu diferenţe nesemnificative, ziarele s-au întrecut în elogii la adresa camarazilor de război. Având în vedere orientarea unor publicaţii şi normativele de presă, acest fapt era explicabil.

Ce scriau ziarele?

O dată cu intrarea României în război împotriva Uniunii Sovietice, ziarul *Universul* dădea tonul articolelor mobilizatoare. La 23 iunie 1941, apare primul articol, *„Trupele române au primit ordin să treacă Prutul. Ele vor lupta alături de glorioasa armată germană"* [3]. O zi mai târziu, tot pe pagina întâi, un altul, intitulat *„Frăţia de arme româno-germană"* [4]. După începerea campaniei din Răsărit, tonul se păstrează moderat. Astfel, articole ca *„Imperativul solidarităţii"* [5] sau *„O manifestare a frăţiei de arme româno-germane"*, s-au încadrat în linia impusă de Ministerul Propagandei Naţionale (MPN).

Dar, o dată cu evoluţia războiului, aceste tipuri de articole suferă nuanţări. În ianuarie 1943, în timpul bătăliei de la Stalingrad, au apărut articolele *„Eroica frăţie de arme germano-română"* [6] şi *„Glorioasa rezistenţă româno-germano-croată"* [7].

Anul 1944 aduce schimbări ale aliaţilor, dar nu şi schimbări de discurs. Astfel, în articolul din *Universul* nr. 167/ 24 iunie 1941, *„Frăţia de arme româno-germană"* era consemnat: *„La 6 septembrie 1940, rupând cu greşelile trecutului apropiat, România şi-a dat seama de realităţile prezentului, intrând în Pactul tripartit alături de celelalte puteri ale Axei, pentru ca astăzi, o dată cu formidabila armată germană, oastea română să pornească la dezrobirea Basarabiei şi Bucovinei.*

Nu de astăzi ori de ieri poporul român apreciază şi stimează pe cel german.

De la primele începuturi de viaţă liberă, toţi marii noştri cărturari ne-au învăţat şi ne-au dat ca model: cultura, munca, disciplina, gospodăria şi solidaritatea germană" [8].

În numărul 291, din 27 octombrie 1944, în articolul dedicat Armatei Roşii era scris: *„Pagini de glorie nemuritoare au scris soldaţii şi ofiţerii Armatei Roşii. Le-au scris cu sângele lor, cu suferinţele lor, cu bravura lor. Le-au scris pentru libertatea pământului lor, dar şi pentru libertatea atâtor popoare care au avut de suferit de cotropirea teutonică. Şi astfel, graţie Armatei Roşii, simbol al unei naţiuni conştiente de puterea ei, legea morală, fără de care nu poate exista viaţă internaţională şi care este chezăşia libertăţii popoarelor, va fi din nou triumfătoare"* [9].

Tonul folosit de *Universul* a fost unul moderat, spre deosebire de alte publicaţii care s-au întrecut în epitete pentru a elogia frăţia de arme, indiferent care era ea (în funcţie de apartenenţa politică şi normativele de presă).

În *Victoria* apar articole ca „Trupele române de pe Don, elogiate de comandamentul german" sau „Victorioasa înaintare a trupelor germane şi române pe frontul de Răsărit" [10], iar în *Gazeta militară* este amintită *„camaraderia de arme a soldaţilor germani şi români"* [11]. Ziarul *Timpul* consemnează, în februarie 1943, că *„soldaţii germani şi români s-au înfrăţit prin moarte la Stalingrad"* sau *„Prietenia cu Uniunea Sovietică"*, în decembrie 1944. Uneori, articolele capătă dimensiuni epopeice: *„Viteazul german de acolo a murit, cum aşa simplu, dar aşa de zguduitor, spune comunicatul,* pentru ca Germania să trăiască.

La fel şi viteazul român, din cele două divizii ale noastre: pentru ca România să trăiască" [12].

Chiar şi celelalte activităţi *nemilitare* au conotaţii frăţeşti. Articolul *„Într-o atmosferă de caldă camaraderie, în faţa a peste 40.000 de spectatori, ieri pe stadionul ANEF, foot-ballul german a depăşit de cel românesc"* [13] se încadrează perfect în această categorie.

Prietenia pe front

Nici publicaţia destinată celor aflaţi la baza ierarhiei militare nu face excepţie. În *Soldatul* au apărut articole cu diferite titluri, dar acelaşi mesaj: „Datina frăţiei cu germanii", „Soldatul german", „Fiecare soldat e fortăreaţă; despre forţa de luptă a soldatului german". De asemenea, au apărut titluri apoteotice: „Arhanghelii dezrobirii" din care citäm: *„Arhangheli ai dezrobirii, îngeri răzbunători ai pătimirilor, ai sfintelor porunci ce ne vin din izvoarele trecutului voievodal, soldaţii ţării noastre încrustează cu spada în mâini, pe răbojul istoriei, semnul marilor izbânzi. Armata română, înfrăţită cu armata germană, duce Neamul la noi victorii. Cu Dumnezeul părinţilor noştri, înainte!"* [14]

Nici cealaltă publicaţie, dedicată soldaţilor, nu se lasă mai prejos. Articolul „Sfânta camaraderie pe front" din *Sentinela* are conotaţii religioase. De altfel, în paginile *Sentinelei* se regăsesc

Militari români şi sovietici, într-un moment de relaxare pe câmpul de luptă

ample articole despre camaraderia dintre soldaţii celor două armate, română şi germană, grupul-ţintă primar fiind constituit din militarii români de pe front.

Întâlnim articole de prima pagină ca „Ostaşii români salută bravura camarazilor germani", în care sunt elogiaţi soldaţii germani. *„Pe câmpul de bătălie s-a sfinţit pentru veşnicie frăţia de arme între soldaţii români şi luptătorii germani. Cot la cot, zi şi noapte, au luptat şi s-au cunoscut. Mulţumită vitejiei lor, fiara bolşevică a fost răpusă, iar fraţii basarabeni şi bucovineni au fost mântuiţi de urgie. Salutăm astăzi în bravura ostaşilor germani cele mai frumoase fapte de arme a căror faimă s-a înscris de-a pururea în istoria lumii.*

Trăiască frăţia de arme germano-română!" [15]

De asemenea, se observă grija de a cultiva bune relaţii între militarii celor două armate, preocupare vizibilă încă de la începutul anului 1941. În acest sens, consemnăm articolele „Frăţie de arme şi suflet", „Unde ne potrivim" [16], „Doi plugari, doi prieteni" [17] şi „Camaraderia româno-germană" [18].

De unde răsare soarele?

Ziarul *Seara* (devenit, din august 1944, *Seara populară*) oferă, în numărul trei, serie nouă, din 31 august 1944, un titlu elogios: „Sub soarele roşu al libertăţii, Capitala a primit trupele sovietice, manifestând entuziasm pentru Aliaţi şi ridicând către cer pumnii răzbunători ai umilinţelor de ieri" sau „Dreptate pe străzile deznădejdei din trecut". Pe prima pagină a numărului doi, cititorii puteau vedea titlul „Trăiască Mareşalul Stalin şi trupele sovietice!" [19]. Este de remarcat rapida schimbare de registru, pentru că numai cu două luni în urmă *Seara* scria: *„Cu Mareşalul pe front. Fugarii satelor destăinuiesc ostaşilor nelegiuirile comise de ruşii cotropitori"* [20]. Care versiune va fi fost mai aproape de realitate?

Pentru o mare parte a populaţiei, sosirea sovieticilor în România a însemnat altceva, adică... *„Victorioşi, soldaţii mareşalului Stalin au găsit repede drum spre inimile noastre. Tovarăşi de luptă de astădată şi ieri duşmani, aşa cum, fără succes, au*

poruncit teutonii, le vom fi alături pentru a elibera ţara de ultimele resturi ale cotropitorilor germani, pentru a cuceri Ardealul de Nord şi pentru a distruge la ei acasă nazismul" [21]. În realitate, aşa cum consemna „Gazeta luptătorilor", totul convergea spre *„adâncirea prieteniei între România şi Uniunea Sovietică"*. Ulterior, opinia publică avea să sesizeze care erau nuanţele *prieteniei* sovieticilor.

Realitatea bate... presa

Dincolo de relatările din ziare se pune întrebarea dacă trupele aliate au colaborat între ele. Adică, dacă toată propaganda privind camaraderia de arme şi-a atins scopul.

În anul 1941, la începutul campaniei din Răsărit, a rămas celebră proclamaţia către ţară a generalului Antonescu: *„Legaţi prin jertfa pentru idealul nou şi mare al lumii în plămădire, Românii îşi vor recăpăta drepturile prin fapta lor de credinţă, prin lupta lor de onoare pentru civilizaţia lumii, alături de Marele Popor German"* [22]. Îndemnul Conducătorului Statului nu s-a lăsat aşteptat. La trecerea Nistrului, prin Ordin de zi pe Armata a 3-a, comandantul acesteia, generalul Petre Dumitrescu declara: *„Ostaşi, alături de marii noştri aliaţi germani, cavaleria ţării şi vânătorii de munte vor trece peste Nistru.*

Ne plătim o datorie de recunoştinţă însoţind şi ajutând pe camarazii germani. Fără ei, nu am fi putut face reîntregirea neamului" [23].

Totuşi, politica de înfrăţire a fost criticată, în acea vreme, de politicieni de renume. Grigore Gafencu nota în jurnalul său că *„această înfeudare la politica Axei nu ne-a câştigat sprijinul Germaniei"* [24]. Iar Platon Chirnoagă, aplecându-se în amănunt asupra relaţiilor dintre români şi germani, scria: *„Rezultatul dezastruos al bătăliei din Cotul Donului, a provocat oarecare încordare în raporturile dintre germani şi români. Fără să se cunoască adevăratele cauze ale înfrângerii armatelor române, atât luptătorii germani, cât şi populaţia germană au acuzat pe români că n-au vrut să lupte şi i-au făcut vinovaţi de situaţia tragică care s-a creat Armatei a 6-a Germană. A trebuit să treacă un oarecare timp când relaţiile au revenit la normal"* [25]. Ilie Ilasievici, cel care avea să deţină şefia SSI după 23 august 1944, amintea, în memoriile sale: *„După ruperea frontului de la Cotul Donului s-au produs dese incidente între ostaşii germani şi cei români. Adeseori, germanii insultau pe soldaţii români, care ripostau cu toată vehemenţa. În cursul retragerii, germanii refuzau să transporte în autovehiculele lor ostaşii români, chiar dacă erau bolnavi sau răniţi transportabili. Dacă totuşi se agăţau de autovehicul cu intenţia să se urce în el, erau loviţi şi siliţi să coboare, indiferent dacă autovehiculul staţiona sau era în mişcare"* [26].

Gazeta ostăşească „Sentinela"

Victorii pierdute?

Dar care era părerea germanilor? Erich von Manstein a făcut un portret al militarului român, fundamentat pe colaborarea pe care a avut-o pe frontul de Răsărit. *„În ceea ce priveşte armata română, pot spune că avea multe slăbiciuni. Deşi soldatul român – care, de regulă, era la origine ţăran – nu cerea prea mult şi era un luptător capabil şi curajos, posibilităţile de a-l antrena pentru a deveni un luptător independent, care să raţioneze singur în acţiune, erau mult reduse din cauza nivelului scăzut de educaţie a populaţiei din România.*

Mai mult decât orice, armatei române îi lipsea acea legătură strânsă între ofiţeri şi trupe, care era atât de caracteristică pentru armata germană.

Din cauza lipsei experienţei practice de luptă, trupele româneşti nu se puteau ridica la nivelul exigenţelor unui război modern. Aceasta a dus la pierderi inutile de oameni, care, la rândul lor, au dus la scăderea moralului trupei.

Un alt factor negativ care se adaugă celor de mai sus este teama străşnică pe care trupele române o resimţeau faţă de ruşi. În situaţii dificile, această teamă se putea transforma chiar în panică" [27].

Era o diferenţă între discursul oficial şi realitatea frontului. Hitler, de exemplu, îi scria mareşalului Antonescu, imediat după începerea campaniei, despre necesitatea continuării acesteia, amintind de frăţia de arme: *„În convingerea că săptămânile ce urmează ne vor aduce victoria decisivă contra Rusiei Sovietice şi cu aceasta se va înlătura definitiv şi ameninţarea României, rămân în credincioasă camaraderie de arme şi cu salutări cordiale, Al Domniei Voastre, Adolf Hitler"* [28]. Dar, potrivit istoricului german Andreas Hillgruber, *„Hitler a criticat foarte aspru armata română: nimeni să nu-şi facă iluzii asupra aliaţilor. Cu românii nu se poate face nimic. Poate că, în spatele unui obstacol puternic (fluviul), ei ar putea asigura apărarea acolo unde nu se atacă. Antonescu şi-a mărit armata, în loc de a o reduce şi îmbunătăţi. Soarta unor mari unităţi germane nu trebuie să fie dependentă de rezistenţa unităţilor române"* [29].

Polemici ...

Dar nici ruşii nu au stat cu mâinile în sân. Reprezentatul militar al SUA în Comisia Aliată de Control (Sovietică), generalul C.V.R. Schuyler, într-un raport din 25 martie 1945, nota: *„Multe dintre diviziile româneşti sunt într-o situaţie foarte grea. Aceasta datorită lipsei de transport, echipament şi aprovizionare, din care cantităţi mari sunt confiscate de ruşi, deşi erau destinate românilor"* [30].

Amintim aici şi de schimbul de replici dintre şeful Marelui Stat Major, Constantin Sănătescu şi comandantul Frontului 2 Ucrainean, mareşalul Rodion Malinovski, de la începutul anului 1945. Malinovski scria: *„După rapoartele ofiţerilor noştri, care se găsesc în liniile de luptă ale regimentelor şi batalioanelor de puşcaşi, s-a stabilit că: trupele Dvs. se ascund după cutele de teren, în fapt nu înaintează în atac, înşeală pe comandanţii lor mai mari, pe Generali, pe Dvs. şi pe mine, arătând cauza întreruperii înaintării aşteptate prin intensificarea inventată a apărării inamicului, atunci când inamicul este slab în faţa poziţiilor Dvs. şi reacţionează cu foc slab"* [31].

Militari români în Stepa Calmucă (decembrie 1942)

Sănătescu, dorind clarificarea situaţiei, în urma acuzaţiilor că militarii români evită lupta pe front, îi scrie lui Malinovski: *„Referindu-mă la telegrama Excelenţei Voastre din 11 februarie 1945, transmisă prin Domnul General Maior Vorobiev, regret că trupele noastre v-au putut da impresiunea că nu depun suficiente eforturi în luptă, pentru care aţi conchis cu un protest de neexecutarea articolului 1 din Convenţia de Armistiţiu (...). Fac un călduros apel la spiritul de înaltă camaraderie şi de dreptate al Excelenţei Voastre pentru a da dispoziţiuni ca M.U. române să fie ajutate cu aprovizionări din depozitele Armatei Sovietice până la acordarea unor transporturi suficiente ca să le acopere nevoile în hrană şi muniţiuni"* [32].

Comandantul Frontului 2 Ucrainean îi va răspunde sec: *„Răspunsul Domniei Voastre îl iau drept polemică"* [33]. ◆

NOTE

1. Arhivele Naţionale, fond Ministerului Propagandei Naţionale (MPN) – Presa internă, dosar 534/1941, f. 4. Prin raportul Direcţiunii Presei din cadrul MPN, care reglementa activitatea pentru luna iulie 1941, s-a adus în discuţie, prin ordinea de zi, problema normativelor de presă. În epocă, normativele de presă erau acele puncte sau prevederi care trebuiau incluse obligatoriu în ziarele civile şi/sau militare. Ele desemnau, în fapt, comentarii sau articole cu un subiect bine stabilit.
2. „La arme", nr. 4/ 7 octombrie 1944, p. 1. Articolul se intitula *Camaraderia de arme româno-rusă*.
3. „Universul", nr. 166/ 23 iunie 1941, p. 1.
4. Ibidem, nr. 167/ 24 iunie 1941, p. 1.
5. Ibidem, nr. 264/ 29 septembrie 1941.
6. Ibidem, nr. 18/ 20 ianuarie 1943, p. 3.
7. Ibidem, nr. 27/ 29 ianuarie 1943, p. 7.
8. Ibidem, nr. 167/ 24 iunie 1941, p. 1.
9. Ibidem, nr. 291/ 27 octombrie 1944, p. 1.
10. „Victoria", nr. 1/ 1942.
11. „Gazeta militară", nr. 62/ 30 iunie 1941.
12. „Timpul", nr. 2062/ 5 februarie 1943, p. 3.
13. Ibidem, nr. 1461/ 3 iunie 1941, p. 8.
14. „Soldatul", nr. 3/ 3 iulie 1941, p. 1.
15. „Sentinela", nr. 34/ 10 august 1941, p. 1.
16. Ibidem, p. 3.
17. Ibidem, nr. 27/ 22 iunie 1941, p. 13.
18. Ibidem, nr. 4/ 12 ianuarie 1941, p. 6.
19. „Seara populară", serie nouă, nr. 2/ 30 august 1944, p. 1.
20. „Seara", nr. 1983/ 3 iunie 1944, p. 1.
21. *Salut Armatei Roşii*, în „Dreptatea", nr. 5/ 31 august 1944, p. 1.
22. Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului, o decizie controversată (1941)*, Bucureşti, Editura Albatros, 1995, pp. 165-167. Sursa indicată de autori este „Monitorul Oficial", partea I, nr. 143/ 22 iunie 1941, pp. 3584-3585.
23. *Ibidem*, pp. 171-172.
24. Grigore Gafencu, *Jurnal. 1940-1942*, Bucureşti, Editura Globus, 1991, p. 24.
25. Platon Chirnoagă, *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei Sovietice, 22 iunie 1941 – 23 august 1944*, Madrid, Editura *Carpaţi* Traian Popescu, 1965, p. 216.
26. Cristian Troncotă, *Glorie şi tragedii. Momente din istoria serviciilor de informaţii şi contrainformaţii române pe Frontul de Est (1941-1944)*, Bucureşti, Editura Nemira, 2003, p. 98.
27. Erich von Manstein, *Victorii pierdute*, Iaşi, Editura Elit, p. 197.
28. Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond 948, Secţia 3 Operaţii, dosar 2062, f. 21.
29. Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române (1938-1944)*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, p. 167.
30. Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial, 1939-1945*, Bucureşti, Editura ALL, 1999, p. 260.
31. AMR, fond 948, Secţia 3 Operaţii, dosar 2902, f. 215.
32. Ibidem, ff. 228-229.
33. Ibidem, f. 234.

We have to stress: "Shoulder to shoulder"! The Avatars of the "Army Comradeship".

The author runs over the manner in which the Romanian press described German-Romanian "army comradeship" ("esprit de corps"), until 1944, August 23rd, and Soviet-Romanian "army comradeship", after 1944, August 23rd. Changing what it should be changed, the war propaganda used, essentially, the same "stock" of terms and concepts for the purpose of strengthen the believe that the allies, in one context or another, are the best friends or, if need be, army comrade.

Generali români în vizorul Moscovei

Prep. univ. Laurenţiu CONSTANTINIU,
Căpitan dr. Florin ŞPERLEA

Spre sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50 sunt tot mai vizibile eforturile lui Stalin de a nu îngădui în sfera de hegemonie sovietică elaborarea unor căi proprii de edificare a comunismului, întărind controlul asupra ţărilor din „lagărul socialist", mai ales după excomunicarea lui Tito.

Confruntarea previzibilă cu foştii aliaţi din anii celui de-al doilea război mondial, după un prim test reprezentat de criza Berlinului (iunie 1948 – mai 1949), îl determină pe Stalin să acţioneze întocmai ca în anii Marii Terori, ale cărei „beneficii" – căci nimeni nu mai îndrăznea să-i conteste autoritatea – liderul de la Kremlin le simţise din plin în momentele critice din perioada „Operaţiunii Barbarossa". În contextul războiului din Coreea, Stalin a considerat că angajarea SUA în Extremul Orient, într-un război de lungă durată, i-ar permite întărirea poziţiei sale în spaţiul european. La 9 ianuarie 1951, cu prilejul consfătuirii liderilor comunişti din ţările de „democraţie populară", însoţiţi de miniştrii forţelor armate, Stalin analizează situaţia internaţională şi evoluţia conflictului din Coreea, pronunţându-se pentru înarmarea ţărilor din lagărul comunist.

„Ţapii ispăşitori" găsiţi în partidele comuniste din Europa Centrală şi de Sud-Est, la presiunile sau sub îndrumarea directă a Moscovei – Koci Xoxe, László Rajk, Traicio Kostov, Lucreţiu Pătrăşcanu şi Rudolf Slansky[1] – sunt foşti cominternişti, luptători în rezistenţa armată în propriile ţări sau voluntari în războiul civil din Spania. Ei sunt comunişti-model, sunt socotiţi „fidelii fidelilor" şi vor fi ocupat funcţii importante după 1945. S-ar fi

> **„Problema generălimii armatei continuă să rămână ascuţită"**
>
> **Ana Pauker, august 1950**

putut spune, în consecinţă, că dacă până şi aceştia au devenit „agenţi ai imperialiştilor", atunci vigilenţa trebuie considerabil sporită, iar procesele în care sunt implicaţi, dincolo de impactul lor major în interior, nu fac decât să demonstreze, în limbajul epocii, că „imperialismul american" pregăteşte o agresiune împotriva paşnicului „lagăr socialist".

Similitudinile între ceea ce se întâmplă în Uniunea Sovietică în anii 1934/1936-1938 şi 1949-1953 sunt frapante. Numai că ceea ce se petrece în anii Marii Terori în spaţiul Uniunii Sovietice şi în aparatul Kominternului, se extinde, în anii 1949-1953, la scara întregului lagăr sovietic, în cercuri concentrice, ultimul dintre acestea, cel moscovit, constituindu-l aşa-numitul „complot al halatelor albe", al presupuşilor medici evrei asasini, în contextul noii politici antisemite a liderului de la Kremlin*. Procesele din ţările de democraţie populară s-au încadrat în acest amplu scenariu.

Epurările petrecute în rândurile vechilor şi noilor elite militare sunt strâns legate de procesele politice iniţiate în Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria şi, într-o mai mică măsură, în Polonia.

Şi în România se căutau febril posibili conspiratori şi „instrumente ale imperialiştilor". Într-un raport al principalului consilier sovietic pe lângă Marele Stat Major român, generalul K. S. Kolganov, din 22 decembrie 1949 şi supus atenţiei lui Stalin de către S. M. Ştemenko, şeful Marelui Stat Major sovietic, se arăta că „în urma indicaţiilor primite de ministrul Bodnăraş de la conducerea Partidului Muncitoresc s-a pus acum în armată mult mai ascuţit decât înainte problema ridicării vigilenţei politice. Cu acest prilej, ministrul a spus că nu se poate ca în România imperialiştii să nu-şi aibă agentura lor aşa cum au fost trădătorii Rajk şi Traicio Kostov"[2]. Această parte a raportului realizat de generalul Kolganov îl va fi interesat în mod deosebit pe Stalin, întrucât documentul poartă urmele sublinierilor făcute de liderul de la Kremlin. Raportul indică faptul că erau ţinuţi sub supraveghere generalii Boris Holban, Constantin Gh. Popescu, Teclu Iacob, Mihail Lascăr şi Nicolae Cambrea[3], iar la Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului se bănuia

Aici şi în pagina 38, Emil Bodnăraş, ministrul Forţelor Armate, în mijlocul militarilor români şi sovietici, cu prilejul unei aplicaţii (1951)

* Din bogata literatură rusă, consacrată acestei probleme, menţionăm cele mai importante lucrări: G.V. Kostrâcenko, *Tainaia politika Stalina. Vlasti i antisemitizm*, Moscova, Mejdunarodnâe otnoşeniia, 2003; Jores Medvedev, *Stalin i evreiskaia problema*, Moscova, Prava celoveka, 2003; Djonatan Brent, Vladimir Naumov, *Poclednee delo Stalina*, Moscova, Prospekt, 2004.

că există un spion francez. Se aprecia că în generalul Lascăr nu se poate avea încredere, motivul fiind cererea unei hărţi a... Iugoslaviei! De altfel, generalii Lascăr şi Cambrea vor fi îndepărtaţi din armată în 1950, în urma şedinţei Secretariatului CC al PMR din 9 ianuarie 1950. „Toate acestea – arăta Kolganov în raportul său – necesită măsuri hotărâte pentru promovarea oamenilor tineri, capabili şi devotaţi în vederea întăririi cadrelor. Experienţa numirii a doi locotenent-colonei, foşti ofiţeri politici, în funcţiile de comandanţi ai Diviziilor 2 şi 5 Infanterie a dat, în fond, rezultate pozitive. Aceşti locotenent-colonei au lucrat cu mult mai bine decât predecesorii lor generali"[4]. În acelaşi an, au fost trecuţi în rezervă generalii Valter Roman, Boris Holban, Constantin Gh. Popescu, aproape toţi protagoniştii raportului semnat de consilierul sovietic Kolganov!

Interesul lui Stalin faţă de armata română este dovedit şi de alte documente. La 16 iulie 1949, întors de la Moscova, Gheorghiu-Dej îi povesteşte ambasadorului sovietic în România, Serghei I. Kavtaradze, impresiile sale în urma întâlnirii cu Stalin. Nu avem stenogramele acestor discuţii, dar este cert, din relatarea lui Dej, că problemele armatei au stat în atenţia liderului de la Kremlin[5].

România a parcurs, în procesul de transformare şi schimbare a structurii sociale a armatei, etape decisive, de amploare, dar fără convulsii spectaculoase la vârful instituţiei militare. Una dintre explicaţii ar putea fi aceea că România nu a cunoscut procesele politice care s-au petrecut în alte ţări comuniste, iar permanenta înfruntare dintre liderii comunişti români pentru a-şi adjudeca frâiele puterii nu a îngăduit soluţiile tranşante care s-au luat în alte ţări din lagărul sovietic.

Fără îndoială, epurarea vechilor elite şi promoţiile masive de la numeroasele şcoli militare şi politice înfiinţate au fost, şi în România, „motorul" schimbărilor. Generalul sovietic K.S. Kolganov, consilierul sovietic pe lângă Marele Stat Major român, constata că „Secretariatul CC al PMR, ca şi mai înainte, nu se ocupă planificat şi concret de armată. Întreaga activitate se reduce la hotărâri episodice privind nevoile urgente ale armatei, din care cauză nu rareori chiar aceste hotărâri nu sunt fixate în nici un fel de documente"[6].

Generalul Constantin Gh. Popescu

„În armată au început să fie întreprinse o serie de măsuri mai hotărâte, privind înlăturarea cadrelor vechi, care, în marea majoritate a cazurilor, muncesc ineficient, sunt interesate de sabotaje ascunse şi câteodată sunt răuvoitori, iar ei reprezintă o frână în perfecţionarea armatei.

Ilustrarea caracteristică a celor afirmate o reprezintă şeful Marelui Stat Major, Popescu, pe care adjunctul şefului Marelui Stat Major, generalul Teclu, îl caracterizat astfel într-o discuţie cu Ministrul Bodnăraş:

«Generalul Popescu reprezintă un simplu executant şi acela formal. El însuşi nu face nimic, nu ridică nici un fel de probleme, nu se gândeşte la nici o problemă, nu i învaţă pe subalterni, iar funcţia sa se mărgineşte la distribuirea de hârtii executanţilor şi la semnarea documentelor scrise. Cu subalternii este nepoliticos. Îşi însuşeşte cu mari dificultăţi tot ceea ce vine de la sovietici şi, sub diverse pretexte se străduieşte, de fiecare dată, ca fiecare sfat sau propunere să o întâmpine cu contrapropunerile sale, pentru ca în final să rămână *(la tot ceea ce vine de la sovietici – n.n.)* Generalul Popescu este un luptător înverşunat şi, în legătură cu aceasta, el face totul pentru a scăpa de adjunctul său, generalul Roman. Pentru Popescu, numai Ministrul reprezintă autoritate; însă şi aceasta cu rezerve; în ceea priveşte pe adjuncţii Ministrului şi comandanţii de arme, aceştia nu reprezintă pentru el nici o autoritate. Popescu nu se sfătuieşte cu nimeni şi nu ia în considerare pe nimeni, iar în privinţa pregătirii comune a diferitelor documente pentru Ministru nu-i implică şi pe ei (în problema lipsei strânsei cooperări în activitatea Marelui Stat Major şi a altor direcţii centrale, Ministrul, nu de puţine ori, şi-a mărturisit nemulţumirea faţă de Popescu)».

În convorbirile cu Teclu, generalul Popescu i-a spus de câteva ori că, în curând, el va demisiona iar în locul său va rămâne Teclu, mai ales că acesta din urmă, în timpul convorbirii de la Ministru, a adus vorba despre conversaţia care a avut loc între el, Popescu şi Damaceanu (acesta era încă în armata atunci), unde Popescu a mărturisit că el visează la demisie şi că atunci când el va demisiona din armată, abia atunci viaţa lui va începe cu adevărat.

Trebuie adăugat la cele spuse mărturia generalului Roman: «Chiar dacă se admite că generalul Popescu este un om cinstit, lucru de care eu mă îndoiesc, în prezent însă el reprezintă o frână în dezvoltarea armatei»*.

Şi adjunctul Ministrului, generalul Boiţa, se raportează cu mare neîncredere la Popescu.

După ce Bodnăraş mi-a relatat cele spuse mai sus despre Popescu, mi-a comunicat că, deşi e greu, e necesar să se caute un candidat pentru postul de şef al Marelui Stat Major din rândul oamenilor tineri, capabili şi de nădejde, lucru cu care eu m-am declarat de acord. I-am sfătuit ca în raportul de la şedinţa Secretariatului CC**, când va fi vorba despre cadrele vechi, să aducă în calitate de exemplu caracterizarea generalului Popescu".

* Stalin potrivit notei editorilor documentului, a subliniat cele spuse de Valter Roman

** Şedinţa Secretariatului CC al PCR va avea loc la 9 ianuarie 1950

Generalul Iacob Teclu

„În cel priveşte pe însuşi generalul Teclu, el s-a dovedit a fi nu îndeajuns de perseverent şi principial. Îl dă dovada în munca sa de nu puţin formalism. Nu straluceşte prin iniţiativă. A fost un caz când, într-un raport către Ministru, caracterizându-l pe generalul Cambrea drept un om capabil de orice, n-a mai spus nimic despre asta când a fost chemat în faţa comisiei de epurare a partidului. Orizontul operativ al lui Teclu este minim.

Al doilea exemplu, care caracterizează munca vechilor cadre, îl reprezintă istoria cu privire la proiectile şi la muniţia cu melinită. Sunt aproape 1 000.000 de astfel de bucăţi, toate fabricate în 1914, şi sunt dispersate, împreună cu alte tipuri de muniţii, prin toate depozitele. Cum s-a stabilit acum, din octombrie 1948, aceste proiectile sunt

inventariate de către alte persoane. Toţi constată că ele pătrăzesc pe cadou însă până acum nu s-a luat nici un fel de măsuri concrete pentru lichidarea acestui pericol, deşi dacă ar fi să se ia în considerare recomandarea şefului Marelui Stat Major, Popescu de specialitate artilerist, care recomanda «să se întărească controlul şi să se ia sub observare».

Caracteristic este că în octombrie, când Ministrul Bodnăraş s-a dus la şcoala de aspiranţi la unităţi şi le-a adresat pe generalii Popescu şi Teclu dacă sunt multe astfel de proiectile cu melinită, a primit răspunsul «putine (probleme) a apărut pentru ca Bodnăraş a vazut în depozit astfel de proiectile».

În momentul de faţă are loc o investigaţie pentru a afla cum şi de ce proiectilele menţionate nu au fost izolate, ci depozitate prin toate magazinele, însă se pare că acest lucru nu ar fi fost posibil fără o mână dusmană".

Pentru liderii comunişti era mai simplu să caute şi să găsească „ţapi ispăşitori" pentru neîndeplinirea obiectivelor preconizate pentru edificarea noii armate populare, oferind garanţii, totodată, că se vor lua măsurile necesare. Era, evident, mult mai convenabil să se arunce anatema asupra ofiţerilor de carieră promovaţi în funcţii de decizie şi incapabili să se adapteze noilor realităţi (aşa era cazul generalilor Constantin Gh. Popescu, Teclu Iacob, Nicolae Cambrea şi Mihail Lascăr[7]) sau asupra comuniştilor cu state vechi, dar neverificaţi îndeajuns, şi al căror trecut apărea, în condiţiile actuale, compromiţător. Generalului Boris Holban (şeful Direcţiei Cadre), de pildă, i se reproşa că rămăsese în libertate în anii ilegalităţii Partidului Comunist, atunci când cei mai mulţi dintre cei aflaţi în aceeaşi situaţie fuseseră executaţi sau întemniţaţi, ceea ce acum apărea suspect, după cum participarea generalului Mihail Florescu în „Brigăzile internaţionale" (în Spania) şi în Rezistenţa Franceză era privită cu neîncredere, deşi i se oferise un post foarte important – şefia Direcţiei Superioare Politice a Armatei (DSPA). Un motiv similar a stat şi la originea înlăturării generalului Valter Roman din funcţia de locţiitor politic al şefului MStM. În noiembrie 1950, acesta îi adresează, prin intermediul lui Leonte Răutu, o scrisoare lui Gheorghiu-Dej solicitând explicaţii pentru scoaterea din armată şi izolarea politică. „Faptul că trecerea mea la o altă muncă – scrie Valter Roman – a fost efectuată într-un moment când războiul mondial bate la uşă, când este lipsă aşa de mare în cadre militare şi când partidul a trimis şi trimite în armată tovarăşi fără experienţă şi cunoştinţe militare, dar devotaţi (îi avea în vedere, probabil, printre alţii, şi pe Nicolae Ceauşescu şi Leontin Sălăjan, care nu puteau prezenta CV-ul lui, n.n.), m-a făcut să ajung la fel de fel de presupuneri, a făcut ca fragmentarea mea sufletească să ajungă la fel de fel de presupuneri, la disperare. (...) Mulţi, chiar din prietenii mei apropiaţi, au început să mă ocolească, să se uite la mine cu ochi suspecţi"[8]. Valter Roman susţinea, în scrisoarea adresată liderului comunist român, că soţia sa, care participase la luptele din Spania, dar şi copiii săi, dintre care doi se născuseră în Spania, începuseră să simtă efectele acestui boicot.

Ana Pauker îi mărturisea, la 23 august 1950, lui A. Lavrentiev, locţiitorul ministrului de Externe al URSS, aflat la Bucureşti pentru sărbătorirea acestei zile, că „problema generălimii armatei continuă să rămână ascuţită. Muncitorii trimişi pentru muncă în armată nu s-au bucurat de primirea necesară şi unii îşi exprimă nemulţumirea clară faţă de situaţia lor". La rândul lui, Gheorghiu-Dej confirmă: „Problema generalilor din armata română este deosebit de ascuţită şi Biroul Politic intenţionează să se ocupe serios de aceasta"[9].

Pe de altă parte, Gheorghiu-Dej putea oricând arunca întreaga vină

Generalul Mihail Lascăr

„În Generalul Lascăr l-a vizitat pe Ministrul Bodnăraş, pe care l-a rugat, în legătură cu desfiinţarea Inspectoratului General, începând cu 1.1.1950, să îl lase în armată, chiar şi pe post de consilier. Povestindu-mi despre această vizită, Bodnăraş a admis că, atunci când l-a auzit pe Lascăr, a văzut clar în faţa sa un om străin, care, pe parcursul conversaţiei, nu a spus nici o vorbă, nici despre Uniunea Sovietică şi nici despre Armata Sovietică, ci s-a lăudat numai cu meritele sale. La vremea lor, eu v-am informat că Lascăr, în perioada îndeplinirii obligaţiilor de şef al Academiei, a cerut – şi a primit – harta Iugoslaviei (chipurile pentru descrierea unui oarecare exemplu istoric!). Ulterior, a fost descoperită o nouă afacere: generalul Lascăr a avut o întrevedere specială cu comandantul trupelor de grănicери, generalul Comisel, şi, în numele «grijei» pentru paza graniţei cu Iugoslavia, s-a interesat cum a fost completată şi dislocată divizia de graniţă, care se află în această regiune, şi cum era îşi destăşoară activitatea (generalul Comisel l-a informat pe Ministrul de Interne despre această convorbire). În acest fel, se adevereşte faptul că Lascăr a încercat să afle, pentru orice eventualitate, drumul spre Iugoslavia. Acest lucru trebuie explicat prin faptul că el are o conştiinţă nu tocmai curată şi că tot timpul s-a aşteptat ca va fi arestat ca criminal de război"

* Generalul Mihail Lascăr participase în Campania din Est a armatei române în al doilea război mondial, în fruntea unor mari unităţi, până la 22 noiembrie 1942 când este luat prizonier. În aprilie 1945, s-e încredinţează, la Kotovsk, comanda Diviziei de voluntari „Horia, Cloşca şi Crişan".

asupra lui Emil Bodnăraş, ministrul Apărării Naţionale, în timp ce Ana Pauker putea face cu uşurinţă acelaşi lucru în privinţa amănduror, pentru că Dej şi-a păstrat, în permanenţă, printre altele, controlul asupra Ministerului Apărării Naţionale/Forţelor Armate, ori de câte ori s-au împărţit sarcinile în cadrul Biroului Politic[10] sau când prim-vicepreşedintele şi vicepreşedinţii Consiliului de Miniştri şi-au distribuit atribuţiunile privind coordonarea ministerelor[11]. În mod paradoxal, acest echilibru al grupurilor din Partidul Comunist care se înfruntau pentru putere a scutit armata română, în anii transformării sale într-o armată populară, de arestările şi procesele spectaculoase la vârf. De asemenea, rolul şi poziţia lui Emil Bodnăraş, consfinţite de sovietici, ar putea explica atitudinea prevenitoare a lui Gheorghiu-Dej şi Anei Pauker în raport cu ministrul Apărării Naţionale, după cum este de remarcat că nici debarcarea trio-ului Luca-Pauker-Georgescu, în 1952, nu a determinat, în armată, repercusiunile pe care celelalte ţări ale lagărului comunist, în situaţii similare, le cunoşteau sau le cunoscuseră deja. ◆

Emil Bodnăraş, ministrul Forţelor Armate, şi generalul Konstantin Kolganov, consilierul sovietic pe lângă Marele Stat Major

Întărirea „vigilenţei politice“

(...) În urmarea discuţiilor primate de Ministrul Forţelor Armate cu Tovarăşii Gheorghiu-Dej şi Maurer s-au luat măsuri, în armată, mai întâi ca aceasta să fie pusă pe picioare de către conducătorii politici maghiari şi în al doilea rând ca Ministrul Forţelor Armate să aibă mai multă vigilenţă politică. Mai ales ca Ministrul a afirmat că nu se poate conta pe rămânerea pe mai departe în ţară a consilierilor sovietici, dacă aceştia nu vor şti să nu şi fi avut propriile agenturi, de genul tradatorului Traicio Kostov. În legătură cu aceasta, cum a spus Bodnăraş, CC a ordonat ca şeful Direcţiei Cadre (generalul Holban) să fie pus sub o strictă observaţie, deoarece, spre deosebire de majoritatea celor care au lucrat în ilegalitate, fiind fie torturaţi, fie trimişi în închisoare, el, lucrând în perioada când era comunist în ilegalitate, a rămas în libertate. (Trebuie spus că generalul Holban, formal, lucrează fără iniţiativă, şi în munca sa de partid nu manifestă îndeajuns spirit de clasă. Aduc că ei da dovada de o oarecare neîncredere)

Măsuri identice sunt întreprinse şi în legătură cu persoanele care au servit în brigăzile internaţionale şi care s-au întors din Franţa în 1944-1945 (aici este vorba, în special, de şeful Direcţiei Superioare Politice, generalul Florescu).

(...) Multe fapte, care atestă activitatea de sabotaj pe ascuns, au loc şi în armată.

Alături de aceasta, aproape nici o afacere, descoperită de către organele securităţii statului şi legată de spionaj, nu se rezolvă fără ca ofiţerii activi sau de rezerva să nu ia parte. În legătură cu aceasta, Bodnăraş mi-a spus, fără nici o bază, că undeva la Marele Stat Major sau la Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului se află un spion francez. El explică aceasta astfel: nu demult, la Marele Stat Major au fost dezbătute planurile regimului de zboruri în ţara, iar după trei zile ataşatul militar francez, Parizo, deja ştia despre asta. Puţin mai înainte de aceasta, a avut loc o conversaţie cu lucrătorii Marelui Stat Major şi cei ai Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului privind alegerea locului pentru Postul principal al VNOS *(Vozdușnoe Nabliudenia Opoveșcenua i Svuazi/Observare Aeriana, Înștiințare și Legaturi – n n)* în localitatea Breaza, şi la câteva zile după aceasta, Parizo s-a aflat în situaţia «celui care învăţa alpinismul» în împrejurimile Brezei.

Reacţiunea se străduieşte să folosească în scopuri de spionaj nu numai pe vechii ofiţeri, care mai sunt în armată, ci să şi trimită şi propriii agenţi în armată. De exemplu, următorul fapt este caracteristic. Ministrului Bodnăraş i-a sosit o solicitare privind primirea în armată a căpitanului de rezervă Străjescu, care a lucrat la Departamentul legături din cadrul Ministerului Comunicaţiilor. La această solicitare au fost anexate circa 10 caracterizări pozitive, în special şi de la şeful lui Străjescu, bulgar de naţionalitate, însă a cestа *(şeful - n.n.)* este banut de faptul că el reprezintă agentura din România a trădătorului Traicio Kostov. Înainte, în astfel de cazuri, nu se ataşau nici un fel de caracterizări şi, de aceea, obligatoriu trebuia să figureze viza şefului Direcţiei Principale Politice, care, în acest caz, nu era. În trecut, Străjescu a fost social democrat, s-a manifestat activ împotriva comuniştilor, iar după fuziunea partidelor a îmbrăcat – cum s-a exprimat Bodnăraş – pielea de oaie.

În timpul razboiului, Străjescu a lucrat la Postul principal al VNOS din România iar acum sunt date care să ne facă să presupunem că, potrivit obiectivului anglo-americanilor, el trebuie să furnizeze informaţii exacte privind noua locaţie a Postului principal al VNOS (locul încă nu a fost ales) şi despre întregul sistem de apărare antiaeriană al ţării, intrând în armată. Bodnăraş, de comun acord cu organele securităţii statului, şi-a dat acordul ca Străjescu să fie primit în armată, însă nu în Comandamentul Apărării Antiaeriane a Teritoriului, ci în Direcţia Comunicaţii a armatei.

În această afacere, un rol destul de suspect l-a avut nu numai Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, ci şi Direcţia Cadre.

Cele spuse mai sus necesită, fără îndoială, pe lângă o considerabilă sporire a vigilenţei politice, exigenţei şi controlului la toate eşaloanele, măsuri hotărâte în direcţia promovării tinerilor, oamenilor capabili şi devotaţi în vederea împrospătării cadrelor“.

Citatele au fost reproduse după *Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiskih arhivov, 1944-1953 gg* , tom II, *1949-1953*, sub redacţia G.P. Murașko, Moscova, „Sibirskii hronograf“, 1998, pp 288-294.

NOTE

1. Procesul liderului cehoslovac Rudolf Slansky, atent instrumentat de consilierii sovietici supervizaţi de Stalin, este mai degrabă o prelungire, în spiritul politicii antisemite promovate de liderul de la Kremlin, a proceselor începute în anii 1949-1950 cărora le-au căzut victime conducători comunişti cehoslovaci de rang inferior.

2. *Vostocinaia Evropa v dokumentah rossiiskih arhivov. 1944-1953 gg*, tom II, 1949-1953, (în continuare se va cita *Vostocinaia Evropa...*), sub redacţia G. Murașko, Moscova, „Sibirskii hronograf“, 1998, doc. 93, pp. 288-294.

3. Informaţiile despre generalii din armată proveneau din mai multe surse şi sunt interesante prin limbajul utilizat şi felul în care erau redactate. La 22 august 1949, de pildă, un ioctitor politic al unei unităţi din Ministerul Afacerilor Interne informa conducerea DSPA că generalul Nicolae Cambrea, care participase la bilanţul unei aplicaţii, „nu a vorbit nimic despre ştiinţa militară sovietică, despre tovarăşul Stalin şi nici despre PMR. A adus câteva mulţumiri la doi consilieri care se găseau prezenţi (sic!). Atitudinea tov. general Cambrea a lăsat un semn de întrebare, dacă nu s-a izolat de PMR, de marele nostru prieten tov. Stalin şi de Uniunea Sovietică“. AMR, fond microfilme, rola PII 4.2702, c. 580.

4. Pe marginea raportului, cu creionul roşu, Stalin a scris: „Tak“ („Aşa“). *Vostocinaia Evropa...*, doc. 93, p. 292. Potrivit raportului, un număr important de ofiţeri tineri fuseseră promovaţi în Marele Stat Major, în diverse direcţii ale Ministerului, şi, de asemenea, în statele majore ale regiunilor şi unităţilor pentru ocuparea de funcţii în eşalonul secund, pentru ca, ulterior, cei mai capabili dintre ei să fie promovaţi în funcţii înalte. La Academia Militară a fost creat un curs special, cu 40 de oameni din activul de partid, trimişi de CC al PMR, pentru a fi pregătiţi, timp de doi ani, pentru posturile de ofiţeri de stat major şi de comandă la trupă. La 30 decembrie 1949, ziua proclamării Republicii Populare, 25 de oameni urmau să fie numiţi comandanţi de batalioane, iar alţi 60 comandanţi de companii. Aceştia reprezentau, în viziunea generalului sovietic, „candidaţii la promovare, în viitorul apropiat, în funcţii mai înalte“.

5. *Ibidem*, doc. 57, pp. 186-187.

6. *Ibidem*, doc. 93, p. 287.

7. Demersurile erau uşurate şi prin faptul că aceştia se părau între ei. Vezi caracterizările pe care şi le făceau unul altuia. *Ibidem*, p. 290.

8. *România. Viaţa politică în documente. 1950*, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2002, pp. 311-312.

9. *Vostocinaia Evropa...*, doc. 137, pp. 401-403.

10. Şedinţa Biroului Politic din 14 mai 1948 (Dej păstrează controlul asupra întregului Guvern şi asupra Secţiei Militare a CC al PMR), şedinţa Biroului Politic din 29 mai 1952 (Dej păstrează controlul politic asupra Ministerelor Afacerilor Interne şi Forţelor Armate) şi şedinţa Biroului Politic din 26 ianuarie 1953 (Gheorghiu-Dej controlează în continuare, printre altele, cele două ministere). AMR, fond microfilme, rola AS1-400, dosar 47, rola AS1-402, dosar 129, rola AS1-407, dosar 190.

11. Informare a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej către ambasadorul sovietic S.I. Kavtaradze, 20 aprilie 1949, în *Vostocinaia Evropa...*, doc. 29, pp. 78-79.

Romanian Generals are under Moscow Supervision

The Romanian Army is subjected, after 1948, to a severe control exercised by Soviet military counselors, placed in the most important levels. The document presented by the two authors is a report of the first Soviet counselor beside the Romanian General Staff, General Konstantin Kolganov. The account gives us an overall picture about the relationships between the Romanian generals with leadership positions, also about the Romanian Communist Party attitude towards them and the measures taken, in the context of increasing the "vigilance" towards the infiltration of "imperialistic enemy" in the whole Soviet block.

Controverse româno-sovietice

Războiul antihitlerist – subiect de dispută între Bucureşti şi Moscova

Oana Anca OTU

Anul acesta se vor împlini şase decenii de la încheierea celei de a doua conflagraţii mondiale, cel mai amplu şi sângeros conflict militar pe care l-a cunoscut omenirea. Moment de bilanţ şi de retrospectivă, în acelaşi timp.

Participarea României la cel de al doilea război mondial a cuprins, aşa cum se cunoaşte, două mari perioade – Campania din est *(22 iunie 1941 – 23 august 1944), alături de Germania nazistă şi împotriva Uniunii Sovietice;* Campania din vest *(23 august 1944 – 12 mai 1945), împreună cu fostul adversar, Uniunea Sovietică, şi împotriva Germaniei, fostul aliat.*

Până în 1989, Campania din vest *a beneficiat în mod cvasiexclusiv de atenţia istoriografiei române, cei trei ani ai războiului în est fiind aproape excluşi din câmpul cercetării. În acest caz, avem de a face cu o evoluţie interesantă sub raport istoriografic. După intrarea României în sfera de influenţă sovietică, întoarcerea de arme de la 23 august 1944 – realizată de regele Mihai I, armată şi o coaliţie de forţe politice reunite în Blocul Naţional Democrat – şi efortul românesc de război care a urmat au fost trecute în plan secund.*

Timp de aproape un deceniu şi jumătate s-a vorbit şi scris cu insistenţă despre „eliberarea“ României de către Armata Roşie, care a dus greul războiului împotriva Germaniei. De la jumătatea deceniului al şaselea şi, mai ales, după retragerea trupelor sovietice din România (1958), regimul politic de la Bucureşti a promovat o politică de autonomie faţă de Moscova, al cărei apogeu este considerat Declaraţia din aprilie 1964, *denumită, oarecum impropriu, „Declaraţia de independenţă“.*

Procesul de distanţare faţă de Moscova a implicat şi o reconsiderare a concepţiilor dominante până atunci în studierea şi predarea istoriei româneşti şi universale. Între subiectele care au fost supuse revizuirii s-a aflat şi Campania din vest, *cunoscută prin sintagma „războiul antihitlerist“. În esenţă, a fost reevaluată contribuţia românească atât la „întoarcerea de arme“, cât şi operaţiile şi luptele desfăşurate pe teritoriul naţional, în Ungaria, Cehoslovacia şi Austria.*

● Şeful Muzeului Militar Central, colonelul Victor Militaru, un anonim pe aeroportul din Moscova ● „Războiul“... hărţilor, fotografiilor şi albumelor ● Materiale cu „erori“ deloc întâmplătoare ● Când realitatea istorică e, de fapt... politică!

Procesul de revizuire în plan istoriografic a fost însoţit de numeroase dispute purtate în presa cotidiană, revistele de specialitate, în manifestările ştiinţifice desfăşurate în ţară şi în străinătate. Încununarea acestui efort „revizionist“ a fost elaborarea şi publicarea, în 1966, a unei masive lucrări – „România în Războiul Antihitlerist“. Ea a reflectat noua concepţie a regimului de la Bucureşti în privinţa participării României la efortul de război împotriva Germaniei, concepţie care a rămas practic în vigoare până în decembrie 1989.

Desigur, acest proces de reconsiderare a fost, în sine, un fapt pozitiv, deoarece a eliminat multe din tezele şi ideile propagandei sovietice, care mistificau grosolan realitatea istorică. El a fost, însă, limitat şi selectiv, deoarece regimul a impus serioase constrângeri ideologice investigării ştiinţifice. Cu titlu de exemplu, amintim despre teza rolului conducător al partidului, devenită „tabu istoriografic“, care a înlocuit rolul „fratelui mai mare“ de până de atunci. În cele ce urmează, prezentăm un document inedit, care atestă atât procesul de reconsiderare a efortului românesc de război, cât şi amploarea disputelor româno-sovietice pe această temă. ◆

Foto Muzeul Militar Naţional

Colonelul Victor Militaru, şeful Muzeului Militar Central (în mijloc), la o şedinţă de analiză a activităţii instituţiei pe care a condus-o. În pagina 42, al treilea din stânga, colonelul (la vremea aceea) Constantin Olteanu, viitorul ministru al Apărării Naţionale (1980-1985).

MINISTERUL FORŢELOR ARMATE
MINISTRUL
NR. M 01502
Din 16.06.1965

SECRETARIATULUI COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN

În perioada 08-11.05.1965, a avut loc, la Moscova, redeschiderea, într-un nou local, a Muzeului Militar Central al armatei sovietice, la care a participat ca invitat şeful Muzeului Militar Central al Forţelor Armate ale R.P.R., colonelul Militaru Victor.

În urma studierii exponatelor din muzeu s-au constatat următoarele aspecte mai importante referitoare la ţara noastră:

1. În sectoarele care ilustrează lupta pentru apărarea Puterii Sovietice împotriva duşmanilor interni şi a intervenţioniştilor străini, este complet omisă lupta voluntarilor români în cadrul Armatei Roşii. Despre voluntarii cehoslovaci, unguri, chinezi, coreeni sunt expuse fotografii care scot în evidenţă activitatea lor.

2. Prezenţa armatei româno-antonesciene în războiul antisovietic este redată pe hărţi în toate operaţiile la care a participat alături de Armatele 6 şi 8 germano-fasciste.

3. Contribuţia adusă de România la războiul antihitlerist este în cea mai mare parte denaturată în mod intenţionat. Cea mai grosolană încălcare a adevărului istoric se poate vedea în sala intitulată *Eliberarea ţărilor Europei Centrale de sud-est* în care este expusă şi harta *Operaţiile pentru eliberarea României, 20 august-25 octombrie 1944*. Conţinutul titlului hărţii este consecvent susţinut prin materializarea ofensivei continue a armatei sovietice în Moldova, Dobrogea, partea de sud a României, Banat şi Transilvania. Pe acest teritoriu sunt trasate săgeţi care indică direcţiile de acţiune şi sunt trecute aliniamentele atinse de armata sovietică. Acţiunile forţelor insurecţionale şi ale armatei române nu sunt marcate pe această hartă; sunt trecute numai două mici aliniamente în Transilvania (valoarea aproximativă a câte unui regiment), iar săgeţile trasate pe aceste aliniamente arată acţiuni ofensive nereuşite ale unităţilor române.

Foto Muzeul Militar Național

Textul care se află sub această hartă are următorul conţinut:

Operaţiile ofensive pentru eliberarea României au fost încununate printr-un succes deplin al trupelor sovietice care au demonstrat în aceste lupte arta lor militară înaltă. A fost distrusă una dintre cele 4 grupări fasciste ale duşmanului pe frontul sovieto-german „Ucraina de Sud". 18 divizii au fost încercuite şi lichidate. România a ieşit din războiul de partea Germaniei hitleriste şi a început acţiunile militare împotriva trupelor germano-fasciste, împreună cu armata sovietică. Au fost create condiţii favorabile pentru distrugerea trupelor naţionaliste în Iugoslavia, Albania, Grecia şi pentru ieşirea din război a ultimului aliat al Germaniei hitleriste, Ungaria horthystă.

Aceste denaturări ale adevărului istoric privind contribuţia României la războiul antihitlerist au ca scop de a nega rolul poporului român mobilizat şi condus de P.C.R. în eliberarea sa de sub jugul hitlerist şi de a demonstra vizitatorilor muzeului că România a fost eliberată în întregime de armata sovietică. Pentru Bulgaria, Polonia, Iugoslavia se respectă adevărul istoric; cu ajutorul unor hărţi, fotografii şi documente se arată, în mod obiectiv şi elogios, rolul popoarelor respective în eliberarea lor de sub jugul ocupanţilor hitlerişti.

De asemenea, în ceea ce priveşte spaţiul destinat problemelor care privesc Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria sunt deosebiri evidente. Pentru ţările menţionate, mai puţin România, sunt amenajate panouri-vitrină de perete (aproximativ 3x2 m fiecare), vitrine orizontale sub cele de perete, albume mari în care sunt expuse fotografii şi documente. Referitor la România, în această sală sunt expuse următoarele materiale:

• în cadrul unui panou-vitrină de perete este expusă o fotografie de mărime obişnuită cu explicaţia: *Tancuri sovietice şi subunităţi din armata română în marş spre linia frontului*, iar sub fotografie se află textul articolului 3 din Constituţia R.P.R., elaborată în 1952: „Republica Populară Română s-a născut şi s-a întărit ca rezultat al eliberării ţării de către Forţele Armate ale U.R.S.S. de sub jugul fascismului şi de sub dominaţia imperialistă, ca rezultat al doborârii puterii moşierilor şi capitaliştilor de către masele populare de la oraşe şi sate, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea P.C.R";

• pe acelaşi panou este expusă o fotografie a chemării adresate de Armata Roşie către populaţia României eliberată de sub jugul germano-fascist;

• într-un album se află următoarele fotografii: acţiuni ofensive ale armatei sovietice în apropierea Iaşiului; adunare a lucrătorilor politici din Armata 40, închinată problemelor muncii politice de partid în legătură cu ieşirea la graniţa cu România; Batalionul 143 Infanterie Marină sovietic trecând pe străzile Constanţei; semnarea Convenţiei de armistiţiu între puterile aliate, reprezentante de Malinovski – care semnează –, şi România, reprezentată de L. Pătrăşcanu, Dămăceanu, Ştirbei şi Gh. Popp, la Moscova, 12.09.1944.

În muzeu mai există şi alte materiale cu „erori" care se apreciază a nu fi întâmplătoare. Astfel, în sala intitulată *Izgonirea duşmanului de la graniţele U.R.S.S.* există harta *Operaţiile ofensive ale armatei sovietice în 1944*. În afară de aspectele negative arătate la punctul 3, alineatele 1 şi 2, pe această hartă mai apar în plus următoarele: Frontul 3 ucrainean este notat la nord de Dunăre, lăsând impresia că pe teritoriul României au acţionat trupele a două fronturi, iar Armatele 1 şi 4 române sunt notate în Ardeal cu albastru, fără aliniamente, culoare cu care sunt reprezentate armatele hitleriste şi horthyste, deşi iniţialele pentru armatele române sunt aşezate înapoia aliniamentului trupelor sovietice.

Pe aceeaşi hartă, trupele bulgare sunt reprezentate corect cu Armatele 1 şi 2 care au luptat împotriva Germaniei hitleriste. Confuziile despre participarea armatei române la eliberarea patriei noastre sunt sporite şi prin formulările date la legenda hărţii, cum ar fi: „Linia frontului trupelor sovietice şi ale începutului campaniei de vară", trasată pe hartă pe aliniamentul nord Reghin, Reghin, sud Cluj, Salonta, Timişoara, Vidin.

Lipsa aliniamentelor trupelor române, notarea cu albastru a celor două armate române în Ardeal şi formulările date explicaţiilor de la legenda hărţii pot convinge pe vizitatori nu numai că armata română nu a luptat pe teritoriul ţării noastre, ci, mai mult, că ea ar fi fost ostilă armatei sovietice.

În centrul sălii *Izgonirea duşmanului de la graniţele U.R.S.S.* este instalat un panou-fotografic de aproximativ 3x2 m care arată pe grănicerii sovietici fixând semnul de stat la graniţa cu România. Acest panou are următorul text: *Trupele sovietice au ajuns la graniţa cu România. Grănicerii sovietici fixează semnul de stat – 26 martie 1944.*

4. În una din săli, pe o hartă, apar desanţi ai Flotilei Militare sovietice de Dunăre, la Tulcea, pe data de 25.08.1944, şi la Sulina, pe data de 27.08.1944.

Din documentele operative reiese că garnizoana hitleristă din Tulcea a fost lichidată de unităţi ale Diviziei 10 Infanterie română în ziua de 25.08.1944, iar în ziua de 27.08.1944 au intrat în aceste localităţi trupe din unităţi aparţinând Frontului 3 ucrainean.

5. Participarea Armatelor 1 şi 4 române la operaţiile pentru eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei este redată corect, însă nu se arată nici o cifră care să scoată în evidenţă numărul militarilor care au luptat sau efortul economic al României în războiul antihitlerist.

6. O sală a muzeului este destinată reprezentării unor aspecte ale armatelor ţărilor socialiste. Armatele ţărilor membre ale Tratatului de la Varşovia sunt reprezentate egal pe câte un spaţiu destul de mic faţă de dimensiunile muzeului, iar în partea de sus a unui perete, aproape de plafon, sunt dispuse orizontal, în linie, cu flamurile în jos, drapelele de stat la ţărilor socialiste.

7. În aprilie 1960 au fost trimise Muzeului Militar Central al armatei sovietice, la cerere, peste 500 de fotografii şi fototexte, unele documente originale, cărţi, ziare, reviste, drapele, uniforme, armament folosit de ostaşii români şi formaţiunile de luptă patriotice în timpul insurecţiei armate şi în războiul antihitlerist. În aceste materiale au fost cuprinse şi 14 fotografii şi fototexte referitoare la participarea revoluţionarilor români la apărarea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. De asemenea, au fost trimise 150 de fotografii şi fototexte referitoare la acţiunile unităţilor militare şi formaţiunilor de luptă patriotice în timpul insurecţiei armate şi la participarea ostaşilor români la luptele pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei noastre, Ungariei şi Cehoslovaciei.

8. La sosirea cu avionul la Moscova, delegatul român nu a fost aşteptat de nimeni, deşi Secţiei Legături Externe a Ministerului Apărării al U.R.S.S. i se comunicase, de către ataşatul nostru militar, ziua şi ora sosirii.

Militari români, întâmpinaţi cu ospitalitate pe teritoriul Ungariei (1945)

9. Delegatul român, colonel Militaru Victor, nu a avut posibilitatea să comunice observaţiile de mai sus unei persoane competente, deoarece nimeni din Direcţia Superioară Politică a armatei sau alte organe ale Ministerului Apărării al U.R.S.S. nu a stat de vorbă cu şefii muzeelor din celelalte ţări socialiste.

Propun ca un general cu funcţie de răspundere din Ministerul Forţelor Armate ale R.P.R, cu ocazia deplasării în U.R.S.S., să comunice aceste observaţii unei persoane competente din Ministerul Apărării al U.R.S.S. şi să solicite înlocuirea materialelor care denaturează realitatea istorică.

MINISTRUL FORŢELOR ARMATE ALE R.P.R.
General de armată
Leontin Sălăjan

Sursa: Arhivele Naţionale Istorice Centrale, fond CC al PCR, dosar nr. 194/1965.

1965. The Anti-Hitler War - a Dispute Subject between Bucharest and Moscow

The communist regime imposed numerous ideological constrains to scientifically investigation, especially, with regard to sensible subjects concerning the involving of Romania, in the Second World War. The author presents an original document, which certifies both the process of rethinking the Romanian war efforts, after 1944, August 23th, and the ampleness of the Soviet-Romanian dispute on this subject.

Corespondenţa generalului Corneliu Teodorini

Carla DUŢĂ
Muzeul Militar Naţional

În colecţia de scrisori a Muzeului Militar Naţional se păstrează un dosar cu 120 scrisori şi telegrame adresate generalului Corneliu Teodorini, din 1918 până în 1944 (nr. inv. S 479).

Corespondenţa a intrat în patrimoniul Muzeului Militar Naţional în anul 1978, prin achiziţie de la Elena Teodorini, o rudă a generalului. În patrimoniul Muzeului Militar Naţional se mai găsesc şi alte obiecte care au aparţinut generalului Teodorini sau care se referă la el (decoraţii – inclusiv Ordinul „Crucea de Fier" cu frunze de stejar, fotografii, brevete etc.). Multe dintre scrisorile primite de general sunt redactate în limba germană. Majoritatea sunt telegrame de felicitare cu ocazia Anului Nou sau scrisori de felicitare cu ocazia primirii Ordinului „Mihai Viteazul" clasa a III-a şi a Ordinului „Crucea de Fier", cu frunze de stejar, pentru lichidarea capului de pod de la Eltingen. Cu studii iniţiale în Germania (1.10.1912 – 1.11.1916)*, generalul Corneliu Teodorini a fost ofiţer de stat major, fiind absolvent al Şcolii Superioare de Război (arma cavalerie, promoţia 1920-1922). A devenit general de brigadă la 2 octombrie 1943. ◆

* *Anuarul Ofiţerilor Activi*, 1940

Opisul fondului conţinând corespondenţa generalului Corneliu Teodorini

1. Sentinţa civilă nr. 813/12 noiembrie 1920, prin care căpitanul Corneliu Teodorini cere înregistrarea în registrul civil a morţii lt. (r) ing. Ioan Teodorini, în accidentul de la Crasna, din anul 1917 (12 noiembrie 1920).

2. Ausweis pentru Corneliu Teodorini (8 octombrie 1918).

3. Copie a unui ordin de trimitere a lui Corneliu Teodorini în Serbia ca ofiţer informator de legătură (8 aprilie 1920).

4. Ordin de chemare la Marele Stat Major a lui Corneliu Teodorini (9 aprilie 1920).

5. Adresa Societăţii *Mormintele Eroilor* către Direcţiunea cavaleriei prin care se solicită trimiterea unei fotografii a monumentului ridicat lt. (r) ing. Ioan Teodorini (12 noiembrie 1920).

6. Marele Stat Major către Inspectoratul Tehnic al Cavaleriei prin care se comunică ziua în care va avea loc examenul la Şcoala Superioară de Război.

7. Înştiinţare adresată lui C. Teodorini că a fost numit ofiţer de legătură la punctul de vamă din teritoriul ocupat pentru primirea prizonierilor noştri.

8. Înştiinţare că a fost repartizat pentru stagiu pe lângă Marele Stat Major.

9. Înştiinţare de numire ca membru în Comisia pentru elaborarea *Regulamentului de Armament şi Muniţiuni.*

10. Înştiinţarea Şcolii Superioare de Război că a fost numit profesor-ajutor.

11. Cerere prin care este solicitat să trimită subiectele la Şcoala Superioară de Război.

12. Scrisoare de la Băile Olăneşti din partea lt. Aurel Slănescu (5 iunie 1935).

13. Scrisoare către C. Teodorini a unui prieten în legătură cu un concurs hipic.

14. Scrisoare a generalului Georgescu către C. Teodorini (1937).

15. Scrisoare a plutonierului major Nicolae Puşchilă către Teodorini (1938).

16. Lt. col. I. Perja către C. Teodorini (1938).

17. Felicitări din partea col. Postelnicu pentru avansarea în grad.

18. Col. Eftimiu către Teodorini, de la Praga (1938).

19. Scrisoare de la Legaţia Română din Praga din partea col. Eftimiu.

20. Cpt. Găiseanu din Sibiu îl anunţă pe C. Teodorini că îi trimite volumul doi dintr-o lucrare.

21. Generalul Georgescu îi roagă pe Teodorini să se intereseze de raportul cpt. Drăghici pentru a putea ieşi la pensie (Arad, 1938).

22. Generalul Georgescu îi cere ajutorul.

23. Scrisoare de la Revista pentru promovarea sportului ecvestru în România prin care-l roagă să trimită o fotografie (1938).

24. Scrisoare a locotenent-colonelului C. Rădui prin care îi solicită ajutor în rezolvarea unei probleme de naţionalitate (1924).

25. Scrisoare trimisă de subofiţerul Constantin Băiu, secretarul ataşatului militar la Belgrad prin care îl felicită pe Teodorini pentru avansarea la gradul de colonel (1938).

26. Soţii Teodorini sunt invitaţi la Cercul Militar pentru a participa la balul de sâmbătă, 19 februarie 1938.

27. Felicitare de la Divizia 2 Cavalerie Iaşi prin care se menţionează înaintarea în grad.

28. Regimentul Pionieri de Gardă îi invită să ia parte la serbarea patronului regimentului său, la 28 mai 1938.

29. O scrisoare adresată de generalul Constantin Atanasescu lui Teodorini (Cluj, 1938).

30. Scrisoare adresată de lt. col. N. Botescu prin care îl roagă să trimită o telegramă pentru a fi chemat la concursul hipic (Iaşi, 1938).

31. Scrisaore lt. col. Mancaş prin care-l roagă să-l ajute să nu plece din unitatea unde se află (1938).

32. Rugăminte a generalului Zissu prin care îi solicită o copie după inventarierea ce s-a făcut la unitatea pe care o comandă (Iaşi, 1938).

33. Scrisoare a generalului Zadick prin care-l roagă să-l ajute să fie numit într-un post (Cluj, 1938).

34. Scrisoarea lt. Arcanu adresată lui Teodorini (Sinaia, 1938).

35. Scrisoare prin care este rugat să intervină pentru doi ofiţeri să rămână unde au practicat stagiul (Lugoj, 1938).

36. Scrisoarea colonelului Piscunescu prin care îl roagă să intervină pentru aprobarea unei cereri (Târgovişte, 1938).

37. O rugăminte de a ajuta schimbarea unui raport, adresată de un colonel, (Călăraşi, septembrie 1938).

38. Locotenent-colonelul Mancaş, în legătură cu divorţul acestuia.

39. Scrisoare a generalului Cialîk către Teodorini în care solicită detaşarea unui ofiţer la Direcţia de Studii (Sibiu, 1938).

40. Scrisoare a colonelului Manafu prin care îl felicită pentru numirea ca ataşat militar la Paris (Ploieşti, 1938).

41. Telegramă prin care se remarcă amabilitatea ataşaţilor militari Teodorini şi Potopeanu (în limba franceză), Paris, 1938.

42. Scrisoare adresată lui Teodorini de un prieten prin care îi solicită ajutorul.

43. O felicitare cu ocazia Anului Nou (Belgia, ianuarie 1939).

44. Scrisoare de la Şcoala Militară de la Saint Cyr prin care este invitat la un bal anual cu familia.

45. Felicitare cu ocazia Anului Nou (Londra, 1939).

46. Scrisoare a colonelului Teodorini către Comandantul Corpului de Munte din Simferopol, Crimeea (23 februarie 1942).

47. Scrisoare (în limba germană).

48. Scrisoare primită de Teodorini după bătălia de la Sevastopol (în limba germană), iulie 1942.

49. Scrisoare în care primeşte mulţumiri de la un ofiţer german (în limba germană), 1943.

50. Scrisoare (în limba germană), iunie 1943.

51. Scrisoare (în limba germană), 19 iulie 1943.

52. Scrisoare (în limba germană), 28 iulie 1943.

53. Scrisoare (în limba germană), 5 august 1943.

54. Scrisoare (în limba germană), 28 august 1943.

55. Scrisoare (în limba germană), 29 august 1943.

56. Scrisoare (în limba germană), 1 septembrie 1943.

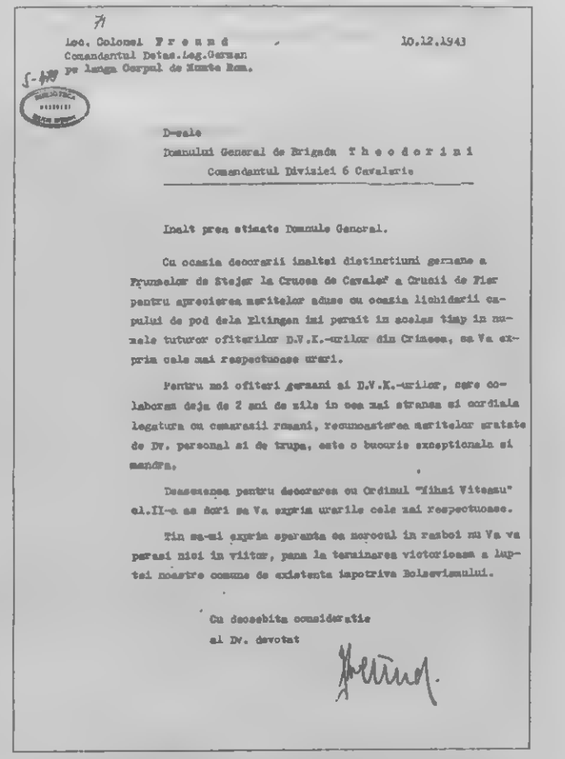

Leg. Colonel F r e u n d — 10.12.1943
Comandantul Detas.Leg.German
pe lângă Corpul de Munte Rom.

D-vale
Domnului General de Brigadă T h e o d o r i n i
Comandantul Diviziei 6 Cavalerie

Inalt prea stimate Domnule General.

Cu ocazia decorarii inaltei distinctiuni germane a Frunzelor de Stejar la Crucea de Cavaler a Crucii de Fier pentru aprecierea meritelor aduse cu ocazia lichidarii capului de pod dela Eltingen imi permit in acelas timp in numele tuturor ofiterilor D.V.K.-urilor din Crimeea, sa Va exprim cele mai respectuoase urari.

Pentru noi ofiteri germani ai D.V.K.-urilor, care colaborem deja de 2 ani de zile in cea mai stransa si cordiala legatura cu camarazii romani, recunoasterea meritelor gratate de Dv. personal si de trupa, este o bucurie exceptionala si mandra.

Deasemenea pentru decorarea cu Ordinul "Mihai Viteazu" cl.II-a ce Va dori sa Va exprim urarile cele mai respectuoase.

Tin sa-mi exprim speranta ca norocul in razboi nu Va va parasi nici in viitor, pana la terminarea victorioasa a luptei noastre comune de existenta impotriva Bolsevismului.

Cu deosebita consideratie
al Dv. devotat

Locotenent-colonelul Freund, comandantul Detaşamentului de Legătură german pe lângă Corpul de Munte român, îl felicită pe generalul de brigadă Corneliu Teodorini cu prilejul decorării (decembrie 1943)

57. Scrisoare (în limba germană), 4 septembrie 1943

58. Scrisoare (în limba germană), 5 septembrie 1943.

59. Scrisoare (în limba germană), Roman, 5 septembrie 1943.

60. Scrisoare (în limba germană), 9 septembrie 1943.

61. Scrisoare de la Hans Jurgens Maertz prin care-i solicită col. Teodorini o fotografie cu autograf (în limba germană), 29 septembrie 1943.

62. Scrisoare (în limba germană), 11 septembrie 1943.

63. Înştiinţare a oficiului poştal pentru remiterea unei corespondenţe.

64. Scrisoare (în limba germană), 24 octombrie 1943.

65. Scrisoare (în limba germană), 17 octombrie 1943.

66. Scrisoare de la Bruno Halm, din Aachen (în limba germană), 8 octombrie 1943.

67. Scrisoare (în limba germană), 25 octombrie 1943.
68. Scrisoare (în limba germană), 21 noiembrie 1943.
69. Scrisoare (în limba germană), 1 decembrie 1943.
70. Scrisoare (în limba germană), 9 decembrie 1943.
71. Scrisoare dactilografiată de la lt. col. Freund, comandantul Detaşamentului de Legătură. German pe lângă Corpul de Munte român, prin care îl felicită pe generalul Teodorini, comandantul Diviziei 6 Cavalerie, cu ocazia primirii decoraţiilor Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a şi a Frunzelor de stejar, fiind cavaler al Ordinului „Crucea de Fier", pentru lichidarea capului de pod de la Eltingen (10 decembrie 1943).
72. Scrisoare (în limba germană), 10 decembrie 1943.
73. Scrisoare (în limba germană), 11 decembrie 1943.
74. Scrisoare de la Brulm (în limba germană), 14 decembrie 1943.
75. Text şi semnături (în limba germană), 8 decembrie 1943
76. Scrisoare a lui Teodorini către Schenk (în limba germană), 28 decembrie 1943.

Colonelul Radu Korne (stânga) şi generalul Corneliu Teodorini (în mijloc), pe front

77. Scrisoare din Munchen de la gl. lt. Gareis către Teodorini (în limba germană), 4 aprilie 1944.
78. Scrisoare de la Müller (în limba germană), 21 mai 1944.
79. Scrisoare de la Helmut Schelm (în limba germană), 6 mai 1944.
80. Scrisoare (în limba germană), 10 mai 1944.
81. Scrisoare de la dr. Kreuzer (în limba germană), 10 mai 1944.
82. Scrisoare de la Helms din Felde (în limba germană), 16 mai 1944.
83. Scrisoare de la von Engelhardt din Felde (în limba germană), 21 iunie 1944.
84. Felicitare de la căpitanul Vlădolanu pentru reuşita unei operaţiuni şi pentru primirea Ordinului „Mihai Viteazul", clasa a II-a.
85. Felicitare de la locotenentul Diaconescu.
86. Felicitare de la generalul Dinopol.
87. Felicitare de la maiorul Victor Dimitrescu din Târgovişte
88. Felicitare de la locotenentul Blătănică.
89. Felicitare de la un prieten, Radu.
90. Felicitare de la colonelul Ghervescu.
91. Felicitare din partea căpitanului Botescu, Corpul 5 Armată, Ploieşti.
92. Felicitare din partea şefului Spitalului Militar, medic locotenent-colonel Doicescu Traian. Generalul Teodorini este felicitat cu ocazia victoriei de la Kerci şi a primirii unor distincţii.
93. Felicitare din partea locotenent-colonelului Paulian.
94. Felicitare din partea comandantului Diviziei 6 Cavalerie, colonelul Gh. Brătianu.
95. Felicitare din partea locotenent-colonelului Toma Zotter, Corp 5 Armată.
96. Felicitare din partea maiorului Tullea Fălcoianu.
97. Felicitare din partea colonelului Hristea (parţial ruptă).
98. Felicitare din partea căpitanului Radu A. Ionescu.
99. Felicitare pentru o distincţie germană şi decoraţia Mihai Viteazul clasa a II-a din partea locotenent-colonelului Romeo Zaharia.
100. Felicitare din partea locotenent-colonelului Cristea.
101. Felicitare din partea colonelului Balaban şi a locotenent-colonelului Christodorescu din Bucureşti.
102. Felicitare din partea locotenent-colonelului Mihai Măinescu din Sibiu.
103. Felicitare din partea medicului locotenent-colonelul dr. Anghelescu, din Bucureşti.
104. Felicitare din partea unui prieten, Lupu Kotaki.
105. Felicitare cu ocazia primirii frunzelor de stejar din partea lt. col. Kovar.
106. Felicitare din partea căpitanului Virgil Paraianu din Bucureşti.
107. Felicitare din partea domnului Lăzăroiu.
108. Felicitare din partea unor prieteni, Haretina şi Alexandru, din Bucureşti.
109. Felicitare din partea locotenent-colonelului Aurel Pleşoianu, din Bucureşti.
110. Felicitare din partea căpitanului Popescu Greaca, Armata 3, dintr-un loc codat „Zimbru".
111. Felicitare din partea lui Ilie Meca, din Bucureşti.
112. Felicitare din locaţia „Zimbru" către locaţia „Trănea" din partea generalului Petre Dumitrescu.
113. Felicitare din locaţia „Furtuna" către „Trăsnea", 9 decembrie 1943.
114. Felicitare din partea generalului Cialîk din locaţia codată „Vulturul", 10 decembrei 1943.
115. Felicitare de la generalul Lăcătuşu, 10 decembrie 1943.
116. Felicitare din partea locotenent-colonelului Zadik.
117. Felicitare din partea comandantului unităţii „Vântul", 11 decembrie 1943.
118. Felicitare din partea unui ofiţer german, Becker (în limba germană).
119. O invitaţie la masă din partea ambasadorului României şi a ministrului Afacerilor Externe, Grigore Gafencu, pentru colonelul Teodorini, 28 aprilie 1939.
120. O invitaţie la masă din partea ataşatului militar al României şi a doamnei Potopeanu, 12 decembrie 1938.

Convocarea arhiviştilor militari

În luna decembrie a anului trecut, Serviciul Arhive şi Documentare Militară a organizat convocarea anuală de pregătire pe linie arhivistică care a avut ca obiective informarea participanţilor cu noile reglementări privind activitatea arhivistică în Armata României, în scopul aplicării corecte şi unitare a acestora, şi de a preciza, detaliat, atribuţiile şi competenţele structurilor şi funcţionarilor de securitate, prevăzute în „I.A.- 98" şi în ordinul M 35 din 28.02.2003, în vederea eficientizării activităţii arhivistice la unităţile militare din zona de responsabilitate.

Au fost prezentate următoarele comunicări:

• *Sistemul Arhivelor Militare Române. Structuri şi responsabilităţi* (colonel dr. Alexandru Oşca);

• *Dispoziţii, ordine, reglementări şi proceduri privind constituirea, evidenţa, inventarierea, selecţionarea şi predarea arhivei la depozitele intermediare. Instrumente pe baza cărora se constituie fondul arhivistic al structurilor militare în anul 2005* (locotenent-colonel Valentin Marin);

• *Prelucrarea arhivistică la nivelul creatorilor primari. Selecţionarea şi eliminarea din fond a arhivei nefolositoare Rolul structurilor/funcţionarilor de securitate cu responsabilităţi în gestionarea arhivei* (Constantina Stoianovici);

• *Proceduri privind scoaterea din evidenţă a unităţilor arhivistice, în diverse situaţii (desfiinţări, contopiri, fuzionări, schimbări de denumiri, transfer al unităţilor militare, solicitări ale Parchetului Militar etc.)* – maior Adrian Datcu:

• *Verificarea anuală a arhivei Baza legală, proceduri şi mod de raportare* (locotenent-colonel Valentin Marin);

• *Schimb de opinii:* Declasificarea arhivei. Proceduri, norme şi obligaţii rezultate din Legea nr. 182/2002, Hotărârea Guvernului nr. 585/2002, Instrucţiunile şi ordinele ministrului Apărării Naţionale.

De asemenea, la această convocare a fost prezentat filmul documentar „Memoria oştirii – Arhivele Militare Române", creaţie recentă a Studioului Cinematografic al Armatei.

Arhivele au devenit, o dată cu trecerea timpului, instituţii tot mai apreciate şi solicitate de societate. Ele conservă informaţie şi utilitate extraordinare, constituind o memorie scrisă, un vast depozit de cunoştinţe la care societatea se poate raporta permanent, în tendinţa ei generală spre progres.

Arhivele, în general, şi arhivele militare, în special, interesează în cel mai înalt grad pe cercetătorii din domeniul ştiinţelor istorice, care, fără acest tezaur de informaţie păstrat în depozitele lor, adunat cu migală, nu ar putea realiza reconstituirile istorice şi nu s-ar putea apropia de realităţile trecutului.

Modificarea legislaţiei actuale, în general, şi în domeniul protecţiei fondului arhivistic al Ministerului Apărării Naţionale, în special, s-a răsfrânt şi asupra actelor normative specifice care reglementează această activitate, astfel că a fost necesară elaborarea unui Ordin al ministrului Apărării Naţionale (M.35/28.02.2003) prin care se stabilesc responsabilităţi concrete, atât în domeniul organizării activităţii de constituire, ordonare, inventariere, evidenţă, folosire şi depozitare a documentaţiei arhivistice, cât şi în domeniul ergonomizării fluxului de predare la depozitele intermediare a arhivei cu termen de păstrare permanent, precum şi a întregii cantităţi de arhivă existentă asupra unei unităţi militare în momentul desfiinţării acesteia. ◆

Locotenent-colonel Valentin MARIN

Expoziţia organizată de Arhivele Militare Române şi Muzeul Militar Naţional, cu prilejul împlinirii a 145 de ani de la crearea Statului Major General

Istoria SMG în documente şi imagini

Cu prilejul împlinirii a 145 de ani de la crearea Statului Major General la 12 noiembrie 1859, Serviciul Arhive şi Documentare Militară (SADM), împreună cu Muzeul Militar Naţional, a organizat o expoziţie cu tema *Capacitatea Ministerului Apărării Naţionale de a relaţiona cu ministerele apărării naţionale aliate 1859-2004*. Expoziţia, întemeiată pe documente obiecte de patrimoniu şi ilustraţii furnizate de SADM, Muzeul Militar Naţional, Statul Major al Forţelor Terestre şi Trustul de Presă al M.Ap.N. s-a bucurat de aprecierea participanţilor, constituind, pe bună dreptate, prin profesionalismul cu care au fost gândite şi constituite panourile şi amenajate vitrinele, un punct de atracţie. Echipa SADM, coordonată de Luminiţa Giurgiu, s-a întrecut pe sine şi a dovedit că păstrătorii documentelor preţioase pentru istoria instituţiilor componente ale sistemului militar pot să le şi prezinte marelui public într-o manieră atractivă şi convingătoare. Cele patru panouri au îmbrăţişat perioada cuprinsă între 1859, momentul debutului edificării organismului militar românesc, şi 2004, momentul în care România a devenit membru cu drepturi depline al Alianţei Nord-Atlantice. Aproape un secol şi jumătate de istorie tumultuoasă cu schimbări adesea spectaculoase, în care Statul Major General, organismul superior de concepţie şi comandă al armatei române, a evoluat continuu prin raportare la contextul internaţional în care România s-a aflat, de-a lungul timpului, în concordanţă cu obiectivele şi orientările politicii sale militare cu necesitatea reconstrucţiei armatei române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar şi după aceea, în funcţie de provocările pe care fiecare conflict militar de amploare europeană sau mondială i le-a aşezat înainte, prin necesitatea însuşirii învăţămintelor produse în teoria şi practica militară universală. ◆

Arhiviştii militari români la *Deutsche Dienststelle (W.A.S.t.)*

În perioada 25-26 octombrie 2004, la sediul Arhivelor Landului Berlin (Germania), s-au desfăşurat lucrările celei de „A 9-a Reuniuni a Istoricilor" cu tema: „Unităţile SS-ului şi particularităţile Wehrmacht-ului" (*Die SS und sondereinheiten der Wehrmacht*).

Reuniunea, organizată de Societatea „Fantom" de pe lângă Arhivele „W.A.S.t." din Germania, s-a bucurat de o largă participare internaţională, fiind rezultatul colaborării dintre „Fantom" şi cele două instituţii arhivistice amintite. Obiectul „reuniunilor istoricilor" constă în promovarea dialogului dintre oamenii de ştiinţă, artiştii, arhiviştii şi persoanele implicate în evenimentele analizate sau preocupate de acestea, precum şi dintre martorii timpului. În cele două zile ale manifestării, au fost prezenţi în sală peste 150 de auditori veniţi din diferite landuri ale Germaniei şi din străinătate.

Organizatorii au avut în vedere dezvoltarea colaborării dintre părţile implicate, reprezentanţii României oferind noi interpretări – în contextul temei şi în lumina unor documente originale, care se păstrează la Arhivele Militare Române – privind înrolarea etnicilor germani din România în unităţile speciale ale Wehrmacht-ului şi SS-ului.

Temele propuse de participanţii români au fost:

1. *Încorporarea voluntară a etnicilor germani din România în unităţi germane. Analiză de caz* (colonel dr. Alexandru Oşca şi Cornel Ţucă).

2. *Înrolarea etnicilor germani din România în unităţi speciale* (locotenent-colonel dr. Cornel Carp şi Iulian Boţoghină).

În deschiderea reuniunii, participanţii au fost salutaţi de dr. Klaus Dettmer (directorul adjunct al Arhivei Landului Berlin), Marlies Wanjura (primarul sectorului *Reinickendorf* din Berlin) şi dr. Urs Veit (directorul „Deutschen Dienststelle", W.A.S.t.).

În prima zi a reuniunii au fost prezentate comunicările: *Detaşamentul Special 1005* (dr. Andrej Angrick, Germania); *Ucrainieni în armata germană* (Lessya Turkewytsch, Ucraina); *Lupte ideologice: războiul din Est şi America de Sud. Poliţia şi Serviciul de Securitate în Italia* (Carol Gentile, Italia);

Günter Czernetzky (Germania, dar originar din România) a oferit spre vizionare filmul documentar *Detaşamentul „Înălţarea" pentru misiuni speciale nr. 800 „Branderburger"*, al cărui regizor şi producător este. În cea de a doua zi, au fost prezentate comunicările *Despre procesele împotriva membrilor SD-ului şi ai detaşamentelor speciale* (Jochen Kuhlmann) şi *Despre fondul „R.S.H.A. – dosare, procese" – Arhiva Landului Berlin* (Bianca Welzing); Ludwig Nortz a vorbit despre volumul cuprinzând

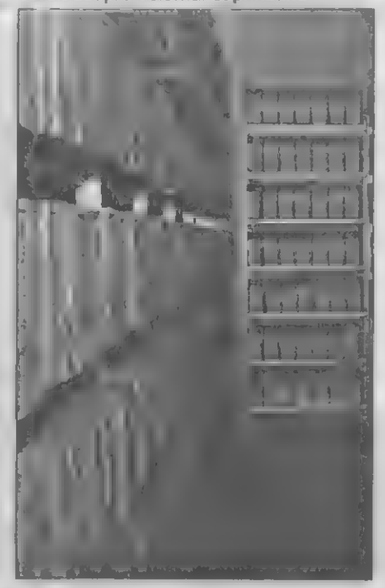

Un depozit al Arhivelor W.A.S.t.

amintirile lui Marcel Elola (Franţa) din prizonieratul german, iar Babette Heusterberg a prezentat participanţilor documente din Arhivele Federale.

Arhiviştii militari români au realizat o prezentare generală a fenomenului înrolării etnicilor germani în armata germană şi au detaliat – printr-o analiză de caz – modalităţile de înscriere în documentele militare române a „mutaţilor de la partida" unor etnici germani în memoriile personale, foile matricole sau registrele control, nominal întocmite şi deţinute de cercurile teritoriale pe raza cărora locuiau sau de unităţile militare române în cadrul cărora au fost înscrişi aceştia în anii 1939-1944.

Intervenţiile, strâns legate de conţinutul comunicărilor, ca şi dezbaterile care au urmat, au reprezentat un util schimb de opinii. Dovada faptului că intervenţiile arhiviştilor militari români s-au bucurat de succes este oferită de numărul luărilor de cuvânt care au urmat. Obiectul intervenţiilor participanţilor a vizat solicitarea de informaţii privind modalităţile de consemnare în Arhivele Militare Române a mutaţiilor de la partida etnicilor germani şi de acces, pentru cercetarea directă de documente, în arhivele româneşti. Dr. Angrick Andrej, Czernetzky Günter şi Ludwig Norz au apreciat în mod deosebit intervenţiile participanţilor români.

Ziua de 27 octombrie 2004 a prilejuit delegaţiei române un necesar schimb de opinii la sediul „Deutschen Dienststelle (W.A.S.t.)" din Berlin. Cu ocazia primirii arhiviştilor militari români la directorul „Arhivelor W.A.S.t.", dl. Urs Veit, locotenent-colonelul dr. Cornel Carp s-a interesat despre modalităţile prin care arhiva germană asigură rezolvarea petiţiilor venite pe linie de contencios administrativ.

Sub ghidajul d-lui Ludwig Norz, au fost vizitate apoi spaţiile de depozitare, biblioteca, sala de studiu şi laboratoarele de restaurare şi conservare a arhivei. Cu această ocazie, arhiviştilor militari români le-au fost prezentate: modul de constituire a arhivei, tipologii de documente şi ordonare a acestora, modalităţi de prelucrare arhivistică şi luare în evidenţă a documentelor gestionate, tehnici de restaurare şi asigurare a unei conservări corespunzătoare a acestora etc. Trebuie să remarc, pe întregul parcurs al vizitei, deschiderea totală de care a dat dovadă partea germană, precum şi informarea asupra existenţei unor categorii de documente care au o legătură directă cu prezenţa română în Germania (voluntari etnici, militari trimişi la specializare, prizonieri etc.) sau cea germană în România.

Participarea la manifestarea din Berlin a arhiviştilor militari români a contribuit la o mai bună cunoaştere de către cei prezenţi a unor aspecte din istoria României şi a însemnat, în acelaşi timp, un util schimb de experienţă în privinţa prelucrării şi conservării materialului arhivistic. ◆

Cornel ŢUCĂ

Arhivele Militare ale Republicii Moldova

La sfârşitul anului trecut, arhiviştii militari români s-au întâlnit, la Chişinău, cu omologii lor din Republica Moldova. Experienţa s-a dovedit interesantă, pentru că până în prezent, legăturile dintre specialiştii în domeniu au fost derulate prin intermediul unor instituţii constituite cu foarte mulţi ani în urmă, la sfârşitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului al XX-lea. Colegii din Ministerul Apărării al Republicii Moldova au avut şansa de a construi o structură pe un teren nou, valorificând experienţa în domeniu, în concordanţă cu cerinţele vremurilor actuale.

Fondul arhivistic al Armatei Republicii Moldova s-a constituit ca parte a apărării integrităţii teritoriale, pentru soluţionarea problemelor militarilor din fosta Armată Sovietică şi ca parte componentă a statului de drept. Instituţia Ministerului Apărării din Republica Moldova a evoluat de la Comisia pentru Probleme Militare, la Departamentul de Stat pentru Probleme Militare, până la actuala structură. Unităţile militare moldovene s-au înfiinţat în baza *Decretului prezidenţial cu privire la declararea drept proprietate de stat a bunurilor materiale ale fostei Armate Sovietice dislocate pe teritoriul republicii* şi a *Convenţiei moldo-ruse cu privire la numărul şi denumirea unităţilor militare ce urmau să treacă sub jurisdicţia Republicii Moldova.*

„Cartea Memoriei" – repertoriul eroilor originari din Republica Moldova, realizat în colaborare cu Arhivele Militare Române

Legislaţia în vigoare vizează atât cadrul general (Constituţia Republicii Moldova, Legile cu privire la apărarea naţională şi la pregătirea cetăţenilor pentru apărarea Patriei, Concepţia cu privire la securitatea naţională şi Doctrina militară), cât şi domeniul arhivistic (Legea privind fondul arhivistic, Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului fondului arhivistic de stat, Indicatorul documentelor-tip şi al termenelor lor de păstrare pentru organele administraţiei publice, instituţiile, organizaţiile şi întreprinderile Republicii Moldova, precum şi Ordinul ministrului apărării de aprobare a Instrucţiunii privind constituirea, evidenţa, păstrarea şi utilizarea documentelor militare.

Album omagial dedicat împlinirii a 10 ani de la crearea Armatei Republicii Moldova

Sistemul arhivelor militare moldovene este format din *Arhiva Ministerului Apărării*, care are ca sarcină constituirea arhivei la nivelului conducerii, Arhiva Armatei Naţionale, gestionând arhiva creată la nivelului unităţilor militare operative, *Departamentul Administrativ Militar*, care are ca atribuţii eliberarea de certificate şi adeverinţe care să ateste vechimea în muncă, precum şi calitatea de veteran din cel de-al doilea război mondial şi din conflictul dintre anii 1991-1992 şi *Arhiva Comisiei Medico-Militare Centrale*.

Arhivele militare moldovene au ca principale atribuţii păstrarea şi evidenţa documentelor, crearea fondurilor de asigurare, elaborarea de metodologii privind constituirea arhivei, întocmirea nomenclatorului dosarelor, a indicatorului termenelor de păstrare şi utilizarea ştiinţifică şi practică a acestora. Cercetătorii militari au acces la documente pentru realizarea unor documentare ordonate, potrivit nivelului de clasificare atribuit, iar cei civili după trecerea a treizeci de ani de la creare şi după declasificarea acestora.

O foarte interesantă activitate de restituire a trecutului se desfăşoară la nivelul Departamentului Administrativ-Militar, care a avut iniţiativa editării „Cărţii Memoriei". Aceasta este un repertoriu al eroilor originari din Republica Moldova, care au făcut suprema jertfă în luptele purtate în timpul celui de-al doilea război mondial, fie că s-au aflat de o parte sau de alta a baricadei. Concepţia lucrării a pornit de la evidenţierea localităţii de origine şi la acest efort uriaş au contribuit atât autorităţile locale, cât şi Arhivele Militare Române şi Arhivele Centrale ale Federaţiei Ruse. Până în prezent au fost editate patru volume, care, prin deosebita generozitate a gazdelor, pot fi consultate şi la cele două săli de studiu ale Arhivelor Militare Române de la Bucureşti şi Piteşti.

Cu ajutorul specialiştilor români au putut fi puşi în drepturi şi ostaşii care au fost înrolaţi în armata română între anii 1940-1945 şi care, mai apoi, au avut domiciliul pe teritoriul actual al Republicii Moldova.

Vizita a prilejuit şi o întâlnire la nivelul conducerii Arhivelor Naţionale ale Republicii Moldova, care au prezentat fondul arhivistic naţional deţinut – câteva dintre cele mai vechi documente datând de la începutul secolului al XV-lea – precum şi publicaţiile de specialitate editate. ◆

Luminiţa GIURGIU

A. Volume de documente

❑ *Prezidium ŢK KPSS, 1954-1964. Cernovâe protokolnâe zapisi zasedanii. Stenogramî (Prezidiul CC al PCUS, 1954-1964. Ciornele proceselor-verbale ale notelor de la şedinţe. Stenograme)*, sub redacţia A.A. Fursenko, tom 1, Moscova, ROSSPEN, 2003, 1343 p.

Din nou, istoricii ruşi au introdus în circuitul ştiinţific un bogat material documentar, care oferă posibilitatea cercetătorilor interesaţi de istoria URSS (şi nu numai) să reconstituie trecutul.

Pentru această ediţie de documente au fost desecretizate ciorne ale proceselor-verbale şi stenogramelor şedinţelor Prezidiului CC al PCUS, multe din ele provenind din „Dosarul special" şi purtând menţiunea „Strict secret".

Documentele incluse în primul volum acoperă perioada 1954-octombrie 1964. Ele ajută la înţelegerea unor probleme referitoare la pregătirea Congresului al XX-lea al PCUS şi a raportului prezentat de N.S. Hruşciov, rolul URSS în Criza Suezului, lupta politică la vârful conducerii sovietice şi înlăturarea de la putere de către N.S. Hruşciov a mareşalului G.K. Jukov (1957), înlăturarea de la putere a lui N.S. Hruşciov (1964), relaţiile cu SUA, problema germană, revoluţia ungară, poziţia sovietică în problema dezarmării, precum şi reforma aparatului de conducere din URSS.

De interes pentru specialiştii români sunt o serie de documente în care sunt dezbătute şi probleme româneşti. Este cazul stenogramei *şedinţei din 10 iunie 1963* (doc. nr. 294, p. 732), când a fost discutată problema vizitei delegaţiei sovietice, condusă de N.S. Hruşciov, în România. Ea a avut loc la 23-24 iunie, iar discuţiile dintre cei doi lideri de partid s-au purtat „într-o atmosferă încordată", ca urmare a divergenţelor dintre cele două conduceri pe marginea poziţiei României în cadrul CAER (p. 1143, nota 3). De asemenea, în *Stenograma şedinţei Prezidiului CC al PCUS, din 19 august 1964, despre vizita lui N.S. Hruşciov într-un şir de regiuni ale URSS* (doc. nr. 314, p. 828) a fost amintită şi „problema transilvană".

Volumul editat de colegii ruşi reprezintă încă o încercare de a face lumină într-o serie de probleme de istorie – am putea afirma, fără să greşim – „comune" celor două ţări.

❑ *Colectivizarea în Teleorman (1943-1962). Rezistenţă şi acceptare forţată*, vol. I-II, Alexandria, Editura Tipoalex, coordonator Constantin Ţânţaru, 244 p. + 15 p. ilustraţii; 281 p. + 18 p. facsimile de documente.

În memoriile sale, Gheorghe Gaston Marin, fost ministru comunist, îi atribuie lui Gheorghe Gheorghiu-Dej următoarea formulă: „De moarte şi de colhoz nu puteţi scăpa". Ea fusese adresată celor reticenţi faţă de procesul de colectivizare.

Cuvintele fostului lider comunist se regăsesc într-o altă formă, dar identice în fond, în documentele incluse în cele două volume: „Eu m-am înscris în gospodărie în anul 1952 (...) fiind forţat şi chemat la Sfat de Preşedinte şi de percepţie şi spunându-mi: «ori treci în gospodărie, chiabure, ori venim împreună cu toţi şi îţi ridicăm tot ce ai şi te mutăm de alci din sat nu ştiu unde»" (doc. nr. 56, p. 128, vol. II). În colecţia de faţă sunt reunite documente dintre cele mai diverse, care ar putea fi folosite de către specialişti pentru scrierea unei istorii a vieţii cotidiene de tipul celei *Montaillou, sat occitan*, a eminentului istoric francez, Emmanuel Le Roy Ladurie. Schimbând ceea ce e de schimbat, putem spune că documentele editate de colectivul de cercetători ai muzeului, sunt o mică „Arhivă a Smolenskului", care conţine mărturii, pe alocuri tragice, despre avatarurile colectivizării în judeţean Teleorman.

❑ Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *Trupele de Securitate (1949-1989)*, studiu introductiv de Florian Banu şi Liviu Ţăranu, Bucureşti, Editura Nemira, 2004, 708 p.

Selecţia documentelor referitoare la trupele de securitate, de-a lungul regimului comunist, a avut în vedere realizarea unei imagini de ansamblu a apariţiei, organizării şi funcţionării acestor trupe, precum şi felul în care s-a modificat rolul acestora în ansamblul instituţiilor militare. Selecţia a fost mai săracă pentru anii 1948-1968, pentru că, ne avertizează autorii, o bună parte a arhivei acestei instituţii a fost distrusă într-un incendiu nimicitor.

În ceea ce ne priveşte, credem că dacă tot au fost aduse în circuitul ştiinţific documente din ultimii ani ai regimului comunist referitoare la trupele de securitate, ar fi fost poate util să fie adăugate, în cazul în care s-au păstrat, şi documente din decembrie 1989. De altfel, selecţia autorilor nu include nici un document din anul de graţie 1989!

B. Enciclopedii, dicţionare, cronologii

❑ Amelia Molea, Maria Gabriela Moraru, *Dicţionar de termeni şi definiţii NATO*, Bucureşti, Editura Academiei Tehnice Militare, 2004, 458 p.

Dicţionarul este o traducere a *Glosarului de termeni şi definiţii NATO*, considerat a fi un instrument de lucru de referinţă pentru uniformizarea terminologiei folosite în cadrul Alianţei Nord-Atlantice. Redactat în limba engleză şi franceză, acesta se află acum la dispoziţia celor interesaţi şi în limba română, iar apariţia sa este cu adevărat lăudabilă. Ar fi fost mai corect însă, din punctul nostru de vedere, datorită faptului că cele două specialiste sunt *doar* traducătoarele acestui dicţionar (cu tot respectul pe care îl datorăm efortului de a transpune în limba română termenii de specialiate), ca numele lor să fie tipărite în interiorul volumului, în pagina de titlu, şi nu pe coperta I, aşa cum a procedat Editura Academiei Tehnice Militare, pentru că se poate crea uşor confuzia că distinsele doamne ar fi înseşi autoarele acestui dicţionar, ceea ce nu este adevărat, deşi cuvântul introductiv este semnat ca atare.

C. Memorii, mărturii, jurnale

❑ Sorin Toma, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist*, Bucureşti, Editura Compania, 2004, 336 p., 2 anexe.

Celebrul autor al articolului *Tudor Arghezi: Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei*, apărut în „Scânteia", în 1948, care l-a scos pe marele poet din rândul oamenilor de litere „admişi" de regimul comunist, dezvăluie astăzi, cu detaşare, că s-a înşelat. Dar nu numai. Numeroase alte mărturii despre culisele puterii, cel puţin atât timp cât Sorin Toma a fost beneficiarul accesului neîngrădit la informaţii nepermise omului de rând, fac din volumul său de amintiri unul de referinţă pentru înţelegerea mecanismelor puterii în primele două decenii de existenţă ale regimului comunist.

D. Istorie militară

❑ Radu R. Florescu, *Generalul Ioan Emanoil Florescu, organizator al armatei române moderne*, Bucureşti, Editura Militară, 2004, 228 p., 8 anexe, 13 ilustraţii.

Lucrarea scrisă de un descendent al generalului, profesorul Radu R. Florescu, aduce în atenţia iubitorilor de istorie personalitatea celui care a fost artizanul armatei române moderne şi, după cum spune şi autorul, „organizatorul victoriei" de la 1877.

Generalul Ioan Emanoil Florescu este, încă, din nefericire, o personalitate a istoriei militare româneşti prea puţin cunoscută publicului larg în raport cu rolul pe care l-a jucat în făurirea României moderne şi această primă monografie, care îi este dedicată, vine să acopere o lacună importantă.

Fiind scrisă de un urmaş al generalului, lucrarea are o discretă notă apologetică, lesne de înţeles. Am întâlnit şi unele inadvertenţe explicabile prin fuga condeiului (spre exemplu, la pagina 135, „marea guvernare conservatoare" este considerată a fi guvernul Lascăr Catargiu din perioada 1891-1895, şi nu cel din 1871-1876, iar la pagina 93 se face referire la mitralierele franceze model 1877, aflate în dotarea armatei române în perioada premergătoare Războiului de Independenţă). *(Lucian Drăghici)*

❑ Mihai Karpov, *Ne leteli nazem samurai*, „Soverşenno sekretno", nr. 12 (187), decembrie 2004, p. 12-13.

Autorul a descoperit întâmplător, printre documentele generalului-locotenent Fedor Bokov, aruncate la gunoi, un amplu raport al colonelului Nikolai Berzarin, comandantul Diviziei 32 Infanterie Saratov, despre luptele cu trupele japoneze, în perioada 5-11 august 1938, în zona lacului Hasan. Toate lucrările sovietice au prezentat această confruntare ca o victorie a Armatei Roşii, care a îndeplinit misiunea de a cuceri colina Zaozernaia, obiect de litigiu între sovietici şi japonezi, la frontiera dintre URSS şi statul Manciukuo, creaţie politico-teritorială a ocupanţilor japonezi.

Raportul publicat (fragmentar) de M. Karpov prezintă amănunţit carenţele de pregătire şi desfăşurare ale acţiunilor, întreprinse de trupele sovietice. Un raport, care, prin sinceritatea lui, îl onorează pe autor şi oferă imaginea adevărată a desfăşurărilor militare din zona lacului Hasan. „Victoria" sovietică a fost plătită cu 729 morţi şi 2.752 răniţi, faţă de 525 morţi şi 913 răniţi ai părţii japoneze.

Dincolo de imaginea proiectată de propaganda oficială, Stalin a evaluat sever prestaţia comandantului forţelor militare sovietice din Orientul Îndepărtat, mareşalul Vasili Bliuher: arestat, el a murit, probabil, în urma torturilor, la 9 noiembrie 1938.

Colonelul Nikolai Berzarin a fost însă norocos. Rămas în Armata Roşie, el s-a distins în Operaţia Iaşi-Chişinău şi, cu gradul de general-colonel, a fost primul comandant sovietic al Berlinului cucerit (1945). A murit, la scurt timp, într-un accident de maşină. Raportul publicat restabileşte adevărul istoric într-un episod prezentat până acum într-un mod denaturat.

✎ **Rubrică realizată de prep. univ. Laurenţiu CONSTANTINIU şi căpitan Florin ŞPERLEA**

Cartea de aliădată

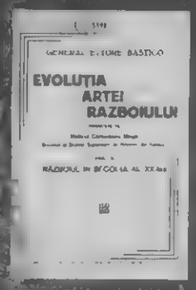

General ETTORE BASTICO, *Evoluţia artei războiului*, traducere de maior Mihail Corbuleanu; 3 vol., Bucureşti, 1933.

Scrisă în perioada interbelică, lucrarea generalului italian Ettore Bastico este mult tributară convingerii înrădăcinate în epocă, potrivit căreia regulile de bază ale războiului ar trebui studiate mai cu seamă începând cu Frederic cel Mare şi Carl von Clausewitz. Aşa se explică de ce, din cele 280 de pagini ale primului volum – care acoperă perioada dintre antichitatea greco-romană şi anul 1870 – abia 30 de pagini sunt dedicate unor personalităţi strălucite ale antichităţii, precum Cezar, Alexandru cel Mare ori Hannibal, sau unui gânditor al evului mediu, de talia lui Niccolo Machiavelli. Cei interesaţi vor găsi alci explicate pe larg principiile fundamentale ale războiului şi doctrinele militare, din cele mai vechi timpuri până la primul război mondial.

Cu bogate şi docte note explicative (adesea, notele de subsol sunt mai generoase decât textul propriu-zis al volumului) cartea generalului italian este una dintre cele mai sintetice lucrări apărute în perioada interbelică referitoare la evoluţia artei războiului. Nici nu şi închipuia Ettore Bastico cât de aproape era de o nouă conflagraţie devastatoare – aşa cum a fost al doilea război mondial – atunci când în finalul celui de-al treilea volum, scria: „Şi în viitor va fi un război (dus) de oameni. Astfel conceput, războiul viitor ni se prezintă nouă ca o crocnire de voinţe puternic pregătite, puternic înarmate şi genial conduse". ◆

Dictatorul şi mareşalii

Noua lucrare a lui Leonid Mlecin, dedicată problemelor de istorie militară sovietică, cuprinde cele mai dificile momente din istoria Armatei Roşii. perioada luptei pentru putere, din anii '20, teribilii, pentru societatea sovietică, ani '30, precum şi perioada *Marelui Război pentru Apărarea Patriei* (aşa cum este denumit în istoriografia sovietică/rusă cel de-al doilea război mondial). Lucrarea pe care o supunem atenţiei specialiştilor români reprezintă continuarea unei alte cărţi a cunoscutului istoric rus.[1]

Documentele nu demult desecretizate şi intrate în circuitul ştiinţific, mărturiile participanţilor la evenimentele din acei ani i-au permis autorului să vadă momentele de cotitură din istoria URSS într-o nouă lumină. Lucrarea, plină de fapte şi noutăţi, oferă răspunsuri la unele întrebări la care istoricii ruşi au propus, până acum, diferite interpretări: Cum s-au făcut carierele atât de strălucitoare în Armata Roşie? Ce s-a aflat la baza conflictului dintre *cekişti* (lucrătorii din Ministerele de Interne, Securităţii Statului şi NKVD/KGB) şi elita militară sovietică? Cât de departe au mers jocurile diplomatice dintre Hitler şi Stalin? S-a pregătit sau nu URSS pentru războiul cu Germania şi de ce Armata Roşie nu a putut da o replică pe măsură Wehrmachtului? În ce moment, după Marea Teroare şi epurarea Armatei Roşii, s-a reuşit refacerea corpului de comandă al Armatei Roşii? De asemenea, autorul înfăţişează pe larg soarta mareşalilor şi a generalilor care s-au aflat în imediata apropiere a lui Stalin: a celor care nu au contat pentru el (Gai, Tuhacevski, Bliuher, Uborevici, Pavlov, Kirponos, Vasilievski, Konev), a preferaţilor săi (Voroşilov, Budionnâi, Timoşenko) şi a celor al căror talent dictatorul sovietic a fost obligat să-l recunoască şi să-l preţuiască (Jukov, Rokossovski, Şapoşnikov). Catastrofa abătută asupra Armatei Roşii în vara anului 1941 rămâne, în continuare, o enigmă pentru istorici. De ce Uniunea Sovietică, cu a sa economie planificată şi militarizată, cu o Armată Roşie uriaşă s-a dovedit a fi nepregătită pentru un război, pe care l-a considerat inevitabil? Cum de trupele germane au ajuns atât de uşor la periferiile Moscovei şi pe Volga, iar victoria obţinută în final de URSS a necesitat un cost uman atât de mare? Ei bine, lucrarea istoricului Leonid Mlecin este o carte – şi nu greşim când afirmăm – despre destinul Armatei Roşii. Despre cum această armată s-a pregătit pentru un război pe care abia că l-a câştigat. Despre comandanţi militari. Despre faptul că unii dintre ei au binemeritat slava veşnică, iar alţii au fost sortiţi blestemului veşnic.

După părerea noastră, orice carte de istorie a Uniunii Sovietice conţine un sâmbure de tragism în ea. Indiferent dacă autorul abordează probleme de istorie politică, economică sau militară sau dacă analizează viaţa cotidiană a omului sovietic, tragismul este prezent. Pentru că istoria URSS este una tragică. Supusă voinţei unui singur om, a trăi în Uniunea Sovietică a acelor vremuri reprezenta o mare artă. Totul era controlat şi planificat. Chiar şi istoria ţării fusese transformată într-un *Curs scurt*, biblia cea de toate zilele a sovieticilor.

Într-o astfel de societate, instituţia armată nu se putea să nu fie afectată. Abia ieşită din focul revoluţiei, Armata Roşie s-a format şi s-a „călit" pe fronturile de luptă ale războiului civil. Criteriul social s-a aflat la baza organizării ei, iar cei cu „origine socială sănătoasă" au fost sortiţi unor cariere spectaculoase. Nu acelaşi lucru s-ar putea afirma despre ofiţerii proveniţi din fosta armată imperială, care, după ce au fost toleraţi o perioadă, în vederea pregătirii unui nou corp ofiţeresc, aveau să fie înghiţiţi de această *miasorubka* (maşină de tocat) a anilor '30, cum sugestiv a denumit Hruşciov acele vremuri.

Leonid MLECIN,
***Iosif Stalin, evo marşalî i generalî (Iosif Stalin, mareşalii şi generalii săi),* Moscova, Ţentrpoligraf, 2004, 815 p.**

La sfârşitul războiului civil, Rusia Sovietică s-a trezit într-o lume ostilă care, în ceea ce priveşte Europa, pentru a se pune la adăpost de contagiunea bolşevică, s-a protejat printr-un cordon sanitar. „Lumea capitalistă" a fost, astfel, percepută ca un adversar permanent, gata oricând să se unească pentru a distruge statul dictaturii proletariatului. A se proteja împotriva „agresiunii capitaliste", a „frontului unit al capitalismului" a devenit, aşadar, obiectivul fundamental al regimului comunist. Stalin însuşi avea, la sfârşitul anilor '30, o astfel de percepţie în legătură cu statele din vecinătatea apropiată: „Polonezii, probabil, vor crea (dacă nu au şi creat) un bloc al statelor baltice (Estonia, Lituania şi Finlanda), având în vedere războiul cu URSS... Imediat cum se va forma acest bloc, vor începe să se lupte (motiv vor găsi)" (p. 42). Mai mult, în opinia adjunctului lui Voroşilov, Iosif Stanislavovici Unşliht, „Anglia şi Franţa încearcă să unească Polonia, România şi republicile baltice împotriva Uniunii Sovietice (...) Să împartă între ele funcţii; să se ajungă la unitatea de acţiune a armatelor română şi poloneză sub supravegherea directă a Statului Major General francez; încheierea unui acord militar între Polonia şi Statul Major General român, care să prevadă o acţiune împotriva noastră" (p. 46). Or, în aceste condiţii, singurul instrument cu care statul sovietic putea face faţă ameninţării capitaliste era armata. Este perioda când se elaborează doctrina militară a URSS, iar dotarea cu armament devine unul din obiectivele principale ale conducerii sovietice. Însă

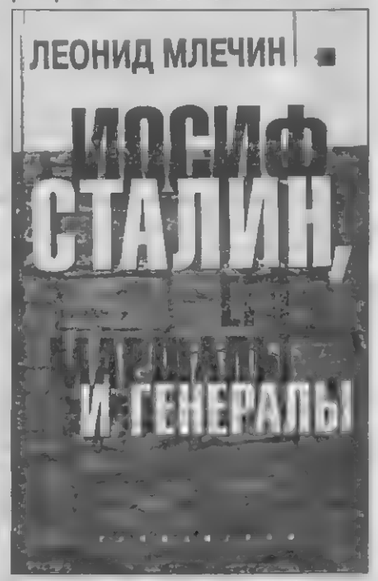

acest program de înzestrare necesita sume de bani uriaşe, pe care statul sovietic, pe fondul desfăşurării celui de-al doilea plan cincinal, nu le avea la dispoziţie. Ele au fost obţinute prin creşterea producţiei de... vodcă! Pare de necrezut, dar vodca, o constantă a istoriei ruse/sovietice, i-a scos pe liderii sovietici din încurcătură, rezolvând o problemă atât de importantă pentru securitatea URSS: „Trebuie, după părerea mea – scria secretarul general – sporită producţia de vodcă. Trebuie lăsată la o parte falsa ruşine şi trecut direct la sporirea maximă a producţiei de vodcă pentru asigurarea reală şi serioasă a securităţii ţării" (p. 42). Banii „de vodcă" au fost folosiţi, în principal, la sporirea efectivelor Armatei Roşii. În 1935, sub arme se aflau 930.000 de militari, în 1938, 1,5 milioane, iar la începutul celui de-al doilea război mondial mai mult de 2 milioane.

Germania, obsesia conducerii sovietice, a avut un rol important în dezvoltarea Armatei Roşii. Lenin, imediat după Revoluţia din 1917, era conştient de slăbiciunea şi înapoierea Rusiei şi nu credea că socialismul poate fi construit în ţara sa dacă

principalele ţări industriale din Europa şi, în primul rând Germania, nu vor fi devenit şi ele comuniste. Graţie Germaniei, Rusia ar fi putut fi scoasă din înapoierea sa. „După mine – îi scria Lenin, la 29 februarie 1922, lui Kamenev – nu numai că trebuie să propovăduim «învaţă de la nemţi oblomovşcină rusă netrebnică!», ci să-i şi luăm ca învăţători pe nemţi" (p. 58). Colaborarea militară secretă sovieto-germană a început încă înainte de semnarea Tratatului de la Rapallo (1922), când, în septembrie 1921, Karl Radek a semnat acordul de creare a „Societăţii pentru dezvoltarea comună a întreprinderilor industriale". Un an mai târziu, Reichswehr-ul a demarat, pe teritoriul URSS, construirea de poligoane de încercare a tehnicii militare, fabrici pentru construcţia de avioane etc. Cu sprijinul firmelor germane, URSS a început să producă avioane, motoare de tanc, muniţie de artilerie, arme chimice. În poligoanele de la Şihanah şi Toşk, trupele germane se antrenau pentru folosirea armamentului chimic, iar din 1929, în cazarmele de lângă Kazani au fost iniţiate cursuri de pregătire comună pentru tanchiştii sovietici şi germani. Printre cei care au supervizat activitatea acestei şcoli de tancuri *ad-hoc* s-a aflat şi Heinz Guderian, viitorul general-colonel şi şef al blindatelor Wehrmachtului, care s-a arătat oripilat de dezordinea care domnea în Rusia. Într-adevăr, mare trebuie să fi fost supărarea celui care avea ordinea şi disciplina în sânge, când a luat contact cu Oblomovul din fiecare soldat sovietic!

Drumurile celor două *state paria* ale sistemului versaillez aveau să se despartă pentru o perioadă de timp. Ele aveau să se reîntretaie, în 1939, de această dată colaborarea lor – care a şocat o întreaga lume – având un caracter oficial. Apropierea de Germania s-a făcut treptat, Stalin neştiind cum să se comporte faţă de inamicul său ideologic (p. 239). În concepţia politică a liderului de la Kremlin, securitatea ţării sale, atât timp cât exista primejdia unei intervenţii a ţărilor „capitaliste", nu putea fi garantată decât prin doi factori: a) constituirea unui brâu de securitate la frontierele URSS şi b) izbucnirea unui război între ţările capitaliste, puse astfel în imposibilitatea de a constitui un front unit antisovietic.

Aceste două elemente s-au găsit reunite, în august 1939, când Stalin s-a aflat în situaţia ideală, recomandată de Bismarck oamenilor politici, „de a avea două fiare pe foc". După cum se ştie, în vara anului 1939, Stalin a primit oferte de colaborare atât din partea anglo-francezior, cât şi din cea a germanilor. În timp ce Londra şi Parisul cereau Moscovei să intre în război împotriva Germaniei, pentru a veni în apărarea Poloniei, fără a-i oferi nimic în schimb, Hitler propunea lui Stalin anexarea unor întinse teritorii pentru a rămâne în afara conflictului[2]. În ajunul convorbirilor sovieto-germane, unul din conducătorii Comitetului Executiv al Comintemului, Dmitrii Zaharovici Manuilski, afirma, în legătură cu situaţia extrem de favorabilă în care se găsea URSS, că: „Acum ei *(Franţa şi Marea Britanie, pe de o parte, şi Germania, pe de alta – n.n.)* au o atât de mare grijă de noi, ca de o logodnică moscovită bogată, căreia i-a sosit vremea (râs în sală). Însă noi ştim preţul frumuseţii noastre (aplauze), iar dacă vom face nunta, atunci o vom face din interes (râs şi aplauze). Eu nu voi afirma, asemenea ziarelor engleze, că acordul dintre Uniunea Sovietică şi Anglia şi Franţa este deja în buzunar. În buzunar poate fi şi ciuciu..." (p. 249). Dictatorul sovietic îşi făcuse deja cunoscută intenţia sa pentru a promova un *Realpolitik* încă din toamna anului 1938, când, văzând că URSS fusese exclusă de la convorbirile care aveau să se încheie cu semnarea Acordului de la München, el avea să declare, la 1 octombrie 1938, în faţa propagandiştilor, întruniţi la Moscova: „Bolşevicii nu sunt pacifiştii, care suspină după pace şi iau armele numai în cazul în care sunt invadaţi. Aceasta nu este adevărat. Sunt cazuri când înşişi bolşevicii vor invada, dacă războiul este echitabil, dacă sunt prielnice condiţiile, dacă situaţia este favorabilă. Ei înşişi vor începe să atace (...), când eşti în haită trebuie să urli ca lupii" (p. 251).

Evident, Stalin a acceptat oferta germană, întrucât ea răspundea celor două obiective ale strategiei sale enunţate mai sus. Dictatorul sovietic ştia că, o dată semnat acordul sovieto-german, Hitler avea să atace Polonia, care beneficia de garanţia anglo-franceză, din 31 martie 1939, ceea ce antrena un conflict militar între Germania şi cele două mari puteri occidentale. În al doilea rând, graţie acordului cu Hitler, Uniunea Sovietică putea să constituie mult râvnitul *glacis strategic* la frontiera sa vestică. Prin protocoalele adiţionale secrete care însoţeau Pactul Molotov–Ribbentrop (23 august 1939) şi Tratatul germano-sovietic de prietenie şi frontieră (28 septembrie 1939), URSS avea să înglobeze în sfera sa de interese Finlanda, ţările baltice (iniţial, Germania păstra pentru ea Lituania, cedată apoi sferei sovietice de interese, în septembrie 1939), o însemnată parte a Poloniei şi Basarabia.

Un episod care ne ajută mai bine să înţelegem personalitatea fostului lider de la Kremlin, şi pe care autorul îl înfăţişează foarte plastic, este foarte sugestiv. Între 24-27 august 1942 (când trupele germane se apropiau de Stalingrad), în patru numere consecutive din „Pravda" a fost tipărită noua piesă, intitulată *Frontul*, a dramaturgului Aleksandr Evdokimovici Korneiciuk. Subiectul piesei era conflictul dintre bătrânul comandant al unui front şi erou al războiului civil, reticent la noutăţile apărute în domeniul ştiinţei militare, generalul-locotenent Gorlov, şi un tânăr general, Ognev, care duce lupta potrivit noilor canoane ale artei militare. Mai mult, tânărul general observă greşelile făcute de mai vârstnicul său coleg, şi, de aceea, propune un plan de operaţii după care avea să fie dusă lupta. Evident, cu succes. Piesa a fost însoţită de un editorial, publicat, la 27 august, în acelaşi ziar, cu titlul *A ucide pe nemţi oriunde!* În editorial, printre altele, era scris: „Dacă noi acum nu vom opri inamicul, atunci el se va deplasa mai departe, iar situaţia ţării noastre va deveni şi mai dificilă. Poporul sovietic resimte, cu durere în suflet, fiecare comunicat privind retragerea unei unităţi sau a alteia ale noastre (...) Iată de ce Patria noastră cu nelinişte cere soldaţilor Armatei Roşii: «Opriţi vrăjmaşul! Nu-i permiteţi să meargă mai departe nici măcar un pas!»". La o zi după ce piesa a fost publicată, mareşalul Timoşenko, fost comisar al poporului pentru Apărare (1940-1941), regăsindu-se în generalul mai în vârstă, i-a scris o telegramă lui Stalin în care-şi exprima dezacordul faţă de publicarea piesei de teatru. Liderul sovietic i-a răspuns, printre altele, că „piesa evidenţiază corect neajunsurile Armatei Roşii şi ar fi incorect să se închidă ochii la asemenea neajunsuri. Trebuie să ai bărbăţia să recunoşti neajunsurile şi să iei măsuri pentru lichidarea lor". Mareşalul Timoşenko nu avea de unde să ştie că Stalin era co-autor al piesei de teatru, dictatorul citind piesa înainte de a fi publicată şi făcând o serie de corecturi. Prin intermediul unuia dintre personaje, Stalin critica vechea generaţie de comandanţi militari sovietici, a căror experienţă se întemeia pe războiul civil (pp. 550-553). Pe de o parte, e de mirare cum un om atât de mediocru, fără o cultură solidă, se amesteca în probleme care mai de care mai variate[3], iar pe de altă parte nu credem că exagerăm când susţinem că Stalin, prin metodele folosite în lupta politică, avea toate calităţile Principelui machiavelian.

Scrisă cu har, beneficiind de un bogat material de arhivă, lucrarea istoricului rus se dovedeşte a fi o lectură pe cât de plăcută, pe atât de instructivă. În ceea ce priveşte ultimul aspect, cititorul familiarizat cu problemele de istorie rusă/sovietică, va înţelege, la sfârşitul lecturii, că cei treizeci de ani de stalinism se dovedesc a fi o moştenire de care Rusia nu se va putea izbăvi vreodată. ◆

Prep. univ.
Laurenţiu CONSTANTINIU

NOTE

1. Leonid Miecin, *Russkaia armiia mejdu Troţkim i Stalinîm*, Moscova, Ţentrpoligraf, 2004, 494 p.

2. Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin România şi Pactul Ribbentrop–Molotov*, Bucureşti, Editura Danubius, 1991, p. 38 şi urm

3. Ne rezumăm a aminti doar disputa pe probleme de lingvistică, de la începutul anilor '50, care i-a oferit lui Stalin prilejul de a publica lucrarea *Marxismul şi problemele lingvisticii*. Pentru detalii privind acest episod, vezi Jores Medvedev, Roy Medvedev, *Neizvestnâi Stalin*, Moscova, Follo, 2002, pp. 272-283

Wehrmachtul în România

Evenimentele anului 1944 reprezintă pentru România momentul de cotitură al secolului al XX-lea. Consecinţele în plan politic, istoric, militar se pot vedea şi astăzi. Istoriografia noastră – indiferent de etape, înainte sau după evenimentele din decembrie 1989 – a abundat în lucrări având drept element central cauzele, faptele şi urmările evenimentelor din vara anului 1944. În marea lor majoritate, aceste studii reflectă o viziune unilaterală asupra problematicii. Autorii străini – câţiva – care au scris despre evoluţia României în cursul anului 1944 au fost puţin mediatizaţi, din varii motive. În consecinţă, orice lucrare care reprezintă o viziune „exterioară" este nu numai binevenită, dar şi necesară, cu

atât mai mult cu cât ea aparţine unui istoric german. De la lucrarea lui Andreas Hillgruber* (care se opreşte înainte de evenimentele din august), opinia publică românească nu a mai beneficiat de contribuţia ştiinţifică germană la înţelegerea şi aprofundarea acestui delicat moment al istoriei noastre

Autorul analizează pe rând cele trei etape ale evoluţiei frontului germano-sovietic, în cursul anului 1944: operaţiile trupelor germano-române în perioada martie – august; debutul ofensivei sovietice, la 23 august, şi impactul evenimentelor din acea zi asupra desfăşurării întregului război; confruntările din lunile septembrie – octombrie 1944 din nord-vestul României, până la evacuarea trupelor germano-ungare de pe teritoriul naţional.

Aplecat în primul rând asupra aspectelor militare, locotenent-colonelul Klaus Schönherr nu uită nici problemele tangenţiale, subliniind că au fost tratate şi unele „aspecte politice şi economice care au influenţat operaţiunile militare". Aşa cum îi stă bine unui reprezentant al şcolii istoriografice germane, autorul a pus la temelia lucrării o solidă investigare a izvoarelor din arhive germane şi române. Bogăţia surselor se reflectă în informaţiile inedite pe care le dezvăluie, în primul rând situaţia Comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi aprecierile acestuia asupra evoluţiei situaţiei interne din România. Anumite aspecte ale evenimentelor din 23 august 1944, desfăşurate la Bucureşti, sunt, poate,

Klaus SCHÖNHERR,
***Luptele Wehrmacht-ului în România. 1944*, traducere de Elena Matei, Bucureşti, Editura Militară, 2004.**

insuficient aprofundate (spre exemplu, autorul afirmă, fără echivoc, că Antonescu şi ministrul său de Externe i-au solicitat regelui o audienţă, deşi opiniile sunt împărţite). Adolf Hitler, autorităţile Reich-ului şi reprezentanţii acestuia la Bucureşti sunt consideraţi factorii responsabili pentru dezastrul armatelor germane în România. „Atât Hitler, cât şi persoane din cercul decizional al naţional-socialismului – arată Schönherr – au pornit în urmărirea himerei potrivit căreia intervenţia armată urma să neutralizeze schimbările politice fără dificultate, pentru ca, în continuare, prin instalarea unui guvern pro-german să se ajungă din nou la acel *status-quo ante*. Şi de data aceasta iluziile politice şi militare ale lui Hitler au fost plătite cu enorme pierderi de vieţi omeneşti şi de materiale". Să nu uităm însă contextul evenimentelor: un grup de armate fără rezerve strategice, cu un aliat puţin dispus să lupte, deşi bătălia era decisivă pentru salvgardarea teritoriului naţional, apoi o puternică ofensivă sovietică, concomitent cu o răsturnare politică în spatele frontului, riscul pierderii unor zăcăminte de petrol şi prăbuşirii întregului front balcanic al Wehrmacht-ului.

Deosebit de interesante sunt aprecierile privitoare la luptele din septembrie – octombrie 1944 şi detaliile operative ale evoluţiei frontului. Klaus Schönherr se dovedeşte un analist militar de mare profunzime, capabil să identifice aspecte şi momente-cheie pentru a le relata apoi succint, chiar şi pe înţelesul unui cititor mai puţin avizat.

Luptele Wehrmacht-ului în România. 1944 va deveni, suntem siguri, o lucrare clasică pentru istoriografia română. Va fi greu de conceput o lucrare ştiinţifică despre 23 august, care să nu cuprindă în bibliografie cartea locotenent-colonelului Klaus Schönherr. Bogăţia de izvoare, meticulozitatea cu care sunt analizate, stilul concis şi obiectiv sunt tot atâtea amănunte care recomandă *Luptele Wehrmacht-ului în România. 1944* atât cititorului avizat, cât şi iubitorului de istorie.

Din nefericire, exemplarului pe care l-am avut la dispoziţie îi lipseau câteva zeci de note din aparatul critic (la Capitolul al III-lea). Dacă se dovedeşte a nu fi o problemă singulară, nu ne rămâne decât să sperăm că Editura Militară va găsi resursele necesare pentru un tiraj ulterior care să remedieze acest neajuns. ◆

Manuel STĂNESCU

* Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile româno-germane 1938-1944*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.

Dicţionarul „conclavului" comunist

Dacă teoria maioresciană a „formelor fără fond" a fost prea des folosită de la Eminescu încoace pentru criticarea instituţiilor democratice româneşti aceasta poate fi folosită cu succes şi pentru a defini rolul Comitetului Central al Partidului Comunist Român în cadrul structurilor puterii politice din România comunistă.

Adoptând modelul leninist al „partidului ca detaşament de avangardă a clasei muncitoare", model definit de revoluţionarul numărul 1 al lumii în celebra lucrare „Ce-i de făcut ?", din 1902, Partidul Comunist Român a fost, aşa cum spunea Mircea Eliade (dar care se referea la Mişcarea Legionară), mai degrabă o sectă (laică, în acest caz) decât un partid politic. Puterea decizională a aparţinut întotdeauna unui cerc restrâns de iniţiaţi, atunci când nu emana direct de la Moscova, rolul Comitetului Central fiind doar de a ilustra teza „centralismului democratic" atât de des invocată de propaganda de partid.

Totuşi, pentru cunoaşterea cât mai profundă a istoriei României postbelice volumul apărut sub auspiciile Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, rezultat al unei cercetări laborioase a unui tânăr, dar merituos colectiv de tineri istorici (Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa), coordonat de Florica Dobre, constituie un instrument de lucru mai mult decât util.

Prin prezentarea biografiilor membrilor C.C. al P.C.R. se poate înţelege mai profund fenomenul transformării P.C.R. dintr-o grupare politică minoră într-un partid-stat – „centru vital al întregii naţiuni" – prin racolarea în rândurile sale a 4 milioane de membri din toate categoriile sociale.

Dacă fişele biografice ale „revoluţionarilor de profesie", gen Ana Pauker, Valter Roman (Ernst Neulander) sau Chivu Stoica, păstrează o undă de romantism al luptei individului împotriva sistemului, în schimb imensa majoritate a membrilor C.C. nu îşi justifică prezenţa acolo decât prin oportunism. Uneori, biografiile „activiştilor de profesie", cei atât de elogiaţi în literatura şi filmele epocii conţin o doză de umor absurd. De exemplu, Emil Bobu, cu 7 clase primare „la bază" după ce absolvise, în 1950, Şcoala Juridică de un an de la Iaşi, este numit, în acelaşi an, consilier principal la Ministerul Justiţiei, ulterior procuror la Parchetul Militar Bucureşti şi, în 1952, procuror la Procuratura Generală a RPR.

După 1960, se observă în componenţa CC afluxul multor „tehnocraţi" – directori de mari întreprinderi sau specialişti în domeniile tehnice – în cazul acestora fiind greu de spus cât a fost oportunism sau doar o simplă formalitate de la care nu s-au putut sustrage.

***Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, coordonator Florica Dobre, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004.**

În ceea ce priveşte intelectualitea de formaţie umanistă se remarcă printre altele absenţa celor mai zgomotoşi corifei ai regimului. Astfel, din generaţia de scriitori afirmaţi în anii 1965- 1975 în locul unui Adrian Păunescu sau C. V. Tudor a fost preferat anodinul Nicolae Dan Fruntelată. O altă dimensiune a relaţiei intelectual – partid este relevată de studiul fişei biografice a eminentului italienist care a fost Alexandru Balaci. Acesta, după cursuri de specializare filologică în Franţa şi Italia, în anii 1937- 1938, şi susţinerea unui doctorat „Magna cum laude", în 1943, absolvă şi Universitatea Serală (sic!) de Marxism-Leninism, în 1951.

Dicţionarul conţine şi multe amănunte interesante, cum ar fi faptul că Ştefan Andrei, ministrul de Externe al „epocii de aur", era de formaţie inginer de construcţii hidraulice, inaugurând astfel tradiţia inginerilor diplomaţi (sau a diplomaţilor ingineri), Nicu Ceauşescu era doctor în fizică (tradiţia familiei!) sau că Valentin Ceauşescu, deşi era membru de partid din 1971, devine membru supleant al CC la 24 noiembrie 1989.

Nu putem încheia aceste rânduri fără a menţiona studiul introductiv alcătuit de Nicoleta Ionescu-Gură, care se constituie într-un adevărat „curs scurt" de istorie a PCR după 1945, foarte util pentru cei mai tineri (şi nu

numai!) nefamiliarizaţi cu încrengătura de structuri a P.C.R. Printre problemele abordate în acest studiu remarcăm o prezentare a sistemului „învăţământului de partid" şi, mai ales, a paradoxalelor „examene de diferenţă" susţinute la începutul anilor '60 de absolvenţii şcolilor superioare de partid (echivalate cu studii universitare), dar care erau nevoiţi acum să obţină diploma de absolvire a liceului, precum şi existenţa a numeroşi doctoranzi-activişti fără studii superioare şi, unii, nici chiar medii. Poate că o astfel de lucrare s-ar putea constitui ca bază a unui curs opţional la nivelul învăţământului liceal pentru ca tânăra generaţie să beneficieze de o mai bună cunoaştere a istoriei contemporane.

Apariţia acestui volum – realizat şi prin colaborarea, uneori sincopată, din varii motive, cu Arhivele Militare Române – reprezintă trecerea într-o nouă etapă, calitativ superioară, a studiului istoriei comunismului în România. ◆

Lucian DRĂGHICI

Indochina, văzută de saint-cyrieni

Lectorului i-a parvenit publicaţia saint-cyrienilor, „Le Casoar" (nr. 173/2004). Revista, aşa cum reiese din titlul ei (*le casoar* ar însemna panaş, fiind vorba de accesoriul care împodobeşte caschetele saint-cyrienilor) şi din caseta redacţională, este editată de elevi şi foştii elevi ai celebrei academii militare franceze şi are o apariţie trimestrială. Din bogatul şi variatul ei conţinut, ne-au reţinut atenţia o serie de articole, reunite într-un dosar intitulat *Indochina: mărturiile saint-cyrienilor*. În cele 27 de pagini ale „dosarului indochinez", există de toate pentru toţi cei interesaţi de acest subiect: de la opinii ale specialiştilor francezi pe această problemă (Christiane d'Ainval, Pierre Pellissier şi Pierre Montagnon) până la mărturii ale participanţilor, precum şi o excelentă bibliografie a problemei, care cuprinde cărţi scrise de autori francezi şi editate în perioada 1955-2003). Un studiu i s-a părut *Lectorului* demn de semnalat cititorului român: *Tortura, caz de conştiinţă: dilema celor două imoralităţi*. Autorul său, Comandantul X, a fost nevoit să-şi păstreze anonimatul datorită punctelor de vedere exprimate şi a statutului de militar încă în activitate. Articolul este cu atât mai actual, cu cât autorul tratează problema torturii în raport cu teroriştii, semnatarul întrebându-se dacă este moral să se utilizeze mijloacele de constrângere în interogarea teroriştilor.

Când „cei mici" scriu (şi fac) istorie

Rămânând tot în zona Hexagonului, *Lectorul* semnalează specialiştilor interesaţi de istoria primului război mondial numărul din noiembrie al revistei „Historia" (nr. 695, Novembre 2004). Dosarul acestui număr de revistă se intitulează *Les Poilus*, după numele dat soldaţilor francezi, participanţi la primul război mondial. Dar *poilu* mai înseamnă, de asemenea, în limba franceză, şi „păros". În franceza veche, acelaşi cuvânt îi desemna pe cei curajoşi şi puternici. De aceea, denumirea dată militarilor francezi reprezintă o asociere între aspectul neîngrijit al soldaţilor din primul război mondial, aşa cum au fost ei imortalizaţi în conştiinţa colectivă, şi forţa acestora, ridicată în slăvi mai ales după 1918. Cea mai importantă piesă a dosarului este – în opinia noastră – mărturia soldatului Gaston Lavy, autorul unui jurnal de război, scris şi ilustrat de el însuşi. În vârstă de 39 de ani şi beneficiind de un real talent de desenator, Gaston Lavy a lăsat o operă unică în cadrul memorialisticii – *cartea de război ilustrată* – un manuscris în paginile căruia, pe lângă informaţia scrisă, găsim mici desene a căror tematică este, evident, războiul. Istoria prezentată de G. Lavy este de o simplitate bulversantă. Autorul, unul din micii actori ai unei mari drame (a participat la bătălia de la Verdun, în 1916), ne oferă astăzi posibilitatea de a studia istoria primei conflagraţii mondiale şi din unghiul de vedere al „celor mici", cum ar fi spus N. Iorga. Demersul său este cu atât mai important, cu cât desenele care însoţesc textul întregesc tabloul unui eveniment care a marcat profund şi ireversibil umanitatea.

Cu Cântec...

În paginile numărului 3 al revistei „Idei în Dialog" (decembrie 2004), Forin Cântec editează un document, necunoscut până acum specialiştilor. Este vorba despre stenograma discuţiei dintre Nicolae Ceauşescu şi Richard Nixon, discuţie purtată cu prilejul vizitei efectuate de preşedintele american în România, la 2-3 august 1969. Citind comentariile făcute de dl. Cântec pe marginea documentului, *Lectorul* a fost surprins să constate că autorul se pronunţă, în ceea ce priveşte „disidenţa" lui Ceauşescu în cadrul fostului lagăr socialist, în totală necunoştinţă de cauză. Bazându-şi argumentaţia pe doar trei lucrări (Lavinia Betea, *Maurer şi lumea de ieri: mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Ed. Fundaţiei Ioan Slavici, 1995; Eadem, *Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Iaşi, Polirom, 2001; Mihai Retegan, *1968, din primăvară până în toamnă*, Bucureşti, RAO, 1998, citată însă după lucrările Laviniei Betea, autorul preferând să nu o parcurgă personal), domnia sa pune la îndoială această disidenţă. Onestitatea profesională ar fi trebuit să-l oblige pe dl. Cântec să consulte şi alte lucrări pentru a vedea dacă această disidenţă a lui N. Ceauşescu a fost una cât se poate de reală. Ea nu a reprezentat, nici pe departe, un joc între Moscova şi Bucureşti cu scopul înşelării Occidentului. Dacă dl. Cântec ar fi consultat măcar lucrările doamnei Héléne Carrere d'Encausse (*Le grand frere*, Paris, Flammarion, 1983), ale lui Joseph F. Harington şi Bruce J. Courtney (*Tweaking the nose of the Russians: Fifty years of American-Romanian relations, 1940-1990*, Boulder, East European Monographs, 1991) sau memoriile lui Henry Kissinger (*White House Years*, vol. 1, Boston-Toronto, Little Brown and Company, 1979), H.R. Halderman (*The Halderman Diaries. Inside the Nixon White House*, New York, G.P. Putnam's Sons, 1998) sau ale fostului ambasador sovietic la Washington, Anatolii Dobrînin (*Sugubo doveritelino. Posol v Vashingtone pri şesti prezidentah SŞA, 1962-1986*, Moscova, „Avtor", 1997) ar fi putut afla mai multe despre disidenţa fostului lider comunist. Pentru o mai bună informare a domniei sale redăm un scurt – şi elocvent, credem noi – fragment din memoriile generalului A.I. Gribkov, fostul şef de Stat Major al forţelor armate reunite ale Pactului de la Varşovia (*Sudiba Varşavskovo dogovora. Vspominaniia, dokumentî, faktî*, Moscova, „Russkaia kniga", 1998): „Cu venirea la putere a lui Ceauşescu, în 1965, politica externă a României a început să se schimbe brusc. După invadarea Cehoslovaciei, în 1968, de către trupele celor cinci armate aliate, conducerea României şi-a schimbat brusc atitudinea faţă de Uniunea Sovietică (...) Treptat, a fost reanalizată *(de către conducerea de la Bucureşti – n.L.)* dislocarea militarilor. Cele mai dotate şi mai pregătite divizii au fost dislocate în apropierea graniţei sovietice lângă aşa-numita «Poartă a Focşanilor», şi în apropiere de graniţa cu Bulgaria (...) Comandantul şi şeful de Stat Major al forţelor reunite ale Pactului nu aveau dreptul, fără permisiunea scrisă din partea autorităţilor române, să aterizeze pe aeroporturile româneşti sau să tranziteze în zbor teritoriul României spre Bulgaria (...) Dacă în documentele care erau adoptate de către conducerea Pactului erau termeni ca «politica agresivă a NATO» sau existau reproşuri la adresa SUA, întotdeauna delegaţia română cerea atenuarea formulărilor (...) Iar vremea a arătat că într-o serie de probleme principiale – relaţiile URSS cu Albania, Iugoslavia, China, invadarea Ungariei, Cehoslovaciei, Afghanistanului – partea română a avut dreptate" (pp. 74-80). Îi sugerăm d-lui Cântec să consulte măcar o parte din literatura de specialitate din Federaţia Rusă. Poate că aşa se va convinge de faptul că disidenţei lui Ceauşescu nu-i sunt necesare ghilimele atunci când se va mai pronunţa despre acest fenomen. Dl. Horia-Roman Patapievici a publicat, în acelaşi număr al revistei, un articol intitulat *Cum polemizăm?*, în care arată – pertinent – incapacitatea intelectualilor români de a purta dezbateri de idei. Spre exemplificarea spuselor sale şi pentru o mai riguroasă şi necesară educare a noastră, autorul reproduce regulile polemicii civilizate, stabilite de Universitatea din Oxford, în anul 1890. Dl. Cântec ne demonstrează că nu cunoaşte aceste reguli, pentru că încă de la începutul articolului său, când vorbeşte despre Silviu Brucan, face referire la trecutul stalinist al acestuia. Fără ca *Lectorul* să fie un admirator al fostului lider comunist, îşi permite să-i atragă atenţia d-lui Cântec că a încălcat regula a 3-a de la Oxford privind polemica civilizată: „Părţile nu au dreptul să aducă în discuţie caracterul, temperamentul sau trecutul adversarului, deoarece acestea nici nu infirmă, nici nu confirmă validitatea ideilor pe care le susţin". Prin maniera de a scrie, dl. Cântec aminteşte de unul dintre personajele unui eseu, semnat de Mihail Ralea şi intitulat *Definiţia omului inteligent*. Îi sugerăm să-l citească, pentru a deprinde maniera în care se poartă o polemică de idei! Mai multă onestitate profesională, domnule Cântec! ◆

✎ LECTOR

Prietenul din ceruri. Şi de lângă noi ...

La 20 ianuarie 2005, s-au împlinit cinci ani de la incredibila dispariţie dintre noi a lui Mircea Chiriţoiu, fost istoric – prin vocaţie – de la Arhivele Militare Române. Şi, o spun aici cu toată sinceritatea, unul dintre cei mai entuziaşti şi dezinteresaţi sprijinitori ai revistei „Dosarele Istoriei", pe care am înfiinţat-o în august 1996 şi la care Mircea Chiriţoiu a colaborat, cu o impetuozitate şi, în egală măsură, cu o seriozitate cum rar mi-au fost dat să cunosc, colaborare care a durat până când stăpânul nostru ceresc a hotărât să-l strămute în cealaltă lume...

De altfel, cunoştinţa (rapid devenită prietenia) noastră se leagă direct de publicaţia amintită. Habar n-aveam, în septembrie 1996, cine este Mircea Chiriţoiu. Mentorul şi sfătuitorul meu, Florin Constantiniu (aceluia care, îndrăznesc să afirm că i-am fost coleg la Institutul de Istorie „N. Iorga", în perioada noiembrie 1984 – mai 1990, legătura noastră sufletească şi profesională fiind însă de dată mai veche, de prin 1979), mi-a vorbit, primul, de Mircea Chiriţoiu, elogiindu-i calităţile de investigator al istoriei contemporane şi, mai ales, generozitatea-i ieşită din comun în a oferi şi altora comori arhivistice. „Este omul ideal – a ţinut să-mi precizeze actualul membru corespondent al Academiei Române – pentru revista noastră. Trebuie să-l întâlneşti şi să stabiliţi, voi doi, o colaborare de lungă durată, benefică publicaţiei". Recomandare mai mult decât suficientă. Aşa am ajuns, într-o călduroasă zi din septembrie 1996 (moment de care, şi azi, facem, dl Constantiniu şi cu mine, mare haz, la mijloc fiind un episod – care nu interesează în economia rândurilor de faţă – legat de un banal pahar cu apă, cerut de mine gazdei, pahar ce nu mai venea!), acasă la Mircea Chiriţoiu, la doi paşi de kilometrul zero al Capitalei. A fost – dacă îmi veţi îngădui – dragoste la prima vedere. Şi începutul unei prietenii curmate, tragic, doar de moartea „mareşalului" (aşa l-a botezat profesorul Gh. Buzatu, conducătorul tezei sale de doctorat, rămasă, din nefericire, nefinalizată, dedicată raporturilor româno–iugoslave la începuturile Războiului Rece; după câte ştiu astăzi,"profesorul Buzatu se îngrijeşte, acum, de tipărirea acelor părţi din proiectata teză de doctorat pe care Mircea Chiriţoiu a apucat să le definitiveze; va fi, cu siguranţă, o contribuţie majoră la istoriografia unei teme în a cărei cercetare nu s-au înhămat mulţi).

*Din septembrie 1996 şi până în decembrie 1999, Mircea Chiriţoiu mi-a fost mult mai mult decât un colaborator. Mi-a fost prieten. Şi încă unul de soi. L-am iubit pentru că era un om plin de viaţă, vulcanic, amator de o vorbă de duh, nu mai puţin de o masă bună şi de un pahar de vin sau de o ţuică de-a lui, gorjenească. Marea, mistuitoarea lui pasiune erau însă cărţile de istorie. Apariţiile de ultimă oră şi „vechiturile", căutate şi pescuite de el cu toptanul cam de la toţi anticarii din Bucureşti. Anticarii erau marii lui prieteni, aveau – ei şi el – o legătură care depăşea cu mult banala relaţie vânzător–cumpărător. Mi-e greu să explic alchimia cu pricina, dar cine l-a cunoscut îndeaproape pe Mircea Chiriţoiu şi cine are acelaşi „microb" în sânge ştie prea bine la ce mă refer. Ca să nu mai întind vorba, vreau să spun că dovada cea mai concludentă în susţinerea celor de mai sus este biblioteca personală pe care „mareşalul" şi-a strâns-o acasă, sufocând pur şi simplu spaţiul (destul de generos) al locuinţei familiei sale, cu unele dintre cele mai rarisime ediţii, pe care alţii n-ar fi dat doi bani. Aşa bibliotecă personală, mărturisesc, nu prea am văzut! Cea a „mareşalului" a rămas – risc aprecierea – o instituţie în sine. Cât a trăit proprietarul ei – care era în stare să pună în joc orice sumă de bani pentru a-şi procura nu ştiu ce tipăritură pe care alţii, în altă parte, inclusiv la institute specializate, s-au grăbit să le arunce la gunoi, după decembrie '89, considerându-le, inexplicabil şi condamnabil, „maculatură"(!) –, biblioteca din blocul de lângă Biserica Sf. Gheorghe a fost la îndemâna prietenilor şi colegilor lui Mircea Chiriţoiu. Unii s-au înfruptat copios din ea, ba chiar au şi uitat să restituie cărţile împrumutate. Nu-i nimic, este darul postum al lui Mircea Chiriţoiu! De acolo de unde este, din ceruri, „mareşalul", dragul nostru „mareşal", e mulţumit – sunt convins! – că eforturile sale bibliofile n-au fost zadarnice. Căci el a fost un **generos** şi o inimă mare. Atât de mare, încât, la un moment dat, n-a mai putut s-o încapă.*

Somn uşor, prietene! Sus, acolo, nu eşti chiar singur. Noi, cei de la „Dosarele Istoriei", te însoţim cu gândurile noastre cele mai pioase. Câtă vreme noi trăim, tu trăieşti cu noi şi prin noi. Dumnezeu să te odihnească! ◆

✎ **Mircea SUCIU**
Redactor-şef „Dosarele Istoriei"

In memoriam VALERIU FLORIN DOBRINESCU

La începutul lunii noiembrie 2004, a avut loc, la Piteşti, primul simpozion dedicat memoriei fondatorului revistei „Document", prof. univ. dr Valeriu Florin Dobrinescu.

Au fost prezenţi numeroşi specialişti din întreaga ţară, colegi, foşti studenţi şi doctoranzi ai regretatului istoric şi profesor Valeriu Florin Dobrinescu, dar şi un public numeros compus mai ales din tineri, ceea ce reflectă o atitudine pozitivă a noilor generaţii faţă de trecutul istoric al României.

Organizatorii – Universitatea din Craiova, prin Facultatea de Istorie, Consiliul Judeţean Argeş şi Centrul pentru Studierea şi Păstrarea Arhivelor Militare Istorice „General Radu R. Rosetti" – au contribuit la buna desfăşurare a manifestării care a inclus, printre altele, lansarea unui volum de studii („Societate şi istorie") în memoria profesorului Valeriu Florin Dobrinescu, inaugurarea şi sfinţirea unui monument la locul de veci din cimitirul din Piteşti unde odihneşte distinsul istoric, precum şi acordarea unui premiu unui tânăr împătimit de domeniul patronat de muza Clio – premiu ce poartă numele celui omagiat – care a revenit, în anul 2004, lui Narcis Gherghina, de la Centrul pentru Studierea şi Păstrarea Arhivelor Militare Istorice „General Radu R. Rosetti". ◆

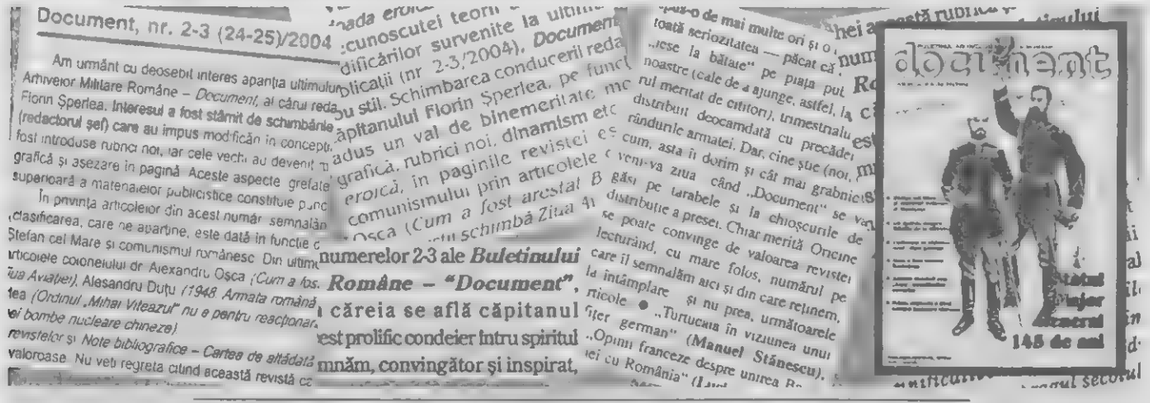
Document, nr. 2-3 (24-25)/2004

numerelor 2-3 ale *Buletinului* **Române – "Document"**, **cărei se află căpitanul**

document

Politeţe şi înalt profesionalism

Activitatea arhiviştilor militari continuă să fie apreciată. Una dintre mărturiile care atestă sprijinul de care s-au bucurat petenţii care s-au adresat Arhivelor Militare Române, pentru rezolvarea unei cereri, pentru obţinerea unor acte sau a unor documente, este aceea a domnului dr. Harry Hafner, ale cărui calde aprecieri ne onorează. În scrisoarea pe care i-a adresat-o şefului Arhivelor Militare Române, colonelul dr. Alexandru Oşca, domnia sa scrie:

„Având în vedere politeţea dumneavoastră deosebită, ca şi înaltul profesionalism de care aţi dat dovadă în scurtul contact pe care l-am avut prin telefon, nu pot uita să vă mulţumesc din nou.

Când am fost în România, în cursul acestei veri (2004, n.n.), la un tratament la Mangalia, şi trecând prin Bucureşti am putut ridica dovada care a fost pregătită de unitatea pe care cu adevărată cinste şi onoare o conduceţi.

Aş fi dorit să vă cunosc personal, să am şi eu ocazia să strâng mâna unui om corect, integru, la care unde stă cuvântul acolo este şi fapta.

Ce m-aţi sfătuit să fac, atunci când v-am contactat din New York, folosind admirabilul website pe care unitatea în fruntea căreia sunteţi îl are, totul a mers ceasornic.

D-na Luminiţa Giurgiu a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru ca totul să poată fi rezolvat în timpul scurt, de circa trei zile cât am fost în capitală. Nici doamna Giurgiu nu mi-a dat posibilitatea să o cunosc şi să-i mulţumesc personal.

Prin urmare, singura cale care mi-a rămas este aceea a scrisului şi îmi face plăcere să o fac".

Vă mulţumim pentru aprecieri, domnule Hafner!

Aprecieri pentru revista „Document"

Este rândul nostru să mulţumim colegilor de la revistele „Dosarele istoriei" (redactor-şef Mircea Suciu), „Gândirea militară românească" (Alina Ungheanu), „Spirit militar modern" (locotenent Dan Scutaru), „Viaţa militară" (redactor-şef maior Dan Gîju), de la redacţiile militare de televiziune („Pro patria", căpitanul Constantin Spînu) şi radio („Ora armatei", locotenent-comandor Alexandru Leaua) şi emisiunea „Dilemele istoriei" (TVR Cultural, realizator Ileana Puzdreac), care au semnalat în publicaţiile şi emisiunile amintite apariţia numărului 2-3/2004 al revistei „Document", într-o nouă formulă grafică şi cu rubrici noi. Din multitudinea semnalărilor, mă voi opri asupra celei a d-lui Mircea Suciu, redactor-şef al revistei „Dosarele istoriei": „Cu cel mai recent număr al său (an VII, nr. 2-3/24-25, 2004), revista *«Document. Buletinul Arhivelor Militare Române»* (director fondator: regretatul prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu) păşeşte într-o nouă zodie. Şi, ne grăbim să adăugăm – felicitându-i din capul locului, sincer şi cu admiraţie, pe colegii noştri, istorici şi editori de cea mai bună calitate –, o zodie dintre cele mai promiţătoare.

Am apreciat şi «vechea» serie a periodicului şi asta pentru varii şi temeinice motive: abundenţă de documente, româneşti şi străine, susceptibile a completa sau a lămuri aspecte mai mult sau mai puţin elucidate/controversate ale istoriei noastre moderne şi contemporane; analize şi comentarii pertinente, limbaj elevat, dar adaptat unor cercuri cât mai largi de cititori iubitori de istorie; ilustraţie adecvată, ţinută grafică atractivă. Noua «serie» preia ce a fost mai bun din concepţia şi înfăţişarea revistei aşa cum o ştiam până acum, adăugând parcă acel ceva de care avea nevoie pentru a fi şi mai interesantă".

(Căpitan Florin Şperlea) ◆

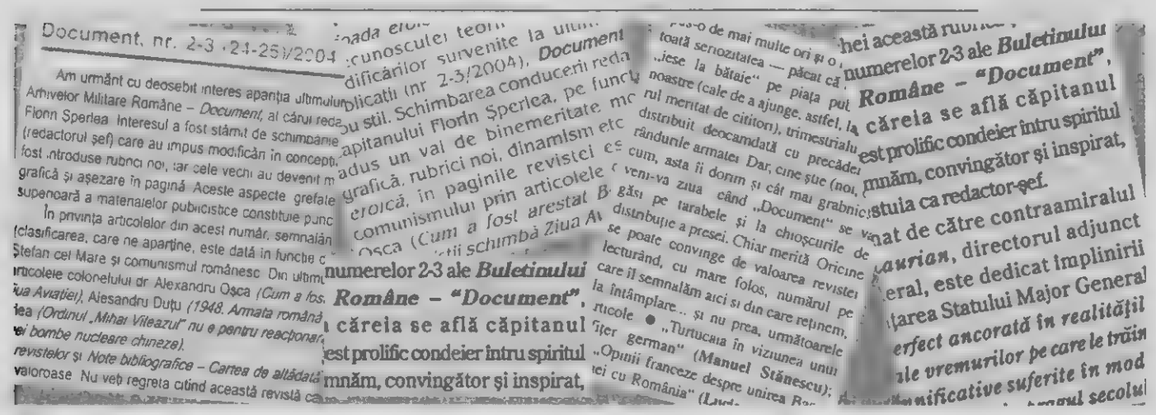
Document, nr. 2-3 (24-25)/2004

numerelor 2-3 ale *Buletinului* **Române – "Document"**, **cărei se află căpitanul**

Sumarul sumarelor

nr. 1-26/1998-2004

Editoriale

Argument de general de divizie Ion Gâdiuţă 1/1998
25 Octombrie. Ziua Armatei Române de general de brigadă (r) prof.univ.dr. Nicolae Ciobanu 3-4 21-22)/2003
Statul Major General – 145 de ani de contraamiral de flotilă dr. Eugen Laurian 2-3(24-25)/2004

Istorie medie

Vlad Ţepeş Dracula, un maestru al războiului psihologic de locotenent-colonel dr. Mircea Dogaru 1/1998
Războiul din umbră la originea defăimării lui Vlad Ţepeş de locotenent-colonel dr Mircea Dogaru 3(7)/1999
Prezenţe româneşti pe Muntele Athos de Vasilica Manea 3-4 (21-22)/2003
Contextul politic internaţional al domniei lui Ştefan cel Mare de dr Eugen Denize 2-3(24-25)/2004
Ştefan cel Mare şi sistemul defensiv al Moldovei de dr Sergiu Iosipescu 2-3(24-25)/2004
Ştefan cel Mare şi Muntele Athos de Constantina Stoianovici 2-3(24-25)/2004
Însemnările unui ofiţer otoman despre Bătălia de la Stănileşti (1711) de dr Adrian Tertecel 2-3(24-25)/2004

Istorie modernă

Paradă la Iaşi de Vasilica Manea 4/1998
Gafă militară şi scandal public. Costanglia de Gheorghe Dobrescu 3(7)/1999
Corpul 4 Armată de Nineta Nicolae 4(8)/1999
Ofiţeri români în războiul american de secesiune de Vasilica Manea 1(23)/2004
Un raport francez despre armata română din timpul lui Cuza de Lucian Drăghici 4 (26)/2004
Ofiţeri români la studii în străinătate de Manuel Stănescu 4 (26)/2004

Al doilea război balcanic

Pe cerul Balcanilor de maior Mihai Macuc, Valeriu Avram 2(6)/1999
Armata română şi prizonierii bulgari. 1913 de Iulian Boţoghină 3(7)/1999
Îţi scriu carte din Balcani de maior Călin Hentea 1(9)/2000

Istorie contemporană

Relaţii germano-române. 1890 – 1944 de Klaus Schönherr (Germania) 3(11)/2000
O prezenţă insolită pe câmpul de luptă – motocicleta de Adrian Ştefănescu 1(13)/2001
Românii din afara hotarelor de prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea 1(13)/2001
Despre românii din afara hotarului statului român (2) de prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea 2-4(14-16)/2001
Problema optanţilor basarabeni şi bucovineni de Mihail Onciu 2-4(14-16)/2001
Problema optanţilor basarabeni şi bucovineni (2) de Mihail Onciu 1(19)/2003
Consideraţii privind participarea aviaţiei militare române la cele două conflagraţii mondiale de general de flotilă aeriană dr. Mihail Orzeaţă 2 (18)/2002
Asociaţia de prietenie a foştilor membri ai misiunilor franceze în România, „POFTIM", în documente diplomatice franceze de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 2 (18)/2002
Corespondenţi de război englezi, 1911 de Lenuţa Nicolescu 2(20)/2003
Armata României în misiuni internaţionale de locotenent-colonel Călin Hentea 1(23)/2004

a. Primul război mondial

Primul pas spre Marea Unire de maior Vasile Popa 4/1998
1916. Miza României în jocurile Aliaţilor de maior Vasile Popa 1(5)/1999
Acţiunea militară şi Marea Unire de colonel dr. Teofil Oroian 1(5)/1999
Români şi francezi pe frontul din Moldova de colonel Gheorghe Nicolescu 2(6)/1999
Românii la Budapesta. 1919 de Adrian Pandea 2(6)/1999
Români şi francezi pe cerul patriei. 1916-1918 de prof. univ. dr. Ion Pătroiu, colonel Gheorghe Nicolescu 3(7)/1999
România şi Marele Război de maior Vasile Popa 4(8)/1999
O armă subtilă – propaganda de Adrian Pandea 2(10)/2000
Ipoteze de război de general de corp de armată Tiberiu Costache 3(11)/2000
Misiunea Beleaev de maior Vasile Popa 3(11)/2000
Mărturii peste timp de colonel Gheorghe Nicolescu 4(12)/2000
Angajamente uitate de maior Vasile Popa 4(12)/2000
Misiunea generalului Coandă de locotenent-colonel Vasile Popa 1(13)/2001
Acum ori niciodată! de locotenent-colonel dr Vasile Popa 2-4(14-16)/2001
Ofiţerii englezi implicaţi în evenimentele de la Hotin din ianuarie 1919 de colonel prof. univ. dr Ion Giurcă 2-4(14-16)/2001
Prizonieri români în lagărele din Siberia de locotenent-colonel dr. Cornel Carp, Cornel Ţucă 1(19)/2003
Comisia militară română din Siberia repatriază 3-4 (21-22)/2003
Legiunea de voluntari români ardeleni şi bucovineni de Cornel Ţucă, maior Doru Ungureanu
Comisia Militară Română din Siberia repatriază prizonierii de război (2) de Cornel Ţucă 1(23)/2004
1917. Kremlin. Tezaurul român sub paza bolşevicilor de Carla Duţă 3-4(21-22)/2003
Aviatori români în şcolile franceze (1917-1918) de Lenuţa Nicolescu 1(23)/2004
Turtucaia în viziunea unui ofiţer german de Manuel Stănescu 2-3(24-25)/2004
Opinii franceze despre unirea Basarabiei cu România de Lucian Drăghici 2-3(24-25)/2004
Escadra de Dunăre în acţiune de locotenent-colonel Valentin Marin 1(23)/2004
Organizarea drumului comercial pe Dunăre de dr. Manfred Kehrig (Germania) 1(23)/2004
Misiuni militare străine la Marele Cartier General român de colonel dr. Vasile Popa 4(26)/2004

b. Perioada interbelică

Transilvania şi Armata de colonel Alexandru Manafu 4/1998
Moruzov şi tentaţia puterii de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 1/1998
Suflete în uniformă de colonel dr. Dumitru Dobre, Lenuţa Nicolescu 1/1998
Înainte de furtună. Regele Carol al II-lea în Polonia de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 2-3/1998
Legionarii la putere de Dana Beldiman 2-3/1998
România şi criza de la München de Hugh Ragsdale (S.U.A.) 4/1998
Negocieri paralele de colonel Alexandru Oşca 4/1998
Agresiune împotriva României Mari. Tatar-Bunar de locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 1(5)/1999
Antanta Balcanică în pragul colapsului de colonel Alexandru Oşca 1(5)/1999
Intendenţa în acţiune. Pregătiri de război de Alexandru Manafu 1(5)/1999
„Mircea" de Cornel Ţucă 2(6)/1999
Mişcarea legionară şi Armata de Dana Beldiman 2(6)/1999
Franţa şi Pactul sovieto-german din 23 august 1939 de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu, colonel Alexandru Oşca 2(6)/1999
Contractul petrol de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 3(7)/1999
Raportul Antonescu de colonel dr. Dumitru Dobre 3(7)/1999
Basarabia 1920. Soldat al României Mari de Mihaela Pralea 4(8)/1999
Război corupţiei de Adrian Pandea 4(8)/1999
Cazul Tuhacevski de Maior Cezar Mâţă 4(8)/1999
Istorie şi decizie militară de general de divizie dr. Cornel Paraniac 1(9)/2000
Istoria în cărţi poştale de maior Călin Hentea 2(10)/2000
Galeria monştrilor de Gheorghe Buzatu, Eftimie Ardeleanu 3(11)/2000
Siberia, ultima escală de Vasilica Manea, Cornel Ţucă 4(12)/2000
Şocul reformei de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 4(12)/2000
Drama cehoslovacă de colonel Alexandru Oşca 4(12)/2000
Modelul strategic românesc interbelic de colonel Vasile Enache 1(17)/2002
Chestiunea prizonierilor de război. Interpelări parlamentare, 1920 de maior Petrişor Florea, Iulian Stelian Boţoghină 1(17)/2002
Misiune în America. 1917-1918 de locotenent-colonel Vasile Popa 1(17)/2002
Corpul Voluntarilor Ardeleni şi Bucovineni. 1917-1918 de Cornel Ţucă 1(17)/2002
Gestionarea crizelor în Balcani în perioada interbelică de colonel dr. Alexandru Oşca 2 (18)/2002
Apărarea graniţei de est. 1937 de locotenent-colonel Valentin Marin, maior Petrişor Florea 2 (18)/2002
Generalul Victor Pétin – despre reforma agrară din 1921 de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 1(19)/2003
Interferenţe culturale româno-americane în perioada interbelică de Oana Panait 1(19)/2003
„Roşu, galben şi albastru..." sub cenzură de colonel dr. Petre Otu 2(20)/2003
Un raport al Legaţiei României la Atena, privind participarea Greciei la Înţelegerea Balcanică de Radu Tudorancea 1(23)/2004
1925. Basarabia – un incident mai puţin cunoscut de locotenent-colonel dr. Cornel Carp, Iulian Stelian Boţoghină 1(23)/2004
Militarii români la Jocurile Interaliate de la Paris – 1919 de Lucian Drăghici

Cum a fost arestat Bodnăraş de colonel dr. Alexandru Oşca 2-3(24-25)/2004
Înfruntarea mareşalilor de Laurenţiu Constantiniu 4(26)/2004
Dobrogea, un „măr al discordiei"? de dr. Nicolina Ursu 4(26)/2004
Marele Stat major şi normalizarea relaţiilor cu URSS de locotenent-colonel dr. Cornel Carp, Vasilica Manea

c. Al doilea război mondial

Misiunea colonelului Crowne de Dana Beldiman 1/1998
Aliaţii şi petrolul – un obiectiv prioritar: Ploieştii de prof. univ.dr. Gheorghe Buzatu 2-3/1998
Guverne în exil – Tentative de Aurel Sergiu Marinescu (New York) 2-3/1998
Guverne în exil – Tentative (2) de Aurel Sergiu Marinescu (New York) 4/1998
Vizită la Führer de Adrian Pandea 2-3/1998
Memoriul generalului Potopeanu. Administraţia militară a Transnistriei de Florica Dobre 2-3/1998
Din „raiul" lui Stalin în buna Românie de prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu 4/1998
România din perspectivă germană de Elena Matei 4/1998
Crimă şi pedeapsă de Dana Beldiman 4/1998
Discurs despre starea armatei de Adrian Pandea 1(5)/1999
Ataşaţii militari transmit de colonel dr. Alesandru Duţu 1(5)/1999
Turcia în echilibrul de forţe al puterilor europene, 1939-1941 de locotenent-colonel Klaus Schönherr (Germania) 2(6)/1999
Turcia în echilibrul de forţe al puterilor europene, 1939-1941 (2) de locotenent-colonel Klaus Schönherr (Germania) 3(7)/1999
Afacerea „Taxim" de prof. univ. dr. Gh. Buzatu, locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 2(6)/1999
Memoriul generalului Voiculescu de Florica Dobre 2(6)/1999
La Stalingrad şi după ... de colonel dr. Petre Otu 2(6)/1999
La Stalingrad şi după ... (2) de colonel dr. Petre Otu 3(7)/1999
Feţele lui August 23 de prof. univ. dr. Gh. Buzatu, locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 3(7)/1999
Războiul de lamă văzut de la Bucureşti de Dana Beldiman 4(8)/1999
Annabasis-ul românilor de general de corp de armată (r) Vasile Bărboi 4(8)/1999
Iugoslavia. 1940 de Florin Pintilie 1(9)/2000
Misiunea lui von Killinger de colonel Alexandru Oşca 1(9)/2000
Armata română în războiul antibolşevic de general de brigadă dr. Petre Botezatu 1(9)/2000
Mareşal Ion Antonescu: directive şi rezoluţii de război de Dana Beldiman, Gheorghe Buzatu, Eftimie Ardeleanu 1(9)/2000
Avertismentul Titulescu de maior Cezar Mâţă 1(9)/2000
Tragedia lui Lucreţiu Pătrăşcanu de Ion Pavelescu 1(9)/2000
Cea mai dureroasă retragere de Oana Anca Otu 2(10)/2000
Tratatul de la Craiova – parte integrantă a Dictatului de la Viena de prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea 2(10)/2000
Costurile de Maria Ignat 2(10)/2000
Soarta Banatului sârbesc – 1941 de general de brigadă (r) prof. univ. dr. Nicolae Ciobanu 2(10)/2000
Cronica unui dictat de colonel dr. Alesandru Duţu 3(11)/2000
Tragice suvenire de general de corp de armată (r) Vasile Bărboi 3(11)/2000
Pentru cei de-un neam de prof. Gheorghe Dobrescu 3(11)/2000
Arma cuvintelor şi a imaginii de maior Călin Hentea 3(11)/2000
Mareşalul, jurnal de front de Constantina Stoianovici, colonel dr. Alesandru Duţu 4(12)/2000
Conflict la vârf de Adrian Pandea 4(12)/2000

Negocieri, negociatori de Oana Anca Otu 4(12)/2000
Aşteptând războiul de colonel Alexandru Oşca 1(13)/2001
Cartea germană de Elena Matei, Valeriu Popescu 1(13)/2001
Cazul Tătăranu de colonel Eftimie Ardeleanu, locotenent-colonel Cezar Mâţă 1(13)/2001
Biroul Păcii de colonel dr. Petre Otu 1(13)/2001
Un episod din bătălia Moldovei de Ion Pavelescu 1(13)/2001
Influenţa Wehrmachtului asupra politicii interne a României în ianuarie 1941 de locotenent-colonel Klaus Schönherr (Germania) 2-4(14-16)/2001
Centrul de Instrucţie Sărata de Dana Beldiman 2-4 (14-16)/2001
Discursul generalului Hauffe de Elena Matei 2-4(14-16)/2001
Partizanii din ceruri (aprilie – iulie 1944) de Micoara Anton 2-4(14-16)/2001
Odiseea grupului român de la Lecco de colonel dr. Teofil Oroian 2-4(14-16)/2001
Marina română în ape tulburi de Adrian Pandea 2-4(14-16)/2001
Generalul Arthur Hauffe despre armata română la Stalingrad de Elena Matei 1(17)/2002
Banat XX de prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea 1(17)/2002
Cazul „Miskolc" de Florica Dobre 1(17)/2002
Propagandă şi informaţii pe Frontul de Est, 1943-1944 de Mioara Anton 2 (18)/2002
Românii din Timoc în timpul celui de-al doilea război mondial de prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea 2 (18)/2002
Organizaţia Todt în România, 1940-1944 de Victor Martin 2 (18)/2002
1942. Generalul Petre Vasilescu protestează de colonel (r) dr. Alesandru Duţu 1(19)/2003
Scufundarea crucişătorului „Amiral Graf von Spee" de Carla Duţă 1(19)/2003
Despre Serviciul Maghiar de Autoapărare din România de locotenent-colonel (r) Cezar Mâţă 1(19)/2003
Mass-media internaţionale despre trecerea României de partea Naţiunilor Unite de prof. univ. dr. Alesandru Duţu 2(20)/2003
România, 1940. Radioul – mijloc de informare sau dezinformare? de locotenent-colonel dr. Vasile Popa 2(20)/2003
Influenţarea psihologică a soldaţilor români prin emisiunea „Ora armatei" 1941-1945 de Doina Talaşman, locotenent-colonel dr. Cornel Carp 2(20)/2003
Mai 1942. Constituirea „Asociaţiei Reporterilor de Război" de Mihaela Pralea 2(20)/2003
Presa, informaţie şi propagandă. România şi Germania 1941-1944 de Mioara Anton 2(20)/2003
Presa versus *cenzura. 1933-1939* de maior Marius Olteanu 2(20)/2003
Presa militară românească în timp de război de locotenent-colonel Valentin Marin 2(20)/2003
Cinematografia militară de colonel (r) Viorel Domenico 2(20)/2003
Fotografia – mijloc de reflectare a războiului de Constantina Stoianovici 2(20)/2003
Conferinţa de la Varşovia (23-24 iunie 1948) în viziunea lui Maurice Dejean de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 2(20)/2003
Bombardiere în picaj. Stukas-urile „româneşti" pe frontul sovietic, 1943 de Narcis I. Gherghina 3-4 (21-22)/2003
Etnicii germani şi tentaţia Reich-ului de Manuel Stănescu 1(23)/2004
Scrisorile unui erou: locotenentul Victor Comşa de Luminiţa Giurgiu 2-3(24-25)/2004
Artă plastică sub semnul lui Marte (1943-1944) de maior Petrişor Florea, Narcis Gherghina 2-3(24-25)/2004

Secţia Propagandă contracarează zvonurile (1943-1944) de Doina Talaşman, plutonier Fredi Florian-Rădulescu 2-3(24-25)/2004
Cinematograful „Elysée", la dispoziţia armatei de Iulian Stelian Boţoghină, maior Petrişor Florea 2-3(24-25)/2004
Moment crucial în istoria Americii de prep.univ. Oana Panait 1(23)/2004
Misiunea Militară Germană în România. Preliminarii politico-diplomatice de Narcis Gherghina 4(26)/2004
Culisele „Operaţiunii Cosma" de colonel dr. Alexandru Oşca 4(26)/2004
„Subliniaţi: umăr la umăr!" Avatarurile „camaraderiei de arme" de locotenent Dan Scutaru 4(26)/2004

d. Regimul comunist

Calvarul generalilor de Florica Dobre 1/1998
Tragedia corpului de comandă al armatei române de colonel dr. Alesandru Duţu 1/1998
P.C.R. versus *„Armata reacţionară"* de Corneliu Beldiman 1/1998
Aşa a început comunizarea armatei de locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 2-3/1998
Aşa a început comunizarea armatei (2) de locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 4/1998
România şi conflictul Tito – Stalin de locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 1/1998
O altfel de plenară de colonel dr. Petre Otu 1/1998
Deportarea „infractorilor permanenţi" de maior Vasile Popa 1/1998
Cum s-a impus modelul stalinist de locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 2-3/1998
Stalin a decis: lagărul socialist se înarmează de colonel Alexandru Oşca, maior Vasile Popa 2-3/1998
Politica P.C.R. în armata în impas. Criza „democratizării" de colonel dr. Teofil Oroian 2-3/1998
În vizorul Comisiei Aliate de Control – „democratizarea armatei" de maior Cezar Mâţă 4/1998
„Democraţiile populare" sub tutela stalinismului (1950-1953) de locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 4/1998
Procesul titoiştilor de prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu, locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 1(5)/1999
Gogu Rădulescu – un baron al comunismului? de maior Cezar Mâţă 1(5)/1999
„Tovii" la putere de colonel dr. Teofil Oroian 2(6)/1999
Sabotorii centurii antititoiste de locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 2(6)/1999
Semnal de alarmă! „Profesioniştii" armatei populare de locotenent-colonel Mircea Chiriţoiu 3(7)/1999
Avatarurile unui „tovarăş de drum": Vasiliu-Răşcanu de Doru Berbec 4(8)/1999
Epurare de colonel dr. Teofil Oroian 4(8)/1999
Stalin şi România de prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu 4(8)/1999
Geopolitica României după încheierea Războiului Rece de Constantin Corneanu 4(8)/1999
Structuri militare pentru aplicarea Convenţiei de Armistiţiu şi a Tratatului de Pace de locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 4(8)/1999
Aşa grăit-a Stalin de Adrian Pandea 1(9)/2000
Iredenta maghiară nu s-a stins de colonel dr. Teofil Oroian 1(9)/2000
„Democratizarea" armatei în perspectiva franceză de prof. univ. dr. Ion Pătroiu, locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu 2(10)/2000
Cu ochii pe mişcările Mişcării de Dana Beldiman, Gheorghe Buzatu 2(10)/2000

Cu Karl Marx împotriva Kremlinului de maior Cezar Mâţă 2(10)/2000
Armata în vizorul Biroului Politic, 1945 – 1960 de colonel dr. Petre Otu 3(11)/2000
Axa Beijing – Bucureşti de locotenent-colonel Cezar Mâţă 3(11)/2000
Modelul sârbo-bulgar de colonel Eftimie Ardeleanu 4(12)/2000
Memoriul Tăutu de colonel dr. Teofil Oroian 4(12)/2000
Ochii şi urechile Kremlinului de dr. Florin Constantiniu 1(13)/2001
Tătărescu, ultima şansă la rampa istoriei de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 1(13)/2001
Schimbări în structura corpului ofiţeresc (1948-1955) de colonel dr. Alesandru Duţu 2-4(14-16)/ 2001
1964. Dezgheţ în relaţiile româno-franceze de colonel dr. Petre Otu 2-4(14-16)/ 2001
Confruntări la... catafalc, 1965 de colonel dr. Petre Otu 1(17)/2002
Bucureşti – Washington, 1963. Sfârşitul tatonărilor de colonel dr. Petre Otu 2(18)/2002
9 mai 1950 – Un document din Arhiva CC al PCR de dr. Eugen Denize 1(19)/2003
Înlăturarea lui Hruşciov de la putere. Percepţia românească de Liviu Ţăranu 3-4(21-22)/ 2003
Polemică la vârful partidului. Şedinţa Biroului Politic din 11 iulie 1961 de Elisabeta Neagoe 3-4(21-22)/ 2003
Un dialog despre „raiul comunist". Audienţa decanului de Canterbury, dr. Hewlett Johnson, la dr. Petru Groza de locotenent-colonel (r) Cezar Mâţă 3-4(21-22)/ 2003
Ianuarie 1951. I.V. Stalin ordonă reînarmarea armatei române de prof. univ. dr. Alesandru Duţu 3-4 (21-22)/ 2003
Regimul comunist face „curăţenie" la vârful armatei de căpitan dr. Florin Şperlea 1(23)/2004
Represiunea de la Timişoara. 1956 de prof. univ. dr. Alesandru Duţu 1(23)/2004
Traian Borcescu se adresează liderilor comunişti de colonel dr. Petre Otu 1(23)/2004
1948. Organizarea partidului în armată de locotenent-colonel dr. Vasile Popa 1(23)/2004
Gheorghe Gheorghiu-Dej şi cultul personalităţii de dr. Eugen Denize 1(23)/2004
O mărturie privitoare la înfiinţarea Societăţii Sovromtransport de dr. Gavriil Preda, Oana Maria Preda 2-3(24-25)/ 2004
Comuniştii schimbă Ziua Aviaţiei de Anca Oana Otu 2-3(24-25)/ 2004
1948. Armata română sub lupa şefului consilierilor militari sovietici de prof. univ. dr. Alesandru Duţu 2-3(24-25)/ 2004
Ordinul „Mihai Viteazul" nu e pentru „reacţionari"! de căpitan dr. Florin Şperlea 2-3(24-25)/ 2004
Reacţii în „ţările frăţeşti" la explozia primei bombe nucleare chineze de colonel dr. Petre Otu 2-3(24-25)/ 2004
Presa şi armata în sprijinul ultimului veteran al Războiului de Independenţă de Doina Talaşman 4(26)/2004
Generali români în vizorul Moscovei de prep. univ. Laurenţiu Constantiniu, căpitan dr. Florin Şperlea 4(26)/2004
1965. Războiul antihitlerist – subiect de dispută între Bucureşti şi Moscova de Anca Oana Otu

e. România şi Tratatul de la Varşovia 2(10)/2000
România – un aliat incomod de colonel de dr. Teofil Oroian 1(17)/2002
Tratatul de la Varşovia. Divergenţe româno-sovietice în adoptarea statutelor de colonel (r) dr. Alesandru Duţu 2(18)/2002
Pregătirea militară NATO sub atenta observaţie a Tratatului de la Varşovia – 1956 de locotenent-colonel dr. Vasile Popa
Convenţii interguvernamentale – motiv de divergenţă româno-sovietică în cadrul Tratatului de la Varşovia de colonel (r) dr. Alesandru Duţu 2(18)/2002
Consilierii sovietici şi reprezentanţii Comandamentului Forţelor Armate Unite în Armata României de locotenent-colonel dr. Vasile Popa 3-4(21-22)/ 2003

Armata şi Biserica
Misiunea Bisericească română în Transnistria de colonel Dumitru Stavarache, prof. Gheorghe Vasilescu 2-3/1998
Război împotriva Crucii – Alungarea Episcopului de maior Cezar Mâţă 2-3/1998
Mănăstirea Mihai Vodă de Luminiţa Giurgiu 4(8)/1999
După două secole, din nou acasă... de Oana Anca Otu 1(9)/2000
Pentru neam şi cruce. Mitropolitul Visarion Puiu de colonel dr. Dumitru Stavarache, prof. Elena Istrăţescu 2(6)/1999
Episcopul greco-catolic Ioan Suciu în mijlocul ostaşilor Armatei Române de comandor (r) dr. Aurel Pentelescu 2(18)/2002

Tradiţii militare
Drapelul de Luptă. Ceremonialul din 1902 de Luminiţa Giurgiu 1/1998
Patronul spiritual de Dana Beldiman 1(5)/1999
Patronul spiritual (2) de Dana Beldiman 4(12)/2000
Misiune specială de Vasilica Manea 3(7)/1999
La apel se va răspunde: Mort pentru Patrie de Mihaela Pralea 1(9)/2000
Capul regimentului de Elena Cârstoiu 1(13)/2001
Rigorile ierarhiei militare de colonel dr. Teofil Oroian 1(13)/2001
Ofiţerul – un „look" nou (1) de locotenent-colonel Valentin Marin 4(12)/2000
Ofiţerul şi şcoala de bune maniere (2) de locotenent-colonel Valentin Marin 1(13)/2000
Ofiţerul şi şcoala de bune maniere (3) de locotenent-colonel Valentin Marin 2-4(14-16)/ 2001
Regimentul 48 Transmisiuni la cea de-a 60-a aniversare de colonel dr. Ion Cerăceanu 2-4(14-16)/ 2001
Festivitatea inaugurării Şcolii Superioare de Război din Bucureşti de comandor (r) dr. Aurel Pentelescu 2-4(14-16)/ 2001
Directive pentru reorganizarea armatei de colonel (r) Eftimie Ardeleanu 2-4(14-16)/ 2001
Elite militare sub cupola Academiei Române de locotenent-colonel Valentin Marin 1(17)/2002

Istoricul publicaţiilor militare
„România Militară" de locotenent-colonel Cezar Mâţă 4(12)/2000
„Săptămâna războiului", 1914-1916 de dr. Maria Georgescu 2(20)/2003
„România" – un ziar în slujba armatei române de colonel (r) Gheorghe Nicolescu 2(20)/2003
Gazeta de front „România". 1917-1918 de Nineta Nicolae 2(20)/2003
Din trecutul revistei „România militară" de maior Doru Ungureanu 2-3(24-25)/ 2004
Avatarurile unui periodic transilvănean de Vasilica Manea 2-3(24-25)/ 2004

Edificii militare
Palatul Cercului Militar Naţional – anevoiosul drum de la idee la edificiu de colonel dr. Petre Otu 1(19)/2003
Consolidarea şi restaurarea Palatului Cercului Militar Naţional de general de brigadă Traian Pigui 1(19)/2003

Personalităţi/Portrete de comandanţi
Carol I – ultimul drum de Annemarie Alina Keszler 2-3/1998
Generalul de divizie post-mortem *Alexandru Ioaniţiu* de colonel dr. Teofil Oroian 1/1998
Grigore Gafencu – cariera militară de comandor (r) dr. Aurel Pentelescu, colonel dr. Gh. Nicolescu 2-3/1998
General de corp de armată Ion Sichitiu de general de corp de armată Tiberiu Costache 2-3/1998
Exemplul lui Nicolae Iorga de colonel dr. Teofil Oroian 4/1998
Un memorialist militar – Gheorghe Berdan de colonel dr. Petre Otu 1(5)/1999
Carol al II-lea în exil de prof. univ. dr. Ion Pătroiu, prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 1(9)/2000
Ultimul drum al reginei Maria de colonel Gheorghe Nicolescu, prof. Cornel Ţucă 2(10)/2000
Ion Antonescu în arhivele diplomatice franceze de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 2(10)/2000
Passionaria din Codăeşti de Adrian Pandea 3(11)/2000
Generalul Averescu decorat de Sfântul Scaun de Ana Carla Duţă 2-4(14-16)/ 2001
Asasinarea istoricului Nicolae Iorga în documente diplomatice franceze de prof. univ. dr. Valeriu Florin Dobrinescu 1(17)/2002
Decembrie 1938. Grigore Gafencu despre politica externă a României de dr. Eugen Denize 1(17)/2002
Un destin în furtuna istoriei – generalul adjutant (r) Paul Teodorescu de locotenent-colonel Valentin Marin 1(19)/2003
Judecarea şi condamnarea colonelului Gheorghe Adrian de Gheorghe Dobrescu 1(19)/2003
Din activitatea militară a Principelui Carol de colonel dr. Alexandru Oşca 1(19)/2003
Revenirea în Capitală a Regelui Ferdinand I şi a Reginei Maria (18 noiembrie/1 decembrie 1918) de Anca Oana Otu 1(19)/2003
Jean Bart şi Comisia Europeană a Dunării de locotenent-colonel Valentin Marin 3-4(21-22)/ 2003
Artişti pe front: Friederich Börnches – militar al armatei române de locotenent-colonel dr. Cornel Carp, Iulian Stelian Boţoghină 3-4(21-22)/ 2003
Vizita generalului Alexandru Averescu la Regimentul 1 Roşiori de maior Marius-Daniel Ştefan 1(23)/2004

Arhive Militare
Recunoaşterea arhivelor militare române în comunitatea ştiinţifică mondială de colonel Alexandru Oşca 1/1998
Arhivele militare române. Repere cronologice de colonel Gheorghe Nicolescu 1/1998
Arhivele militare române în război de maior Cezar Mâţă 1/1998
Serviciul Istoric al Armatei de uscat franceze de Vasilica Manea 1/1998
Arhivele militare turce de general Aydin Okan (Turcia) 2-3/1998
Arhivele Istorice de Război ungare 4/1998
Cronici militare – registrul istoric şi jurnalul acţiunilor de luptă de maior Nicolae Voinea, Doru Berbec 1(5)/1999
Războiul rece în arhivele americane 1(5)/1999
Arhivele Militare Bulgare de locotenent-colonel Vasile Coşofreţ, maior Nicolae Voinea 2(6)/1999
Premieră arhivistică: Cursul postuniversitar în domeniul managementului arhivistic 3(7)/1999
Arhiva Militară Germană de Elena Matei 3(7)/1999
Cadrul juridic al folosirii Arhivelor Militare de locotenent-colonel Pulu Diţă 4(8)/1999
Arhivele Militare Italiene de colonel Gheorghe Nicolescu, colonel dr. Teofil Oroian 4(8)/1999
„Memoria centrală" a istoriei militare germane de colonel (r) dr. Manfred Kehrig (Germania) 1(9)/2000
Românii în arhivele franceze de dr. Thierry Sarmant (Franţa), Răzvan Cosma Nicolau 2(10)/2000
Românii în arhivele franceze (2) de dr. Thierry Sarmant (Franţa), Răzvan Cosma Nicolau 3(11)/2000
Românii în Arhivele Institutului Hoover 4(12)/2000
Românii în Arhivele Institutului Hoover (2) 1(13)/2001
Schimb de documente România-Germania 2-4
Centrul de Documentare Istorică al Forţelor Armate Belgiene (14-16)/ 2001
Serviciul Istoric al Armatei de Uscat franceze de Nineta Nicolae 2(18)/ 2002
Modificări recente în legislaţia arhivistică de maior Adrian Datcu 1(19)/ 2003
Românii şi Arhivele Imperiale din Viena, 1931 de Lucian Drăghici 3-4 (21-22)/2003
Arhivele militare şi importanţa lor naţională de conf. univ. dr. Florea Oprea 3-4 (21-22)/2003
Arhiva Militară Germană de la Freiburg de Lenuţa Matei 1(23)/ 2004
Arhivele Militare Centrale Poloneze de colonel dr. Alexandru Oşca 2-3 (24-25)/2004
Istoria postbelică a României la Open Society Archives de prof. univ. dr. Cătălin Turliuc 2-3 (24-25)/2004
Arhiviştii militari români la Deutsche Dienststelle (W.A.S.t.) de Cornel Ţucă 4(26)/ 2004
Arhivele Militare ale Republicii Moldova de Luminiţa Giurgiu 4(26)/ 2004
Convocarea arhiviştilor militari de locotenent-colonel Valentin Marin 4(26)/ 2004

Fonduri arhivistice
Marele Cartier General de locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu, locotenent-colonel Vasile Coşofreţ 1/1998
Secţia I Organizare Mobilizare de Lenuţa Nicolescu 2-3/1998
Consiliul Superior al Apărării Ţării – Secretariat de Florica Dobre, Luminiţa Giurgiu 4/1998
Fototeca Arhivelor Militare Române de Constantina Stoianovici 1(5)/1999
Secţia a 2-a Informaţii a Marelui Stat Major de Lenuţa Nicolescu 2(6)/1999
Secţia 3 Operaţii a M.St.M. de Lenuţa Nicolescu 2-4(14-16)/ 2001
Secţia 4 Dotare a Marelui Stat Major de Lenuţa Nicolescu 3-4(21-22)/ 2003
Corespondenţa generalului Comeliu Teodorini de Carla Duţă 4(26)/2004

Evenimente
Reuniunea Comitetului Internaţional al Arhivelor Militare de locotenent-colonel Valentin Marin 3-4(21-22)/ 2003
Al XXIX-lea Congres Internaţional de Istorie Militară (10-15 august 2003) de colonel dr. Petre Otu 3-4(21-22)/ 2003
Expoziţia „Capacitatea Ministerului Apărării Naţionale de a relaţiona cu ministerele apărării naţionale aliate, 1859-2004" 4(26)/2004

Evocări
Omagiu profesorului universitar dr. Valeriu Florin Dobrinescu de colonel dr. Alexandru Oşca 1(23)/2004
In Memoriam Valeriu Florinn Dobrinescu şi Mircea Chiriţoiu 4(26)/2004

Contents

A French Document about the Romanian Army during the Cuza's Reign (Lucian Drăghici) ● Romanian Officers in the Military Schools from Europe (Manuel Stănescu) ● Foreign Military Missions at the Romanian Headquarter (colonel Vasile Popa, Ph D) ● The Marshalls Confrontation (Laurenţiu Constantiniu) ● Dobroudja – "An Apple of the Discord"? (Nicolina Ursu, Ph D) ● Romanian General Staff and the Normalization of the Relations with the Soviet Union (lieutenant-colonel Cornel Carp, Ph D, Vasilica Manea) ● German Military Mission in Romania (Narcis Gherghina) ● New information about the "Cosma" Operation (colonel Alexandru Oşca, Ph D) ● We have to stress: "Shoulder to shoulder"! The Avatars of the "Army Comradeship" (lieutenant Dan Scutaru) ● Romanian Generals are under Moscow Supervision (Laurenţiu Constantiniu, captain Florin Şperlea, Ph D) ● 1965. The Anti-Hitler War – a Dispute Subject between Bucharest and Moscow (Oana Anca Otu) ● The Letters of the General Corneliu Toderini (Carla Duţă) ● Romanian Military Archivists to the Deutsche Dienststelle (Cornel Ţucă) ● The Military Archives of the Republic of Moldova (Luminiţa Giurgiu)

Sommaire

Un rapport français concernant l'armée roumaine a l'epoque de Cuza (Lucian Drăghici) ● Officiers roumains partis a etudier a l'étranger (Manuel Stănescu) ● Missions militaires étrangeres au Grand Quartier Général roumain (Colonel dr. Vasile Popa) ● Le défi des maréchaux (Laurenţiu Constantiniu) ● Dobrogea – „pomme de discorde"? (Dr. Nicolina Ursu) ● Le Grand Etat Major et la reprise des relations avec l'URSS (Lieutenant-colonel dr. Cornel Carp, Vasilica Manea) ● Mission militaire Allemande en Roumanie. Préliminaires politico–diplomatiques (Narcis Gherghina) ● Les coulisses de „l'Affaire Cosma" (colonel dr. Alexandru Oşca) ● „Soulignez: épaule contre épaule". Les avatars de la „camaraderie d'armes" (lieutenant Dan Scutaru) ● Généraux roumains visés par Moscou (prép. univ. Laurenţiu Constantiniu, dr. Florin Şperlea) ● 1965 – La guerre antihitlérienne – sujet de dispute entre Bucarest et Moscou (Anca Oana Otu) ● La correspondance du général Corneliu Teodorini (Carla Duţă) ● La réunion des archivistes militaires (lieutenant-colonel Valentin Marin) ● Archivistes militaires roumains a Deutsche Dienststelle (WASt) (Cornel Ţucă) ● Les Archives Militaires de la République de Moldavie (Luminiţa Giurgiu)

Inhalt

Ein französischer Bericht von der rumänische Armee in der Zeit von Cuza (Lucian Drăghici) ● Rumänische Offiziere beim Studium im Ausland (Manuel Stănescu) ● Fremde Militärmissionen bei dem rumänischen Großen Hauptquartir (Vasile Popa) ● Wiederstreit der Marschälle (Laurenţiu Constantiniu) ● Dobrudscha – ein Zankapfel? (Dr. Nicolina Ursu) ● Der Große Generalstab und die Normalisierung der Beziehungen zur Sowjetunion (Oberstleutnant Dr. Cornel Carp, Vasilica Manea) ● Die Deutsche Militärmission in Rumänien. Politische und diplomatische Volrbereitungen (Narcis Gherghina) ● Die Kulissen der „Operation Cosma" (Oberst Dr. Alexandru Oşca) ● „Unterstreicht: Schulter an der Shulter!" Die Schwierigkeiten einer Waffenbruderschaft" (Leutnant Dan Scutaru) ● Rumänische Generäle im Moskaus Mittelpunkt (Laurenţiu Constantiniu, Hauptmann Dr. Florin Şperlea) ● 1965. Der antihitleristiche Krieg – Thema des Wortwechsels zwischen Bukarest und Moskau (Anca Oana Otu) ● Die Korrespondenz des Generals Corneliu Teodorini (Carla Duţă) ● Zusammenberufung der Militärurkundenforscher (Oberstleutnant Valentin Marin) ● Rumänische Militärurkundenforscher bei WASt (Cornel Ţucă) ● Das Militärarchiv der Moldavischen Republik (Luminiţa Giurgiu)

ABONAŢI-VĂ LA REVISTA document !

Vă place istoria? În paginile revistei document puteţi găsi cele mai interesante subiecte de istorie românească şi universală, însoţite de documente inedite care sunt analizate şi comentate de specialişti în contextul în care au fost emise, dar şi din perspectiva pe care o avem astăzi asupra evenimentelor pe care ele le descriu.
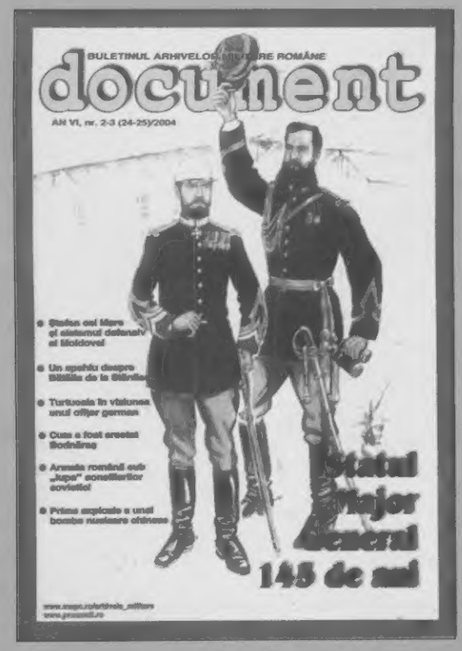
Revista document apare trimestrial.
Unităţile militare se pot abona la revista document.
Preţul unui exemplar este de 30.000 de lei (sau 3 lei noi).
Abonamentul anual este de 120.000 de lei (12 lei noi).
Sumele vor fi virate în contul 503211906647, deschis la Trezoreria sectorului 1 Bucureşti (pentru U.M. 02560 Bucureşti).
Unităţile militare vor trimite o adresă la U.M.02560 Bucureşti, în care vor indica numărul de exemplare solicitate şi perioada pentru care a fost contractat abonamentul.